

בית יגאל אלון

ראיון עם שמעון אבידן

מפקד המחלקה הגרמנית, מפקד פלוגה ו'

שליחות לאירופה, ה"סזון"

מפקד חטיבת "גבעתי"

מראיין: עזרא גרינבוים

תימלול: איזה דפני

נובמבר 1988

עזרא: שמעון אבידן, לפני שאני מוסר לך את רשות הדיבור, אני רוצה להשתמש בדברים אשר זכיתי והיה לי הכבוד לשמוע מפיך במסיבה שנערכה לכבודך ולכבוד החבורה שלך ב"צוותא" לפני זמן לא ארוך. ואני קורא את הדברים כפתיחה לשיחות בינינו. "התהילה היא לקולקטיב הלוחם, התהילה היא למצפון הטהור, התהילה היא לאמונה הגדולה, שאנחנו לחמנו על הדבר הצודק ביותר שיכול היה לעמוד בפני צעיר יהודי בתקופה הזו. הכבוד לנו, לכם, לי, שעמדנו במבחן. עשינו את שלנו, נתנו את שלנו. חקקנו את שמנו על רבות מגבעות הארץ ורשמנו אות, אולי מילה, במגילת העצמאות של מדינת ישראל. ועל כך מגיעה התהילה, לא לי. לי, כצעיר יהודי שברח כל עוד נפשו בו מהחיה הנאצית, אחרי שהוא ראה מה פירוש עליית הפשיזם לשלטון. ספק אם הייתי מגיע לולא עזרת המשפחה. ספק אם הייתי נשאר בחיים, לולא המפעל הציוני, שאינני יכול להודות לו, אלא רק באמצעותכם. בזכותו אני חי, כי קרוב לוודאי שהייתי נמצא שם ולא פה. אבל באתי בידיים ריקות, אלילים הכזיבו. דבר שהאמנתי באמונה שלמה, שהדרך שלי תפתור את בעיית היהודים לא התגשם. אני בא ואני מוצא כאן יצור מיוחד במינו וזה נקרא קיבוץ, קיבוץ כמסגרת חיים. כדרך שבה אדם מנסה לחיות לפי אמונתו וניתן לו ואיננו חייב להתכופף, והוא איננו חייב לחיות אחרת מאשר מצפוננו נותן לו, מאחר שהוא מאמין בדרך זאת. מסביבי מצב של עוני, לא מנוון, אבל עוני, יחפנות, שנהפך למנוף אדיר, לכוח, שבעזרתו ניתן היה לקיים מפעלים, שבתנאים רגילים לא היה ניתן. ואם כן, אם מגיע כבוד, לאלה שקבעו את המסגרת לחיים יהודיים, לפי הצדק באמונתם. לאלה שגם לימדו, שבלי לעמוד ישר וזקוף אינך אדם שלם. ועל כן היה בשבילי קל לגלות את מקומי בארץ, בקיבוץ, בתוך ההגנה, להתגונן, לעמוד על נפשי אחרי כל מה שעניי ראו בגרמניה. ודבר מובן מאליו. על כן אני חייב תודה לכל אלה אשר הובילו אותי. ואינני יכול אלא לציין מספר תמונות. אדם כמו יצחק, יצחק שדה, שהיה מבוגר בהרבה מאיתנו, לא רק בגיל, אלא בדרך חיים, בניסיון חיים, והיה מחונן בדבר נדיר מאד, בשמחת גידול בנים. זאת אולי התשובה והסוד, ששורה כה גדולה וארוכה של מפקדים צמחו ופרשו כנפים על ידו. יצחק, שמאוחר יותר, כאשר הייתי מופקד יחד עם המחלקה הגרמנית, גם על הכשרת הצנחנים שיצאו לגולה. אנחנו ידענו מה מעט הבריטים משקיעים להצלחת המפעל כי למעשה חייבנו אותם, אנחנו אותם. אנשים יצאו על פי רוב ללא תעודות, ללא כתובת, ללא כסף בכיס, ללא ידיעת דמות המשטר במקום. המעט שאנחנו יכולנו לתת להם נתנו להם, מכשיר קשר. מכשיר קשר עם בטרייה של מכונית, קשורה אל הרגל של הצנחן. הסיכוי להגיע ולעשות, כמעט אפסי. ועל כן, אחד אחד נפלו. שאלתי את יצחק: "יצחק, האם כדאי כך לצאת? האם המחיר לא גבוה מדי?" ויצחק, מי שמכיר אותו, לא דיבר ארוכות, יצחק ענה לי: "האם יש מחיר לחרות? אין מחיר לחרות". דברים אלה, אבנים בדרך. ואני חייב כאן להודות לעוד דבר אחד, שהוא איננו מעשי, לא ניתן לתפוס אותו וזהו הפלמ"ח".

שמעון, אלה חלק מציוני הדרך שלך. ועל כל השאר באתי אליך בשמי ובשם הצוות בבית יגאל אלון, לשמוע את ציוני הדרך של חייך. וכפי שאמרתי לך בשיחה בעל פה, אנחנו מעוניינים מגבול הזיכרונות כי אנחנו מאמינים שיש ערך וחשיבות לאותה דרך שאדם עושה בדרך חיו. אתה דיברת, ובהמשך, אני לא קורא את הדברים. דיברת על החבורה, ועל החבורה אני מעוניין לשמוע, על האירועים וכל מה שאתה זוכר. אז שמעון אבידן, בביתך אשר בעין השופט. על הקיבוץ כבר קראתי את הדברים, בבקשה, מגבול הזיכרונות.

שמעון: אני מבין שאני חייב להתחיל בילדות, לא משום שהם שייכים לציוני הדרך באופן מיוחד, אבל הם יכולים לתת הסבר לתגובות מיוחדות. נולדתי בשנת 1912 בעיירה ששמה ליצ'ה, באזור שהוא כיום פולין, פוזנן. גדלתי בתוך משפחה של מעמד בינוני נמוך. הורים, שבקושי הצליחו לקיים את המשפחה על רמה שמעבר לעוני. ילדות שקשורה עם מלחמה, עם מלחמת העולם הראשונה, כאשר האבא נעלם, מופיע אחת לשנה, שירת כארבע שנים בצבא. בהיותו בעל השקפה סוציאליסטית, אבל כיתר הסוציאליסטים מחייבים את המלחמה. הדמות המרכזית היה סבא, שמילא את התפקיד. היה יהודי גבוה, מעל מטר ושמונים, עם זקן מטופח לבן, עצור, שקט, לא מחונן, דווקא, ביכולת להרוויח כסף, אבל בעל נפש רכה ופתוחה. וכמו במשפחות רבות אחרות, המפרנסת, המכוונת, הפעילה זאת האמא. יש לי אחות ואח, שניהם נמצאים בארץ, אחותי היא חברת כפר רופין, ואחי, אורי, חבר קיבוץ נען. הילדות חלפה כאשר ברקע המלחמה.

בשנת 1918, עם תום המלחמה, אבא טרם חזר. הפולנים כבשו את האזור הזה. הצבא הגרמני נסוג כבר ואחד הזיכרונות הראשונים שהיו לי זה לילה והעיר בערה, אש ארטילרית ופתאום שקט והפסקה, וכעבור רגעים מספר שעטות סוסים ויחידות רוכבים של הצבא הפולני, חטיבה שהייתה ידועה כאנטישמית באופן מיוחד. מפקדם היה האלר, האלרצ'יקים קראו להם, עוברים בשעטה את הכיכר המרכזית, שאנחנו גרנו בה. אני הצצתי מאחרי הווילון יחד עם סבא. למעשה, זה אחד הדברים שנחרטו בזיכרוני. אחר כך העמידו לפני האזרחים הגרמנים את הברירה (לו גנדי היה שומע אותי היה שמח) תוך 24 שעות להחליט האם הם מוכנים לקבל את האזרחות הפולנית או אם ברצונם לעבור לגרמניה. המשפחה העמיסה את מעט הדברים ויצאה

לדרך, ובדרך, פגישה עם אותן היחידות, והסבא שקיבל מכות. אבל אני לא התרשמתי באופן מיוחד, מכיוון שבלאו הכי כל החיים היו אלימים. עברנו לעיר אחרת, שהיא מעבר לגבול, בדרך של נהר האודר, שנקראה גלוגאו, ששם לאימי הייתה אחות עם משפחה מבוססת למדי. התחלנו לבנות את החיים. אבא חזר כמו יתר החיילים עם המדים המשופשפים. בדרך כלל היה מקובל בגרמניה באותה התקופה, כאשר משתחרר חייל נותנים לו בגד אזרחי. לא היה מאומה, אני זוכר שהוא חזר פצוע. התחבשות היו מניר, כי גם בדים לא היו. אני זוכר שעוד לפני זה הלכנו לאסוף, במסגרת של הגן ושל בית ספר, סרפד שעידו בשביל תחבושות, ועלי שושנים, שמהם עשו תה. הכול חוויות שקשורות במלחמה. וחוסר מזון. למעשה, הארוחה העיקרית הייתה ארוחת בוקר של לחמנייה וקקאו, שאז חילקו. השנים חלפו, הקהילה היהודית לא הייתה גדולה באופן מיוחד. זאת הייתה עיר של 35,000 תושבים. זו הייתה קהילה ותיקה, 200 משפחות. אבל ביני וביניהם היו מעט מאד קשרים, מכיוון שרוב רובם היו מאד מבוססים, בעלי מקצועות חופשיים. החנויות הגדולות היו בידיהם. לא מצאתי גם שפה משותפת איתם, אלא דווקא עם הרחוב. אנחנו כולנו גדלנו בתוך תנועת הנוער של תנועת העבודה, נקרא לזה. אחי היה פעיל מאד בתנועת ילדים ונוער, שעוד היה לפני הנוער העובד, קראו לה: "הבדים הכחולים". גם אחותי וגם אנוכי. אבל על יד זה אחי גם קשור עם הנוער הציוני, היה חבר ב"תכלת לבן" שעוד היה קיים. אני הלכתי בדרכי ומוקדם מאד הצטרפתי לנוער הקומוניסטי.

עזרא: וכל זה למה? למה לנוער הקומוניסטי?

שמעון: מה אגיד לך, אין למה מיוחד. אני יכול להגיד שלעיתים קרובות זה הרי די מקרי. זה קשור עם החבורה שאתה מקורב אליה, ולפעמים לבית הספר, אנחנו מכירים בארץ את זה. יש בתי ספר שבהם משתייכים לתנועה, למחנות העולים, וישנו בית ספר אחר שנתן את חבריו לנוער העובד, או לתנועה אחרת. אם תצרך לזה עוד תחושה חדה לחיפוש אחרי צדק, דבר מופשט מאד. וגם אין לדרוש בגיל הזה. אינני יכול להגיד שזה היה מבוסס מדעית, אלא הרבה יותר לדברים שעניי ראו. אלה היו שנים של חוסר עבודה בלתי נסבל, של מצוקה בממדים שקשה לתאר אותם. התגובות הראשונות הובילו דרך תחנה, למשל, שנקראה: "חובבי טבע אדומים". גם זה, חובבי הטבע, זה היה ארגון של המפלגה הסוציאל-דמוקרטית, שמהם פרשו כאלה שנתנו לזה מסגרת שמאלית. הפרישה והפיצול הרי הם סממנים של תנועת העבודה, לצערנו, אבל זה ככה, דרכם ואחר כך אל הנוער הקומוניסטי. הלמה הוא בטמפרמנט שלי, פלוס מה שסימל אותי.

עזרא: ומה אמרו בבית על הליכה שכזאת, שבכל אופן יש סממנים של ציונות?

שמעון: ניסו לדבר, אמא ניסתה לדבר אל ליבי, אבל אני הייתי אקזמפלר שהיא הבינה היטב שחבל על מילים הרבה, עיקש ועצמאי, והשלימו עם זה. הם ניסו לתקן את זה על ידי זה שדווקא רצו לשלוח אותי להיות מוכר בחנות. זה דבר שהיה בניגוד לרצוני, ועמדתי על כך שיתנו לי ללמוד נגרות. הדבר לא התבצע וכעבור כמה חודשים, שהייתי חייב להיות שוליה, התחלתי לעבוד בעבודות שונות ובמקומות שונים ולהיות פעיל ביותר בתוך התנועה הזאת.

עזרא: זה תוך כדי הלימודים?

שמעון: לא, את הלימודים עזבתי בגיל 15 והלכתי לעבוד. כאשר הורי עשו מאמצים עצומים למען לאפשר לאחותי ללמוד אחות סוציאלית, ולאורי ללכת ללמוד ארכיטקטורה. זה לא שהם לא היו עושים את המאמצים גם עבורי, אבל גם לא הייתה לי נטייה מיוחדת. הייתי כולי תפוס בתחושה שהאדמה בוערת מתחת רגלינו. יש לקחת בחשבון שאלה הן שנים שהמאבק על הדמות של החברה הגרמנית התנהל באספות עם והפגנות אלימות, במאבק קשה מאד על הרחוב, בין השמאל ובין הפשיסטים. הנאצים התחילו לחדור לאזורי הפועלים, שקודם היו סגורים בפניהם. מאחר והם היו נכונים לשלם מחיר עלה בידם לחדור. הם ספגו מכות והם סבלו אבדות. יום יום נהרגו אנשים. וחזרו, עד אשר התפשטו באזורים. זה לא כך שהפשיזם עלה לשלטון בבת אחת. זהו תהליך של 4-5 שנים, שבהן המצוקה, חוסר האונים, חוסר המוצא, יחד עם הגוון הפועלי של הסיסמאות הכמעט שמאלניות של הנאצים, רכשו הרבה מאד אנשים, שלפניהם לא הייתה שום תקווה ושום מוצא. בעיקר היה מדובר לגבי בן אדם צעיר, שעם תום לימודיו לא היה לו שום סיכוי להיכנס למעגל העבודה מכיוון שזה היה סגור. בשנת 1932 צורפתי לזרוע הצבאית של המפלגה הקומוניסטית. במשך הזמן גם נשלחתי לחצי שנה לדרום הארץ, לאזור שהוא מאד יפה - פולדה. שם קיבלתי הכשרה במסגרת הצבא הגרמני, בכיסוי שהם נתנו. חזרתי ושוב נשלחתי, הפעם אל הגבול עם הים הבלטי, במדינה שנקראת מקנבורג. בהתחלה, אני שוב בהכוונת המפלגה, שהייתה לה השפעה ומהלכים בהרבה מאד מקומות, למנהל של ריכוז מחוסרי עבודה צעירים בעיר שנקראת ויזמאר, שהיא במרחק של חצי שעה שייט מדנמרק. שם, עם עליית היטלר לשלטון, הגרמנים הקימו מחנות של מחוסרי עבודה, למען להוריד אותם מהרחוב, לארגן אותם, לחנך אותם. בקשרים המתאימים הפכו אותי למפקד של מחנה על שמו של אחד הגיבורים של התנועה הנאצית - הורסט וסל, בעיירה שנקראת דריל, גם כן במקנבורג, שמתוך 250 אנשים שהיו שם היו כ-100 אנשים שהיו שייכים ליחידת הקרב

של המפלגה. נשק, בערך באותו רמה שהייתה לנו ב"הגנה" בשנים הראשונות האלו, נשק קל ומספר מקלעים, ארגון של פלוגות וכשל בפקוד כלפי מעלה, עם אנשים שלמדו את המלאכה במלחמת העולם הראשונה ורצו לחכות לאות כדי להילחם. כאן למעשה עלה בידם לשבור את התנועה מבפנים. לשבור אותה על ידי זה שהם חיסלו את ההנהגה של כל השמאל. אתה צריך לזכור שבגרמניה נהרגו בשנים 1933-1935 מעל 60,000 אנשי שמאל במחנות ריכוז, עוד לפני שהתחילו להרוג יהודים בצורה המונית. למעשה מחנות כמו דכאו וסכסהאוזן או ראננבורג וכו'. הם היו מחנות השמדה בצורה חמורה מאד של השמאל או של כל יריבי המשטר הנאצי. גורם הפחד יחד עם היכולת להצביע על הישגים, מאחר שהייתה להם הצמיחה מבחינה כספית, הם הצליחו להניע את גלגלי הכלכלה בכיוון התחלת המלחמה. גם נתנו להם את תמיכת הציבור, כאשר אני למדתי דברים שהם התחזקו במשך הזמן, שהגורם שהוא נובע וגם מניע את רוב האנשים זה הפחד, כל מיני פחדים. יש פחד מפני פגיעה גופנית, ויש פחד מפני אובדן מעמד החברתי, ויש פחד פן יבולע למשפחה, יש פחדים שונים. יחד עם הדפיקה לאור הבוקר על הדלת והעובדה שנעלמו אנשים, והעובדה שהם הציפו את הרחוב והטילו את מרותם. אז אם תצטרך לזהות את התכונה הבסיסית של הגרמני, שהוא קל מאד לקבל כל משטר. הייתי אומר שהוא נולד עם הידיים על יד תפר המכנסים, ועל כן הוא יכול להיות גם קומוניסט טוב וגם פשיסט טוב. הוא ימלא פקודה, הוא יהיה קפדן, הוא יעשה את זה אוטומטית, על גבנו הרגשנו את זה.

עזרא: בקהילה היהודית באותן השנים, אתה יכול להיזכר מה מתרחש בתחילת עליית השלטון הנאצי? אם כי אתה רחוק מהבית, בשליחויות.

שמעון: אני, למשל, במקום שאני הייתי, עד כמה שידוע לי, בעיר של 60,000 תושבים הייתה משפחה יהודית אחת. זה היה אזור של מכרות פחם רך יחד עם חוף הים ודייג, אז לא היו פרנסות של יהודים. גם לא היה לי קשר. אני האמנתי באמונה שלמה שהניצחון של הקומוניזם ייתן תשובה לכל מכאובי העולם, ובין היתר גם לבעיה היהודית, שלא התכחשתי שהיא קיימת. אבל היא הייתה אחת מהבעיות, אצלי היא לא הייתה דומיננטית. גם, בוודאי, שלא היה קיים קשר קבוע עם האח והאחות. יכול להיות שזה היה משפיע, אבל מאחר והיינו מפוזרים, אורי היה בדרום גרמניה, אחותי למדה בעיר הבירה ואני על חוף הים בצפון, אז הייתי חייב להיות הקומיסר הפוליטי שלי. אינני יכול להגיד שהיה לי קשר כלשהו עם יהודים. זאת היא תקופה של התנגשויות, של מבצעים קטנים ושל גניבת נשק. אותם דברים מאד דומים. לאט לאט נפסקו הקשרים. הקו המנחה של ברית המועצות באותה תקופה היה שהמשטר בגרמניה איננו יכול להתקיים, על כן, מה שיותר גרוע, יותר טוב, זה יקצר את הזמן. על כן פסלו את הכוונה של התנגדות מזוינת. לא ידעתי זאת, אבל מה שחשתי, שהשלטון יותר ויותר משתלט ומפרק את כל הקשרים, והתוצאות הן ברורות. קיימתי קשר עם הכפופים לי עד ליולי 1933, כאשר בבוקר הגיע קשר והודיע שהזהות שלי התגלתה ויש לי רבע שעה. ניצלתי את הרבע שעה. התחלתי לנוע לתוך גרמניה, בהתחלה לאזור של ערבות. מי שלא מכיר את זה, במלחמת העולם השנייה היו שם קרבות מאד קשים. דווקא הבריטים ניסו לפרוץ שם את הקוויים, זה נקרא לילנבורג. אחר כך הגעתי לאחותי, שהייתה באותה תקופה בברלין. אורי כבר היה שליח של "הבונים" בשוויצריה. מאחר והכל היה סגור לפני והקשר עם המפלגה נפסק קיבלתי את העצה שלו והלכתי לכתובת שהוא נתן לי בחבל הסאר, באזור שגובל עם צרפת, שמשם אני יכול לקבל קשר אחר, לתוך צרפת. עשיתי את הדרך וחציתי את הגבולות. וכך אני הגעתי להכשרה אחת שהייתה בגבול צרפת - לוכסמבורג. גם כן דבר סימלי, ההכשרה הייתה באיזה בית מלון עזוב בכפר שנקרא מונדורף, שבתום המלחמה החזיקו שם את פושעי המלחמה הגדולים ואת הפיקוד הגבוה של הוורמכט עד למשפט.

עזרא: זו התקופה שבעצם, אתה חוצה שני גבולות. אתה חוצה את הגבול הפיזי של גרמניה, ואתה חוצה גם גבול אחר של אמונה, של השתייכות. למעשה יש איזה מהפך פתאום, יש איזה שינוי אצל שמעון אבידן? **שמעון:** אגיד לך, להיות ישר בפני עצמי, אינני חושב שהייתה לי השקפת עולם אחרת, אינני חושב שהייתה לי בכלל השקפה. קשה לתאר את המצב של מתיחות של קיום מחתרת, כאשר פתאום פגה המתיחות ואתה יודע שכל צעד בלתי זהיר וכל רגע של מזל ביש יביא אותך לידי הגסטאפו. אינני חושב שחיפשתי השקפת עולם. מה שחיפשתי זה אפשרות לנשום. אינני יכול להגיד גם שהצטרפתי אל ההכשרה בידיעה מלאה למה אני הולך. יהיה זה שקר אם אגיד שמה שברור לי כיום, לגבי נושאים רבים מאד, ראיתי אותם גם אז. נדמה לי שאחוז לא מבוטל של אלה שהצטרפו באותה תקופה, הגיעו בדרך דומה, בלי השקפת עולם, עם השקפת עולם אל התנועה החלוצית, שפתאום נהפכה להמונית. והמזל הגדול שהיה בכלל עוגן. אבל אצלי, זה גם כן לא כל כך פשוט, כי אני קודם כל, לפני שהחלטתי להיכנס לאיזה מסגרת, ברחתי עד כמה שאני יכול רחוק, עד לגבול ספרד – צרפת, לכפר קטן בהרים, אגב, שנקרא נצרת. על כל פנים החזיקו שם את חולי הקדחת. חיפשתי ומצאתי עבודה אצל איכר, יצור כמו יהודי לא היה ידוע להם בכלל. הייתי חייב מהר מאד ללמוד את המבטא, חצי צרפתי, חצי ספרדי, שמדברים שם. כאשר הסברתי לאיכרה, שהייתה נחמדה, ושמנה וטובה, מה מתחולל

ומה קורה ליהודים, היא שאלה אותי: "מה הם היהודים, פרוטסטנטים או קתולים?" מאחר והפרוטסטנטים באזור זה הם פסולים ואויבים, יותר מאשר כל מישהו אחר. יצור כמו יהודים מכירים מתוך התנ"ך, כמצליב את ישו, אבל לא בדמות של מישהו. ב-1934 צורפתי לקבוצה שעלתה ארצה. היינו קבוצה די מגובשת, ששוב פעם מתוך רומנטיקה, הסיפור על הגליל, על טרומפלדור וכו', החליטה שהיא רוצה ללכת לגליל העליון. קיבל אותנו פה בני מהרשק, שעשה מה שהיה יכול למען להוביל אותנו לגבעת השלושה. אבל, אנחנו עמדנו על רצוננו והגענו לאילת השחר.

עזרא: כשאתה אומר קבוצה, איזה קבוצה?

שמעון: 25 אנשים, שהיו בתוך ההכשרה הזאת.

עזרא: מה ידעת על ארץ ישראל באותם הימים?

שמעון: מעט מאד. אני גם לא יכול להגיד שניצלו את הזמן למען להסביר, גם לא היה דרוש. אתה צריך להבין, שבגליל הזה, לא מחפשים דווקא את הבסיס האידיאולוגי כל כך, מאשר הקשר הרגשי. מה שידעתי, שזהו מפלט ליהודים. שכאן, תנועת הפועלים היא השולטת. ידעתי שהקבוצה הזו מסגרת שמנסה להגשים שוויון כערך ועבודה כמטרה, למען לתת לעם היהודי בסיס נורמלי יותר מאשר היה לו. לא ידעתי הרבה. למדנו קצת עברית, להגיד "שלום" באופן חופשי. שרנו את השירים מבלי להבין מילה. ושוב פעם, נדמה לי שבדרך דומה לאלפים רבים שהגיעו ממה שנקרא ה"סתם החלוץ".

עזרא: היו מדריכים מהארץ להכשרה שם?

שמעון: לא היו מדריכים מהארץ. היו אנשים שהם היו מרכזיים ב"חלוץ". הייתה חברת גבעת ברנר למשל, מאוחר יותר, אדלה מרגוליס. אני לא יודע אם נתקלת בשם. בצרפת נפגשתי, למשל, עם דוד שאלתיאל, שהוא היה סוחר יין, אחרי שהוא השתחרר מלגיון הזרים וקיבל אזרחות צרפתית, ופעל בהיותו צרפתי ובעל נטייה עשה, רבות למען, לסלק כל מיני מחסומים בדרך – תעודות, סידורים, תנועה וכו'. אבל, אני אגיד לך, העולם שהיה מסביב, העולם הצרפתי, חי את חייו, לא הייתה הרגשה שהוא חש שעננים מתקבצים מעל ראשו. אנחנו קהילה נפרדת, שהקשר עם הסביבה היה דל. אמנם עבדנו חלקית אצל איכרים, אבל האיכרים האלה גם הם חצי גרמנים. האזור הזה עבר מפעם לפעם מגרמניה לצרפת, ומצרפת לגרמניה ושמר על צביונו. כל אזור אלזס בכלל. מאוחר יותר הייתי איזה תקופה באזור טולוז משום שלא הייתה השפעה כל כך חיובית על הציבור. יסודית, אני הייתי יותר מנוסה מאשר היתר. יסודית, אני הייתי, כפי הנראה בעיניהם לא אמין. אינני יכול להגיד שזה הפריע לי. אם כן, הגענו לאילת השחר. באילת הייתי עד שנת 1940, דהיינו, 6 שנים.

עזרא: אני אשאל אותך שאלה שאני שואל את כל אלה שלא נולדו בארץ, אלא שבאו לארץ מעולם אחר. הגליל הזה, הכנרת, כל הסיפור עם טרומפלדור הוא יותר קרוב כבר. זה כבר לא רק לשמוע, זה לדרוך על אדמת ארץ ישראל. זה עובד עליך?

שמעון: כן, בטח שזה עובד עלי.

עזרא: ופה אתה כבר חוצה את הגבול?, מה ששאלתי אותך מקודם.

שמעון: כן, אתה חוצה את הגבול טבעי. זה לא פשוט, אני באמצע, עוד בהיותי בצרפת, התלבטתי, כיוון שחשבת שאולי אני חייב לחזור לגרמניה לחפש מחדש את הפעולה בתוך המחנת. אז קבעתי שאפגש עם אורי. השגתי דרכון, שאיתו יכולתי להופיע בתוך שוויצריה וחציתי את הגבול בין צרפת לשוויצריה. זה סיפור שלם. עברתי כנוסע סמוי על אוניית פחם, שם ברינוס, זה היה בעיקר אמצעי התובלה. אני חושב שהשיחות עם אורי הם שקבעו את ההחלטה שאני עולה ארצה. על כל פנים, אילת השחר נתנה לי תשובה לכמה דברים. אנשים צנועים, הגליל היה מפגר, קשה לתאר, העוני היה גדול, הבדידות מעיקה. הקיבוץ לא היה קיבוץ כמו שאנחנו מכירים אותו כיום. חיי תרבות, דבר שלא ידעו. והעבודה, זאת הייתה הבעיה. הכניסו אותי מהר מאד לפלחה, שזה אז היה ענף מכובד מאד. היה חוסר עבודה והייתי בפלוגת עבודה במפרץ חיפה. העמסנו זיפזיף על החוף והרווחנו 18 גרוש ביום, כאשר בדרך כלל יום כלכלה היה 3.2 גרוש. אבל אלה הם לא הדברים הקובעים, אלה באמת לא הדברים הקובעים. מה שקבע בשבילי זה היה הניתוק מהמתרחש בארץ, הניתוק מכל מחשבה פוליטית. ההרגשה שאינך משתייך לגוף אשר תורם מעבר לגבולות היישוב שאתה בונה אותו, בייסורים ובקושי, אבל בונה אותו. קרוב לוודאי, שמה שהחזיק אותי בכל זאת 6 שנים היה פרוץ המאורעות. לפני זה, כבר בשנת 1935, צורפתי כמו כל אחד, באופן אוטומטי, להגנה. אחר כך הייתי בקורס הראשון של מפקדי כיתות בכפר גלעדי. עם פרוץ המאורעות, גייסו אותי לחיל הנוטרים ועשו אותי כאחראי באזור. אחר כך באה ההכרות עם אליהו בן חור ועם יצחק. הם למעשה מצאו שאנחנו בנינו בעצמנו בשתי כיתות של בחורים צעירים, שיצאו מגבולות הגדר ובנו לעצמם את המחשבה הצבאית הישראלית. לאור השינויים שחלו במחנה הערבי, ושלא כמו בעבר, התפרע ופגע ביהודים באבן, במקל, בהפגנה או בצליפה, גם בנשק חם, היו להם יחידות צבאיות. מהמפגשים האלה הייתה הכניסה למסגרת פלוגות השדה.

עזרא: שמעון, אתה עושה לי פה איזה קפיצות דרך. תהיה אחראי לדורות הבאים. מה זה המהפך הזה? מה זה היציאה מחוץ לגדר? תניח שמישהו שמאזין לך לא יבין את זה, אתה מוכרח להסביר, מה זה פלוגות השדה? מה זה קורס המ"כים? איזה מין אקדמיה זאת? מי לימד את המדריכים להיות מפקדים?

שמעון: אני חושב שהדברים האלה כתובים בספר הישר וידועים. לא אני חייב כאן להסביר.

עזרא: בכל אופן, בכמה נקודות.

שמעון: לא אני חייב להסביר שהיישוב היהודי מראשית דרכו היה זקוק לזרוע ביטחונית כדי להתקיים. אני יכול אולי רק להרחיב את הדיבור ולהגיד שבגליל העליון התחושה הזאת של הצורך בהתגוננות היה מורגש יותר מאשר באזורים אחרים, כי רוח "השומר" עדיין פעמה. גם באילת השחר היו מספר חברים שהשתייכו לארגון "השומר". "השומר" זה לא היה רק גוף הגנתי, אלא גוף הגנתי בעל השקפת עולם אשר שילב את הבנתו, או רצונו להבין, את המנטליות הערבית. לא מעט היה מושפע גם מאורח חייהם. ברור שיש כאן קפיצות דרך. בתוך זה ישנן הרבה מאד פרשות, שהן חלק של תולדות ההגנה. למשל, רכשו את קדש נפתלי, את כל העמק. הטילו עלי להיות אחראי על המודדים. אלה היו חודשיים נפלאים, שהחזקתי סביב המודדים משורין וטנדר, כדי לאבטח אותם באזור, שספק אם לפני כן שנים רבות או דורות, דרכה בו רגל יהודית. או תיקח את הנושא של גדר הצפון, שהוקמה על ידי הבריטים כדי לחסום את הדרך בפני כניסת כנופיות ערבים לתוך הארץ. את העבודה הטילו על "סולל בונה". ארגון ההגנה ניצל את ההזדמנות לחדור לאזורים שהם בעתיד היו יתדות להרחבת היישוב, לקביעת אזורי שליטה יהודית, זה מוגזם, אבל הניחו רגל יהודית.

עזרא: ולך הייתה נגיעה בזה?

שמעון: כן, בכל זה יש לי נגיעה.

עזרא: ואתה עובר על זה ככה. סליחה רגע, אני רוצה לספר לך, במסגרת השיחות האלה שאני מקיים שאלתי את מי שהיום נקרא יצחק ארד אבל בזמנו קראו לו "טולקה" בפלמ"ח. הוא סיפר לי על העיירה בתקופת השואה. הוא סיפר לי על קריאת ספרים בעברית בעליית הגג, לפני שהנאצים שרפו את העיירה. ואני שואל אותו: "איזה ספרים קראתם?" אז הוא אומר: "את קובץ 'השומר' ואת 'הגודרים בצפון'". דור שלם התחנך על קובץ "השומר" ועל "הגודרים בצפון".

שמעון: טוב, אבל כאן אין זה. אני מבין שממה שאתה רוצה לשמוע, אתה רוצה לשפוט דרכי, ואני לא...

עזרא: דרכך, בסדר, O.K.

שמעון: אני לא רואה כאן מקום שאני ארחיב את הדיבור על החשיבות של מפעל זה או אחר. נטלתי חלק בכל העליות על הקרקע של דפנה ודן, ברכישת הקרקע בחולה והייתי שומר רוכב חודש ימים, עד שהסוס ואני חליו בקדחת כמו כל היתר. בכל אופן הייתי שותף לעליית חולתה על הקרקע. אבל אלה הם התרחשויות של התקופה. בשבילי, למשל, הפגישה עם וינגייט ועם היחידות שלו לא נתנה דבר מה שהקרין מחשבה חדשה, או פתח אופקים חדשים. הם היו אפשרות לנהל את החיפוי, ואת הכיסוי, ואת האמצעים של הצבא הבריטי, כדי לעסוק בקנה מידה רחב ולאור היום, מה שעשינו בלאו הכי לפני זה. התרשמתי הרבה יותר מהאדם, וינגייט, שהוא קרוב לוודאי לא היה לגמרי שפוי. או נגיד אחרת, אם אני אומר לא שפוי אז יכולים לקבל את הרושם שהוא היה אידיוט. הייתי אומר שהוא היה כה אקצנטרי וכה שונה, שזה גבל בגאונות. שהיה מחונן בחוש נוסף של התמצאות, שבא לביטוי לעיתים קרובות בתנועות בלילה, כאשר תוך חוש חייתי מצא את הדרך הנכונה, שהביאה אחר כך להיתקלות עם האויב. אבל הם לא היו הראשונים שלימדו אותנו שיש לצאת מהגדר. לא הם הקימו את היחידות, הם מצאו את פלוגות השדה, שזה היה אחד מהזרועות של ארגון ההגנה, שהוקם כדי לתת תשובה לשינוי שחל בהתמודדות נגד הערבים, שבניגוד לעבר, תקפו לעיתים קרובות בודדים בשדה, או תחבורה יהודית. אם כן, נדרשה תשובה כיצד להבטיח את הקשר הרצוף ואת הבטחון של האנשים. לא סברו שאחרי זה עמדה מחשבה טקטית עם הסתכלות לעתיד, כדי להניח יסוד לצבא יהודי. אלא פשוט הכרח החיים שהוכתב לנו על ידי השינויים שחלו בתנועה הלאומית הערבית, ובתגובה של השלטון הבריטי, שהוא גם אז השתדל "לתת לנערים לשחק לפניו". לתת מינימום של דם של עצמו, ולהתערב רק כשהוא נפגע, או לא הייתה ברירה. כל זה דרש מהיישוב היהודי לחפש דפוסים אשר יוכלו להצליח. בזה לקחתי חלק. מצאתי שם חבורה יקרה. רוב האנשים, שאחר כך עשיתי דרך ארוכה בחיים איתם. שכן שלי היה יגאל, שהיה בגינוסר, והיה גם כן בכיסוי של נוטר, או נוטר גושי, סרג'נט גושי כמו שזה נקרא. נפגשנו מפעם לפעם, הצטבר ניסיון, מסגרת יותר גדולה. פעם ראשונה שתמרנו במסגרת של פלוגה. הייתי אומר שבתקופה זאת כתבו את האלף בית של המחשבה הצבאית הישראלית, שבעתיד עמדה במבחן.

עזרא: אני רוצה לשאול אותך שאלה, שאני שואל את בני גילך. באותם הימים שנכתבו הדברים, גם אם לא כתבו אותם בספר, אלא כתבו אותם ברגליים ובשטח. בעיני רוחכם, באותם הימים, הרגשתם שאתם מניחים יסודות למשהו עם חזיונות גדולים? זה מילים של שבת, אבל אי אפשר הרי אחרת עם הדברים האלה.

שמעון: אני אענה לך כמו שיצחק פעם ענה. יצחק, כאמור היה הרבה יותר מבוגר ומנוסה. אנחנו היינו בגיל שידענו שיש לבן ושחור, ואולי אפור אחד באמצע. כיום אני חייב לדעת שיש אלף. אם אני יודע פחות, אינני נבון. מאד לחצו עליו. כיום בהסתכלות לאחור, אני מלא דרך ארץ, כיצד הוא נלחם וגייס את הסבלנות להתמודד עם הקצב שלנו. אנחנו השתמשנו כרגיל, במיוחד חברי קיבוצים, במושג: "אנחנו". "אנחנו, אנחנו, אנחנו".

עזרא: "אנו, אנו" מה שנקרא.

שמעון: כן. יצחק אמר פעם: "תביטו, במושג 'אנחנו' יכולים להשתמש רק שלושה. האחד הוא מלך אנגליה, שהוא מדבר בגוף שלישי, השני זה אלוהים. והשלישי זה בן אדם שיש לו תולעים, זה גם כן 'אנחנו'. על כן, דבר בשמך". אז אם אתה שואל אותי: "האם הרגשתם?" האם אנחנו הרגשנו? אני לא הרגשתי שאני מניח יסוד. אני הרגשתי דבר אחד, הרגשתי שכאן אתה מתמודד גם בפנים עם הרגלים ודפוסים שמרניים, שקשה מאד להתגבר עליהם. התהוות של גוף כזה, מחייב מסגרת ארגונית רחבה יותר מאשר המקומית. הרי זה אומר למשל, ארגון ארצי. הדרך לארגון ארצי להגנה זה צעד מדיני. גם אם אינך רואה אותו, באותו רגע שהוא ארצי והוא כפוף למוסדות, הוא נהפך לזרוע שמקרינה על ההחלטות של המוסדות האלה. הוא נותן להם גיבוי, הוא איננו מדבר בעלמא, יש מאחוריו דבר מה. על כן אתה כאן מקדם מהלך מדיני בעתיד, מבלי שאתה מתכוון לכך. אני יכול להגיד, אנוכי הקטן, לא הייתי במצב כזה שאני קבעתי מהלכים. המהלכים נקבעו. בתוך האזור הזה היו יישובים חלשים באופן מיוחד. היו שם יסוד המעלה ומשמר הירדן. אתה צריך לאבטח ולדאוג. בהם פגעו יותר מאשר באחרים. אתה מפתח שיטה, ארגון ולחימה שמובילה אותך אחר כך לדפוסים שיש להם משמעות. אם אתה מנסה לתת לזה גם הסבר, שזה היה בכוונה תחילה, לא אנוכי, אחרים אולי כן יוכלו להגיד. אבל אם אתה שואל אותי, אני לא חשתי. עשיתי מה שהיה נראה לי. לשמחתי ולמזלנו היו קיימים אנשים שכן ידעו למה הם שואפים, כמו יצחק, כמו אליהו. שהם כן נשאו על גבם את המאבק.

עזרא: אליהו, זה אליהו בן חור?

שמעון: בן חור, כן. כי הייתה התנגדות, הייתה התנגדות, אף מפקד לא רצה לתת את הצעירים ואת הפעילים החוצה. אף מפקד לא רצה לתת מסמכותו למוסד אחר, שאיננו כפוף לו. החשש לצמיחת אנשים שיהיו עצמאיים למדי, דבר ידוע אצל כל גוף. אתה מכיר את זה, אני מכיר את זה בתוך הקיבוץ ואני מכיר את זה גם מחוץ לקיבוץ, זה קיים. כל הדברים האלה היו גורמים שבעצם פעולתנו נתנו שכם לפרוץ נתיב חדש. לא הייתי אומר שאנחנו היינו המובילים. אבל, היינו אולי המאפשרים לאלה שהיו בעמדה שיוכלו להשפיע על כיוון התפתחות, את הגיבוי, לעמוד על שלהם. עצם הקיום של יחידות ארציות, עצם הקיום של כוח מגויס, עצם העובדה שהפעולה של וינגייט היה לה הד רחב מאד, היא פתחה אזורים. הסיוורים והמארבים לאורך הגבול הצפוני, "מאחרי הרי החושך", היציאה למרחק שנעשה רחוק ועמוק, כל פעם יותר ויותר, זה ריתק אותך אל היחידה והחליש את הקשר עם היישוב. אז אלה הם מהלכים שהניחו את הבסיס ליחידות צבאיות, שמהן יוכלו לצמוח אחר כך חיל השדה והפלמ"ח. מאחר ובהיסטוריה, בדרך כלל, דברים מתרחשים בשלבים לא תמיד הגיוניים ולא תמיד בכיוון אחד, אני רואה את זה כשלבים שהובילו ליכולת להקים, למשל, את הפלמ"ח, שהוא כבר היה מבוסס גם מחשבתית, צבאית וחברתית, די הצורך כדי להחזיק בשנים, בתנאים קשים יחידות קרביות בעלות יכולת גבוהה. כאן הרחבתי לך את הדיבור.

עזרא: O.K. O.K. אתה בסדר, בוא תתיישב על איזשהו תאריך מסוים, אתה מדבר על יחידות צבאיות? אתה כבר מדבר על פלמ"ח? באותן השנים פורצת מלחמת העולם. אתה, שבאת משם, בעצם כבר מתחילת ההתרחשויות שהכינו את מלחמת העולם. אתה איכשהו מתחבר בתחושות שלך? איפה בכלל הוריקן, אחותך ואחירך?

שמעון: בשבילי המשבר הגדול היה מלחמת ספרד, פרוץ מלחמת ספרד.

עזרא: מה היה המשבר שלך?

שמעון: המשבר, שאני ראיתי שזאת היא המערכה הראשונה של מלחמת העולם בין הפשיזם העולמי ובין מה שאני אוהב. ראיתי את מקומי שם.

עזרא: ומה קורה לך עם זה?

שמעון: מה שקרה לי, זה קרה לי שהערבים עשו לי. יחד עם מלחמת ספרד, גרמניה ואיטליה התחילו להכין גם את המהלכים שעתידיים להתרחש במקרה של מלחמת עולם. על כן הם התחילו להתעניין ולפרנס את התנועות הלאומיות הערביות. זה התבטא, בין היתר, גם בביקורו של אייכמן ובארגון הגרמנים פה. בהזרמת כספים, בהדרכת המופתי וכל מה שאתה רוצה. התנועה הזאת קיבלה דפוסים צבאיים למחצה. התחילה חדירה של כנופיות עם צביון צבאי מובהק מעבר לגבול, שהעמידה אותך בפני בעיות יומיומיות. על כן, אחרי התלבטות קשה מאד, החלטתי שאני איננו יכול לנטוש פה. שגם זאת מערכה פותחת של מאבק עולמי גדול, שחייב לבוא.

עזרא: אתה שיתפת מישהו בלבטים שלך? מישהו שכנע אותך? עזר לך להשתכנע?

שמעון: לא, להפך, השכנוע היה בכיוון הפוך. היו לי ארבעה חברים שארבעתם הלכו לספרד ואף אחד לא חזר, כולם נפלו. יכול להיות גם, מפני שפה בינתיים נולד לי בן וכל מיני דברים. אבי נלקח בליל הבדולח למחנה ריכוז. אחותי הגיעה במסגרת גוף של "גורדוניה" ארצה. אנחנו מאד השתדלנו לקבל סרטיפיקט עבורם. רק ב-1938 עלה בידנו והם הגיעו ארצה, אלי לאילת השחר. אבא במצב קשה מאד מהמחנה. אני חושב שכל הדברים האלה ביחד, שלא כולם אידאולוגים ולא כולם מוסיפים לי כבוד. אם אני לוקח בחשבון, שכאן העובדה שאני אחראי על ילד והורים, זה היה משקל בתוך מאזן המאזניים. אבל, אם להיות ישר, מבלי שנתתי דין וחשבון, אני חושב שזה כך. פרוץ מלחמת העולם לא היה הפתעה והיה צפוי. הסוכנות היהודית, שהייתה אחראית על הנוטרים, הנציג שלהם היה אברהם איכר. הניסיון הראשון שהם עשו היה לגייס אותנו, את האקטיבה לחפרים. אני לא קיבלתי יחידה שלא לוחמת, אינני רוצה בכלל במסגרת הצבאית. היה לי ברור, שכאשר יצללו הפעמונים, לניצחון, אם יהיה ניצחון לעמים אחרים, אז פה יתחיל המאבק. כי הדברים לא היו מוכרעים ולמעשה המאורעות נפסקו משום שפרצה המלחמה ולא משום שהבעיה נפתרה, משום הבנת היתר שהבריטים גילו לערבים. זה סיפק אותם לרגע קט. גם משום שהאנגלים באותה תקופה גילו יד קשה מאד לגבי התנועה הערבית. המנהיגים, אם זכור לך, נעצרו וגורשו והכנופיות אולצו לצאת מהארץ, הם לא השמידו אותם, הם רק לחצו אותם אל הגבול על יד טבחה. הם במסדר החגיגי היו 7000 והם עברו את הגבול. אבל הם התפטרו מהם לפי שעה. זה לא היה משבר מיוחד, אני גם שולבתי יותר ויותר במסגרת ארגון ההגנה. נשלחתי לקורס הראשון של מפקדי מחלקות, שהתקיים בכפר ויתקין, שעבר אחר חלקית לג'וערה. הכרתי את האנשים. בזה מצאתי את התשובה לגבי הדברים שדיברתי עליהם קודם, דהיינו, פעילות ומודעות פוליטית, שדיברו הרבה יותר את השפה שלי וליוו את מחשבותיי. החלטתי שברצוני לעבור הנה. זה לא היה פשוט, היו לי הורים באילת השחר. עברתי איתם לשנה אחת לנהלל, גרנו בצריף דולף. שירתתי כמפקד בפלוגות השדה והנוטרים בכל האזור. אז הכרתי את משה (דיין), את משה הכרתי עוד לפני זה, אבל אז משה ישב כבר בעכו. המשפחה התרחבה. עד שמצאתי איזשהי דרך לשכן את ההורים בקרית עמל, ואני עברתי עם המשפחה לעין השופט.

עזרא: דיברת על קורס המ"מים, את מי אתה פוגש שם אז בקורס?

שמעון: את כל האנשים.

עזרא: אני שוב פעם שואל, באיזה אקדמיות צבאיות למדו אותם המדריכים שהדריכו את שמעון אבידן ואת האחרים?

שמעון: זה לא היה בנוי בצורה כזאת. מאחר ומועטים היהודים שהסבא שלהם היה גנרל של קוזקים, למדו למעשה גם המדריכים את התורה בדרך הניסיון. הייתה התרוצצות מחשבתית על אופן הפעלת הכוח והסממנים החיצוניים שהם בשביל צבא, דהיינו, דמות המפקד, מקומו, הרקמה החברתית, יחסים בין חיל ומפקד. דרך המחשבה הטקטית, האם היא חייבת להיות מותאמת לחיי הארץ ולאופי של האנשים ולעובדה שיש כאן שלטון עוין, שאתה חייב להיזהר ממנו. וזה מביא אותך באופן ישיר לחפש את חסות הלילה. וחסות של לילה, זה יחידות אחרות וזה חינוך של אדם אחר, כי אין לחימה קשה כמו בלילה. כי אז, כל בן אדם, הרי הוא לבד. ואם בדרך כלל מרות המפקד יכולה לקבוע גם לגבי המאסף כיצד הוא ינהג, בלילה הוא לבד. עכשיו אני מצטט מ'אנשי פנפילוב', שמסביר מה קורה אז: "יש יותר מקול אחד בליבו. קול אחד אומר: 'שכב, יהרגו אותך, יעשו אותך בעל מום, אף אחד לא רואה אותך'". ויש עוד קול אחד שאומר: "אתה חייב. ואז, אם הקול השני איננו חזק יותר, הוא לא יקום". אם כן, כל הלימודים והאימונים, הם ראשית הגיבוש של מחשבה צבאית ישראלית. ההתרוצצות היא בראש וראשונה משום שהגיעו ארצה מספר יהודים ששרתו בצבאות, בדרך כלל בצבא האוסטרי. כמו לב, איני זוכר מה היה שמו, ועוד קצין זקן שעבד במטה הכללי. בשבילם, הדברים הבדוקים והברורים, זה היה צבא סדיר בנוסח אירופה. וכאן למשל, לתוך אמונה כזאת משתלב ישראל בר, שאינני יודע אם הוא באמת היה איש צבא גדול. אני רק יכול להגיד שהוא היה בעל ידע רב ותרם רבות להבנת שאלות מבחינה תיאורטית. מבחינה מעשית, הוא היה אנטי תזה של לוחם בשדה. הוא תמיד נפל על האצבע הגדולה של רגל שמאל או רגל ימין והתמצאות בשטח הייתה ממנו והלאה. אך מה שנוגע ליכולת לנתח ולידע, דבר שהיה די חסום, ובעברית לא היו קיימים ספרים של מערכות צבאיות, עתיקות אפילו. זה לא השתנה הרבה באופי האדם. אם אני אתן לך דוגמה, אם משווים את המסע של העשרת אלפים, שהתרחש 800 שנה לפני הספירה ובין המוטיבציה והמניעים של האדם המודרני. כך התגבשה המחשבה, לא היה ללא חיכוך, אבל אני הייתי אומר שמה שכאן קרה זה שהאקטיבה ההגנתית אלה היו בני הארץ. רוב רובם, בני שגדלו כבני חורין, שהארץ אינה זרה להם. שהרימו פעם חופן מהאדמה והחליטו שטוב להם. שהנוף, הריחות והקולות, לא היו אויבים, אלא ידידים. שהתחושה שלהם של שוויון ושל חרות היו בדמם, מכיוון שכך הם גדלו.

עזרא: למה אמרת במסיבה שהיה קשה לך להתחבר אליהם?

שמעון: זה ענין אחר, מכיוון שהם היו בלגניסטים. עד הסוף, הפלמ"ח שיהיה בריא וחזק, אני חושב ששילם מחיר גבוה מאד על כך שהוא לא מצא די מהר את האיזון בין ארגון של יחידות גדולות ובין האופי שלו. אבל פה אני מדבר על משהו אחר.

עזרא: חשבת שיהיה קושי להתחבר אליהם בגלל מוצאים אחרים ומנטליות שונה.

שמעון: גם בזה יש משהו מכיוון שהעולם שלהם היה קטן. כל מי שבא מאירופה ידע שהעולם איננו נגמר בפתח תקווה. הוא ידע יותר על זרמים במחשבה מילידי הארץ. מאחר והם היו על פי רוב כפריים מיישובים קטנים. ואין זה מקרה שכפר תבור, סג'רה ויבנאל נתנו את האנשים הטובים. מי שהולך אחרי המחרשה, מי שיודע להסתכל מול השמש, מתאים הרבה יותר להיות חייל, מאשר עירוני. כל הדברים שדיברתי עליהם קודם, הריחות והקולות זרים לו, ואז הם גם קצת מפחידים. זה לוקח זמן.

עזרא: את אלה אתה פוגש בקורס המ"מים?

שמעון: את אלה פגשתי. פגשתי אותם לפני זה לאורך התקופה. בקורס המ"מים היינו ביחד. יגאל היה.

עזרא: יגאל היה בקורס המ"מים שאתה היית?

שמעון: כן, כן. עם יגאל גם עברתי קורס של חודש ימים בצריפין, אצל הצבא הבריטי.

עזרא: אז גם היה מאירקה נדמה לי.

שמעון: גם מאירקה היה. כל אותה חבורה, ושרגא, זה אותו המעגל. קורס המ"מים למעשה נתן את הבסיס לגיבוש דפוסים שהם מעבר למחלקה. וכאן אין לזלזל. היום אנחנו מדברים על אוגדות ועוצבות. בשביל מחתרת להגיע למסגרת של מחלקה, דהיינו של יחידה שהיא כבר מבוססת ויכולה לבסס את פעולתה על תימרון וסיוע, על אגרוף עתודה. זה פותח עולם שלם של מחשבה ומחייב אותך לתת תשובות שמן הדין יביאו אותך לדפוסים יותר רחבים. כי בזה למעשה החשיבות של הקורסים האלה. אם תבחן אותם מבחינה צבאית, ודאי תמצא שזה היה דל למדי, אבל, זה הכל יחסי. ובכן, אני יכול ללכת הלאה.

עזרא: כן.

שמעון: חזרתי הביתה לעין השופט. עבדתי עד שגייסו אותי לפלמ"ח. גייסו אותי להקים מחלקה של דוברי גרמנית, בהערכה שבמקרה של פלישה נוכל להפיק תועלת מהיכולת שלנו.

עזרא: אתה אומר, גייסו אותך, מי מגייס אותך? איך הולך תהליך הגיוס אז?

שמעון: יצחק. מי שגייס אותי באופן ישיר היה הנציג של השומר הצעיר במפקדת ההגנה, ברוך רבינוב, הוא איננו בחיים. היה חבר בית אלפא והיינו ידידים כל החיים. הפנייה והמינוי, גם כן, הפוליטיקה פעלה פה חזק מאד. הייתי אומר למה פירקו את הפלמ"ח? זה נולד כבר אז. מאחר והבנים האלה, יחד עם חרות המחשבה הגיעו גם לחרות מחשבה בשטח הפוליטי ולאופי אחר מאשר אבותיהם. השליטה המוחלטת של מפלגת העבודה לא הייתה אומר שעמדה בסכנה, אבל הם ראו בזה איזשהו גוף זר ולא מיהרו לתת לאנשים שהם לא משלהם דריכת רגל בתוך ההירארכיה היותר גבוהה. אם כי אינני חושב שזה מצא ביטוי בשטח. האנשים היו מאד דומים, היו שותפים ומצאו שפה משותפת. אבל בדרך כלל הרי המאבקים מתנהלים בחוגים אשר להם חשבון ארוך של 20-30 שנה לפני זה ולא יכולים להשתחרר ממנו. מועטים כמו יצחק, שהם סמכו על התבונה של הצעירים. רובם העדיפו להחזיק אותם חזק ביד על כן המינוי הזה הוא תוצאה של דרך חיי והיכולת לפי הערכתו של יצחק, להקים יחידה כזאת. והיא קמה והייתה מורכבת ממתנדבים, חלקם מתוך הפלמ"ח, אנשים שחיפשנו. ביקשתי כסגני את חברי יהודה בן חורין מהזרוע. ביחד אנחנו חיפשנו אנשים, בפנים, בחוץ, והקימונו יחידה טובה.

עזרא: מה אמרתם לאנשים כשבאתם אליהם?

שמעון: בדיוק מה שצריך להגיד.

עזרא: בכל אופן, זו יחידה שקמה לתפקיד מוגדר מאד.

שמעון: כן. שאלתי אותם אם הם מוכנים לפעול במסגרת של יחידה שהיא מחתרת בתוך מחתרת, שהסיכויים לצאת שלם מפעולותיה קטנים יותר מאשר של יחידות אחרות, והתועלת שהיא יכולה להביא היא הרחק מעבר לעוצמתה. פה ישנה הזדמנות לנצל את החולשה של גוף צבאי, בפרט כאשר אתה מגיע לעורף שלו, דהיינו עובר את יחידות הלחימה. אתה מגיע ליחידות דרג ב', למנהלה או למטות, כדי לזרוע הרס מעבר לעוצמה.

אנשים קיבלו את זה, קיבלו את זה אנשים טובים. היינו חייבים לבחור אנשים שהם מבחינת הצורה החיצונית, הכושר הגופני והשפה עונים לצורך. מצאנו אותם. היחידה הזאת הייתה יחידה טובה מאד. לשמחתי לא הייתה חייבת לפעול פה כי הגרמנים הוכו באל עלמין. אבל כל אשר הטילו עליה בוצע. מאחר והסכנה חלפה חיפשו

במשך השנתיים, שהיחידה הזאת הייתה בהמתנה, תפקידים ומטרות שקשורים בנושאים האלה. אומרים בדרך כלל שהבריטים מפסידים בכל הקרבות ומנצחים בכל מלחמה. יש בזה משהו. האופי היסודי, הדירוג החברתי ועוד הרבה מאד פרטים אחרים שקשורים עם הטמפרמנט שלהם מונעים מראשית ההתמודדות להיות מנוסים

ובעלי יכולת מבנה הגיוני. הדבר קשור לא מעט עם העובדה שהאצולה, היא אשר נתנה וגם כיום, נותנת את הפיקוד העיקרי. אני לא מדבר על הפיקוד הנמוך, אני מדבר על הדרגים הגבוהים, שכדי להגיע אליהם אתה חייב לעבור את בית הספר המתאים ולהיות קרוב של זה ומכיר של זה. כך גם היה במלחמה הזאת. הם מאד ספורטיביים וזה עלה להם ביוקר רב, בפרט מול הכוח והמוח המתמטי הגרמני. אז גם בשטח המודיעיני היו להם, לא רק זרוע אחת, אלא 3-4, שלעיתים קרובות אחת פעלה נגד השנייה. האחת הייתה מודרכת וקשורה יותר עם המגמה והמטרה של האימפריה, ושניה הייתה כפופה לזרוע צבאית, כאשר היא ראתה את המטרות שלה, ולא דווקא באספקט הרחב. הקשר שהיה לנו פה זו הייתה זרוע שהייתה קשורה עם המפקדה במזרח התיכון. הקשר הופסק, לא רק כאשר הסכנה חלפה, אלא כאשר הדרג המדיני יכול היה שוב להפעיל את מרותו על הדרג הצבאי, למנוע את האפשרות שיגיעו להתחייבויות פוליטיות לא רצויות לשלטון הבריטי. כאן היה מדובר על זרוע מודיעינית שהייתה מופקדת על הנסיגה של הצבא הבריטי, במקרה של פריצת רבים בגבול לוב - מצרים. מאחר והם הכינו את הנסיגה, עד כמה שידוע לי, לגבול איראן, כדי להתחיל מחדש, כאשר גבם אל הצבא האדום, לגבול של ברית המועצות, כשדרך ארוכה לפניהם. זה חייב היה להיות קרב השהייה ובלוימה. הם קיבלו ברצון קיום של כוח שיכול היה לתרום למטרה הזאת. לא שהשלו את עצמם, שמה שלא עלה בידם, לעצור את מכונת המלחמה הגרמנית והאיטלקית, ויכלו לעשות פה היהודים. אבל, הם הבינו היטב שכל יום שמחסום כזה במקום חשוב, כמו אזור הכרמל, יכול להקל עליהם את ארגון הנסיגה. הם למעשה הכינו מלבד האזור הזה, בצפון, באזורים שהשמות מוכרים לנו כיום, לפני הבקעה (בלבנון), עוד קו כזה של סגירה. כדי לחסום שוב פעם בקרבת הים, את ההתקדמות המהירה. אם אנחנו אומרים שזה היה בשיתוף פעולה עם הבריטים, זה מטעה. כדי לדייק יותר, נגיד, הצבא הבריטי, ראה בעין יפה אפשרות של הפעלת כוח אשר יכול לתת להם זמן מצוין בלוימה, או בלוימה מסוימת, אם אפילו עד דקה.

עזרא: הם התכוונו להשאיר בידי ההגנה נשק, לצורך העניין הזה?
שמעון: כן. הם הסכימו להשאיר נשק, הם נתנו לפני זה הדרכה ליחידות מיוחדות. הם בעיקר התכוונו להשאיר חומרי נפץ. לתוכנית הזאת היה בכלל איזשהו סיכוי במידה ובתוך הנסיגה היחידות העבריות על נשק יכנסו לתוך המערכה. כי אם אני, למשל, לוקח בחשבון הגנה אנטי אווירית אז אברהם יפה היה אז מפקד בבת גלים על סוללה. על סוללה אפס, אבל סוללה היא סוללה, כי בלי סוללה יותר קשה. והג'ינג'י מאלונים, שמוליק רפפורט, שהיה מפקד חיל התותחנים הראשון.

עזרא: היה אדמון אחר כך.
שמעון: כן, אדמון היה מפקד של שתי סוללות של תותחי שדה. אז כך שלא בעלמא. מעבר לזה, הרי מה האלטרנטיבה? לא הייתה אלטרנטיבה, אי אפשר להילחם בכל מקום. היו בולעים אותך, מחסלים אותך. קודם כל הערבים היו מחסלים אותך. ועל כן התכנסות לתוך אזור כזה, שהוא מבחינת שטח, צירי תנועה ומיקומו יש לו הרבה מאד יתרונות. זה היה דבר נועז, דבר לפי רוחי. אינני חושב שהרבה אנשים הישלו את עצמם שהזמן יספיק לצבא הבריטי לאגור כוח ולחזור ולהדוף. אבל הספיק לדעת שאפשר להילחם, וזה הדבר הגדול, ועל זה מגיעה התהילה שבכלל רוצים להילחם.

עזרא: רציתי לשאול אותך אם באותם הימים ידעו כבר בארץ על מה שמתרחש שם?
שמעון: ידעו וידעו. פה אנחנו מגיעים לפרק עצוב ביותר. עצוב משום שליבי כבד עלי. אני סבור שלא עשינו מה שיכולנו לעשות. יכולנו לעשות מעט מאד. ידענו מוקדם מאד, ידענו דרך הקשרים שהיו לנו עם כל מיני תנועות. אינני יודע אם ידוע לך שאחרי נפילת יוון שרידי הצבא היווני נקלטו לתוך הצבא הבריטי כגוף נפרד. בתוכו היו הרבה מתנגדי המשטר. הייתה התקוממות ואת המנהיגים שפטו למוות. לא פה המקום לספר את הסיפור, כיצד הצליחו לשחרר כמה מהם, ולא רק לשחרר אלא גם להעביר אותם בחזרה ליוון. אבל, הספינה הראשונה עם 29 אנשים הגיעה בעזרת בריגדה. הם קראו לזה פרטיזנית שהצילה יהודים. היא העבירה אותם בראשית הדרך, לפחות, דרך איי הדודקאנז, שהיו כבושים על ידי הגרמנים. והם היו אסירי תודה. מעניין, מאוחר יותר הגיע מכתב, דווקא לשרגאי, שהיה איש "הפועל המזרחי" בסוכנות. ושם היה כתוב, בזה הלשון: "מאת לוחמי החרות בהרי האתנה אל לוחמי החרות ביהודה. בחורף קפאו רגלינו, כי נפלנו קורבן לגרמנים. הנעלים ששלחתם" (אנחנו אז שלחנו איזה 50 זוגות נעלים מקיבוץ דפנה, כבר היה להם מפעל) הצילו אותנו. המעצמות הגדולות לא מצאו אפשרות לעזור. כאות תודה הקימונו יחידה אשר תציל יהודים". אבל, אנחנו קיבלנו ידיעות מכיוון שיהודים הגיעו בכל מיני צורות. אנשים שלנו ידעו. לא היה מקום להשלוח את עצמנו.

עזרא: אתה אומר, ליבך כבד עליך, כי לא נתנו לעשות. או נאמר בגסות, היה חוסר רגישות?
שמעון: לא, זה לא הלך ככה. אתה כפרט לא יכולת לעשות. מהלכים כאלה צריכים להיעשות דרך הגורמים הקשורים עם הבריטים. תלוי במידת הלחץ וגם במידת היוזמה, כדי לעשות אפילו דברים עצמאיים. נכון שהים לא היה פתוח, נכון שדרך האוויר אנחנו לא יכולנו להגיע, כי לא היה לנו במה. אבל אנחנו הוכחנו שאנו מסוגלים

לעשות את הבלתי אפשרי בדרכים לא מקובלות. פה, אלה שכיוונו את המדיניות הציונית, לא היו נועזים די הצורך, לפי דעתי. לא עשו את הכל כדי לנצל כל חריץ קטן. ואינני יודע אם בזה היינו אפילו מצילים יהודי אחד. אבל יכול להיות שהיינו מעבירים את המסר שיש יישוב יהודי אחד במקום אחד, שיהודי יכול לעמוד על נפשו. אותו הדבר שעשית עם חנה סנש ועם חביבה רייק ועם צבי בן יעקב ועם כל אחד ואחד. את ההשקפות השונות של המנהיגים היהודים אנחנו מכירים. את הפתיחות שלהם להרפתקאות, אנחנו גם כן מכירים, שהיא הייתה מועטת. הרפתקאות, אני מתכוון, לדברים שהם לא רגילים. את הניסיון שלהם להמשיך ולקיים את הדברים הטובים, שמאפשרים להם להשיג דברים שהם חשובים, ויתכן ויותר חשובים, לא אין יותר חשובים - שהם חשובים לעתיד, אני משער לעצמי. אבל לנו הייתה התחושה, שכאן אתה עומד מנגד ודרך קצרה מלעשות דבר מה, מאחר ואין מי שדוחף לזה.

עזרא: אתה כמפקד המחלקה הגרמנית, דיברת פעם עם מישהו? אמרת? **שמעון:** למי?

עזרא: זעקת? אני לא יודע, אני שואל אותך.

שמעון: אני דיברתי עם מי שאני יכול לדבר, ולדבר עם מי שאני לא יכולתי, לא הייתי חייב, לא צריך לדבר. עם יצחק, כן. אני ניצלתי את ההזדמנות. המפקד הראשון של הפלמ"ח היה במשמר העמק. אנחנו היינו המארחים והמחלקה הייתה אחראית על קיום הטקס. אני הייתי המפקד של העניין. ואז ביקר שרת, דיברתי אתו. והוא אמר: "מה זה חשוב? מה זה קובע? זה קובע?" אחרי הכל, בסך הכל, הייתי מ"פ בפלמ"ח, וכאן הרי השיקולים הרבה יותר רחבים. אתה יכול לשאול, למשל, אם יהדות ארצות הברית הטילה את כל משקלה, ואנחנו מכירים את משקלה כיום, אבל אלה הם דברים אחרים. אלה גם דברים שהשפיעו אחר כך, על כמה כסף עמד לרשות אלה שהיו צריכים לרכוש את האוניות. אבל בוא נעזוב את זה.

עזרא: אז ימי אל עלמיין חולפים והמחלקה הגרמנית בשלבי שינוי מעמד. אני מבין מתוך כתובים ומתוך מה שאני שומע מהאחרים. מה קורה איתך ועם פיקודיך, חברייך?

שמעון: אני קיבלתי מינוי של מפקד פלוגה ו', שהייתה פלוגה ירושלמית. לתוך זה גם כללו את המחלקה הגרמנית, אחר כך צירפו לזה גם את המחלקה הערבית, את הימאים, את הטייסים. וכעבור זמן הייתי למעשה מפקד הגדוד הראשון בפלמ"ח, מבלי שהיו לו הסממנים של גדודי הפלמ"ח, דהיינו, של מטה מצומצם.

עזרא: אבל, מבחינת המשמעות היה כבר מבנה של פיקוד גדודי?

שמעון: כן, מבחינת המשמעות.

עזרא: אולי זה הביא אחר כך את היסודות?

שמעון: MAYBE, יכול להיות.

עזרא: MAYBE, אתה לא חושב ככה שעצם הקמת המפקדות לפני שהיו גדודים?

שמעון: יכול להיות, אני לא יכול להגיד.

עזרא: אתה לא יכול להגיד לי?

שמעון: אני בדרך כלל נהגתי כל ימי חיי, שדברים שאני לא חייב לדעת, אני לא דוחף את אפי בענייני בטחון, זהו. זאת הייתה תקופה מעניינת מאד. הייתי כמו סביבון שהסתובב עם טנדר ואופנוע.

עזרא: כל גדולי האומה הסתובבו עם אופנוע.

שמעון: כן. בפלוגה ו', היה לי קורס מ"כים, מפקד קורס מ"כים היה יצחק רבין. אנחנו במשך שנה העברנו 1200 עולים מלבנון ומסוריה דרך הגבול, לגמרי לא מבוטל. יתר הדברים היו מעניינים, התחלות, ניסיונות. ימאים, כמה שהתרוצצתי להשיג איזה מקום מחורבן בשביל בחור על אוניה כלשהי, איזה אנשים נפלאים היו. אבל, מה שיש לציין, שניצלנו את התקופה על מנת לתת הכשרה מקסימלית לאנשים. קח למשל את המחלקה הבלקנית, שהמפקד שלה היה אולי.

עזרא: אחר כך הוא מ"פ ב"הראל".

שמעון: כן.

עזרא: מה זה המחלקה הבלקנית? בשניים שלושה משפטים..

שמעון: כדוגמת המחלקה הגרמנית, הוקמה יחידה של יוצאי ארצות הבלקן, שהיו בכיבוש הגרמני. מתוך ניסיון להכשיר אנשים שיוכלו בצניחה או בדרך אחרת להגיע לריכוזים יהודיים, במטרה לארגן גרעינים להתגוננות ולעתיד. כי הנה, התחיל כבר הגלגל להתהפך ואנחנו אחרי סטלינגרד, שחר היה נראה באופק. האנשים היו מתנדבים. הקושי היה שברוב הארצות האלה היהודים לא היו מעורבים כל כך בחיים ואזורי המגורים שלהם, הועברו מפעם לפעם לשלטון של ארץ אחרת. למשל, לא מצאנו כמעט מישהו שדיבר רומנית טובה, כי רומנית נקיה דיברו רק בבנאט, רק בממלכה המרכזית. כאשר כל אזורי הגבול היו פעם צ'כים, הונגרים וכו'. ובכל זאת, אנשים התנדבו, אנשים יצאו, אורך החיים שלהם היה קצר. היחידים למעשה שעוד הגיעו לציבור יהודי שהיה

מוכן ללחימה היו אלה שהוצנחו לסלובקיה. זה היו צבי בן יעקב וחביבה רייק, שהגיעו אל המרד, שבלאו הכי פרץ. היתר, או שהם נפלו בידי הגרמנים כעבור זמן קצר, או לא יכלו לפעול הרבה. זאת הייתה המחלקה הבלקנית. אנחנו ניצלנו את המידע שאגרנו במחלקה הגרמנית, על מבנה הצבא הגרמני, על המבנה של שלטון הכיבוש, על נוהג, נוהל חוקים וכו'. כדי להכשיר אותם מעבר למה שהצבא הבריטי נתן להם. הצבא הבריטי נתן להם מעט מאד, מכיוון שהם רצו אותם כסוכנים שלהם. כסוכנים שלא היו חשובים להם. אני סבור שהם הוציאו אותם משום הלחץ של הסוכנות היהודית, שנדנדה להם. זאת תוך ידיעה מלאה, שאם לא במסגרת של גוף קיים, פעיל, יכולת הקיום עומדת בספק. אפשר היה לשלוח אנשים לצרפת כאשר שם היה "מאקי". אפשר היה להחדיר אותם ליוגוסלביה, שהפרטיזנים שלטו על אזורים מסוימים והיה מי שיקלוט. שונה הדבר לגבי יישוב יהודי מוכה, שאינך יודע באופן מדויק מה מצבו היום, אפילו לא ידעת באופן מדויק, היכן הוא היה אתמול. ובכל זאת, לא חסרו אנשים שהיו נכונים לצאת.

עזרא: והטייסיים? אני ישבתי עם שלושה מהם. שאלתי אותם אם הרוח בגבעת המורה שהרימה את הדאונים הייתה פעם במחשבה, שהנה יקום פעם חיל אוויר. והימאים, אותו דבר, ישבתי עם יוחאי ועם איזי רהב. האם בתחילת הדרך חשים שזה מין שלב הלאה. אתה כבר מ"פ.

שמעון: לגבי הימאים אין כל ספק שידעו, שהם הגרעין של העלייה הבלתי לגלית. לגבי הטייסיים, בזמני, המחלקה ישרה בנען. חלק מהם למדו טייס על כלים קלים בשדה התעופה. הם רצו להיות טייסיים והם ידעו שהם טייסיים של ארגון ההגנה. למה? איש מאיתנו לא ידע שזה יגיע להכרזת מדינת ישראל ולמלחמת העצמאות. ידענו שתהיה לחימה, ידענו שהיישוב הערבי לא יקבל. מה פירוש הדבר, אינני יודע אם מישהו ידע, אולי.

עזרא: יש כאלה שטוענים תוך כדי השיחות שאני זוכר לקיים, אני אומר: "זוכה" מפני שזו זכיה אישית גדולה מאד עבורי. יש כאלה שאומרים: "אנחנו לא ידענו". יש כאלה, כמו למשל, אמר לי ימאי, איזי רהב (רבינוביץ'): "תשמע, אני ב- 1943 הייתי גימנזיסט. אספו אותנו בבניין המוסדות בירושלים ובא בחור צעיר, נחמד, לבוש חקי שאמר: "חברים יקרים", וזה היה בוויכוח לצבא הבריטי, לא צבא בריטי, "בואו נקים את הגרעין של הצבא העברי של המדינה, שתקום שנתיים אחרי שתיגמר מלחמת העולם". אני אומר לו: "את זה אמרו לך?" "את זה אמרו לי". וכך הלכתי לפלמ"ח, מתוך תחושה שאני הגרעין של הצבא העברי בדרך.

שמעון: כן, כן, זה נכון, זה נכון.

עזרא: הבחור היה יגאל, שבא לבניין המוסדות. איזי סיפר לי את זה כאפיזודה במסגרת ההתגייסות לצה"ל, הוא אומר: "כשנשבעו כולם, אני לא רציתי להישבע". שאלתי אותו: "מה? אתה לא רוצה להישבע לצבא ההגנה לישראל?" הוא אומר: "אני נשבעתי פעם אחת, פעמיים אני לא צריך להישבע". אחר כך יוחאי סחב אותו בעורף והוא נשבע. על כל פנים הייתה תחושה ב- 1943 וב- 1944 שזה הגרעין? הייתה תחושה שאנחנו הולכים למבחן וזה הגרעין, אין אחר. הרי על זה למעשה הייתה מבוססת כל המחשבה של הכרח קיום כוח עברי עצמאי. כגרעין שיכול להגן ויכול לבצע את המשימות, שהדרג המדיני היהודי יטיל, מאחר והוא כפוף לו בלבד. ובשבילי היה הדבר הקובע, שהכפיפות למוסדות האלה, הנבחרים, הוא מוחלט. משום כך אני תמיד ראיתי בפורשים אויבים, שיש להילחם בהם ולחסל אותם. לא משום שאני לא אוהב באופן מיוחד את השקפת העולם הזאת, אלא ידעתי מה יכול להיות הגורל של היישוב שעומד בפני גופים צבאיים מסביב. אז אני הייתי אומר בניסוח שונה, כך כל אחד חש שהוא שייך לגרעין שעומד לרשות היישוב לדברים אשר יתרחשו. אם יגאל דיבר על מדינה יהודית, אז הוא באמת כבר ראה את זה. אני לא יכול להגיד שראיתי את המדינה בתקומתה. אני לא ידעתי מה תהיינה התוצאות הסופיות פה. ידעתי רק מה שאמרתי לך קודם, שבשבילנו המלחמה תתחיל כאשר רבים אחרים יוכלו לחגוג את יום הניצחון. וליום זה צריכים להכשיר כוח שייתן גיבוי לדרג המדיני לדרוש את הדברים הנחוצים. כי בלי זה, אין לו ערך, אין לו תוקף.

עזרא: כמה זמן אתה מפקד פלוגה ו' במסגרת הזאת? ומפקד הגדוד?

שמעון: עד לתום המלחמה.

עזרא: בוא נחזור קצת אחורנית. אני יחד איתך עושים את הצעדים הבאים, אתה משנה איכשהו מסגרת, אם כי במטרה הסופית באותה דרך. על ימי חייך בפלמ"ח כאיש בוגר יותר, כבעל תפקיד בכיר מאד בפלמ"ח. איך אתה מסכם את השנים האלה? - מן הצד האנושי, מן הצד החברתי, מן הרעיון שבהקמת הפלמ"ח, מן ההרכב הכללי של כל מי שבא לפלמ"ח. ואנחנו יודעים הרי שהפלמ"ח, אולי הייתי מגדיר ביומרות גדולה, הוא היצירה המקורית האחרונה שהייתה לנו בארץ הזאת. גם הקיבוץ היה יצירה מקורית נוספת, אבל הפלמ"ח, במסגרת שלו, בתפיסה שלו, איזשהי חשיבה מקורית. איך אתה רואה את הדברים.

שמעון: אני רוצה לתקן את עצמי לגבי מועד שחרורי מהפלמ"ח. לא שוחררתי עם תום המלחמה, אלא חודשים מספר לפני זה. הסיבה לכך היא פשוטה, ויש לראות אותה במסגרת של השחרורים של האנשים, וגם חבר

המפקדים, מתקופה לתקופה. בנוסף, לגבי, גם געגועים, הייתי אומר עזים, לבית ולחיים הרגילים, ולהיות אחד מהשורה. לא משום שהתעייפתי כל כך מלתת את חלקי, אלא משום שלעיתים קרובות קצה נפשי מהמאבקים בתוך המאבקים. לזה אני חייב לתת הסבר. אבל לפני שאגיע להערה הזאת ברצוני, בכמה מילים, להעלות את הערכתי לגבי התרומה של הפלמ"ח בהתהוות הכוח. לפי הערכתי, בראש וראשונה יצירת הכלים שנתנו את הגיבוי למוסדות הפוליטיים לעמוד על דעתם ולבצע דברים, שהיה להם באמת גיבוי, מאחר והפלמ"ח הכשיר, הכין והיה נכון למלא את רצונם. בלי הכיסוי הזה, קרוב למדי, הרצונות הפוליטיים לעיתים קרובות נשארים ללא כיסוי, לא משום שמלבד הפלמ"ח לא היה קיים בארץ כוח מגן. כוח המגן היה לאין שיעור חזק מהפלמ"ח ולאין שיעור בעל שורשים עמוקים יותר מאשר הפלמ"ח. מאחר והאנשים צמחו בתוך הבתים. ההגנה, כזכור לך, הייתה מבוססת על ההזדהות ועל הנכונות מצד עשרות אלפי אנשים לתת ידם למאבק פוליטי צבאי, ומאחר וראשי הארגון, לעיתים קרובות, בתוך המאבק על הדברים היסודיים והצודקים ביותר, שיהודים באותה תקופה הרגישו, דהיינו, הזכות לעלות, הזכות לאחוז נשק והזכות להתיישבות, ידעו לגייס את השפעתם והידקו את שורשיהם עד למאוד. בתוך זה הפלמ"ח היה למעשה גוף לביצוע מידי, המורכב מחומר אנושי, שמחמת גילו, אופיו והירושה שהוא קיבל מקרקע הצמיחה שלו - ההתיישבות העובדת, היה מסוגל מאין כמוהו לתת תשובה לאופי של הפעולות הקטנות, הזריזות והנועזות שעמדו על הפרק. כאשר ביום פקודה ההופעה של עשרות אלפים, ועשרות אלפים באותה תקופה זה היה הרבה מאד, נגד "הספר הלבן", נגד חיפושי הנשק ונגד רדיפת המעפילים, היו את המשענת הפוליטית ואת החוויה הגדולה של היישוב כולו. אם כן, חלקו של הפלמ"ח ערכו, משקלו, כבודו במקומו מונח. אבל, כמו כל גוף צעיר וכל גוף נועז, אנחנו פיתחנו לעצמנו יהירות וחוצפה, שהיא ביטלה את היתר. כיום מנסים להציג את "ההגנה", "הפלמ"ח", "האצ"ל" ו"הלח"י", כאילו למעשה היו ארבעה ארגונים. ברגע שיש יותר מארגון אחד, הרי אין פרישה ואין פלגנות. הם יכולים לנסות להציג כך את הדברים מאחר ובאמת, החוויות, הגילויים, ההופעות, התפיסות, מערכת היחסים והיהירות, נתנו להם יסוד לכך. בעצם זה דבר טוב, מה הדבר הטוב? מה שאנחנו קוראים בצרפתית, ESPRIT DE CORPSE [אספרי דה קור], זה קשור בהרגשת הערך. הרגשת ערך במקרים כאלה נובעת מהביטחון שאתה משתייך לגוף שמסוגל ומוכן למלא את המוטל עליו מרצונו החופשי. כאשר ברקע אנחנו צריכים תמיד לראות, ולצערי עד היום, אם כי כיום הדברים היטשטשו, אבל הם קיימים. הם קיימים היום, נגיד במחנה של התק"ם, ברקע תמיד. ז"א, בהיסטוריה הרחוקה מערכת היחסים בין המנהיגים לפני 40-50 שנה. מה אמר זה לזה, מה כתב זה על זה, איזה תפיסה הייתה לפלוגי אלמוני, כאילו לדברים האלה יש חשיבות כלשהי כיום. גם אז לא הייתה להם, אבל היהודים הם עם קשה-עורף וקנאים. ועדיין המנהיגים היו בחיים. במידה מסוימת זה היה העתק של "חצר הרבי", שלא רק עולים אליו לרגל, ולא רק יושבים בפה פעור ושומעים את הנאומים של 5-6 שעות, שלא שתמיד מבינים. לא רק שמקבלים מפיו הכרזות ותביעות, שאתה יודע שאין להן שחר ואיך יכול לבצע את זה, אלא זה מה שהכרחי, מכיוון שאתה רצית את הנבואה ואת ההנהגה. אם אני עכשיו מוסיף שהפלמ"ח, למעשה, בחיי היומיום, כמו במחשבה טקטית, במסגרת ארגונית, כמו ברקמה החברתית, נטל את רבים מהדברים שהיו מקובלים על תנועות הנוער של ישראל העובדת. רבים מהדפוסים ומהתפיסות של התנועה הקיבוצית התאימו אותם למסגרת צבאית, שהם כלל וכלל לא מתאימים, שזה עומד בניגוד של התפיסה של הקיבוץ בלבד. המשמעת וקבלת המרות שהייתה מקובלת עלינו, הרי קם בפניך יצור מיוחד במינו. אינני יודע אם בהיסטוריה המודרנית, ישנן דוגמאות של תנועה כזאת. ופה הזכות הגדולה של שכבת מפקדים צעירים, שהם רוב רובם ילידי הארץ. יכול להיות שהיה כאן, במקצת, או משהו מהמרד של הדור הזה נגד הדור הקודם, בכך שבפעם הראשונה הוא באופן עצמאי הוביל דברים. והדברים לא הלכו בקלות. הוויכוחים היו רבים, ההתנגשויות בשטח של ההגנה עם הגופים הקיימים, עם ההיררכיה הצבאית, היו עניני יומיום. מערכת היחסים עם ההנהגה הפוליטית בכל בגופים היו לעיתים עם כל ההערכה ועם כל ההערצה מבוססים על גישות שונות. כאשר כמקובל, הדור הצעיר, בתוך העשייה, נתקל בחוסר יכולת להתאים את המציאות למחשבות האידיאולוגיות או לתפיסה אידיאולוגית מסויימת. דבר זה היה קיים לגבי כל תנועה. קח לך מין מושג, שכיום זר לא יבין זאת בכלל, של המאבק הפרמננטי, או לא פרמננטי, המאבק הצמוד או לא צמוד. כאשר המאבק הצמוד הוא יותר מובן. והוא למעשה היה עבורי אחד מהביטחונות שתנועה זאת לא תגדל כצמח בר. דבר שקרה לתנועות צבאיות, שתוך כדי העשייה, אם לא הקפידו על ההכרח להיות צמודים לבסיסים מוסריים, שהם למעשה נותנים להם את הזכות לפעול, ושהם הערובה שלמחרת היום לא יחליטו לפעול עצמאית. כדי שלא תהיה פרישה, כדי שלא תהיה התנערות מאחריות נחוץ היה ששלושת הסיסמאות או שלושת הנושאים שדיברתי עליהם, יהיו נר לרגלנו בכל דבר. שלושת הנושאים שנבחרו, כי המטרות המוסריות והצודקות ביותר של העם היהודי, במצב כמו שהוא היה - מצור בריטי, מלחמה מסביב, השמדה, הכל סגור. חוקים אנטי יהודיים, תמרון של השלטון הבריטי בין יהודים וערבים לקיום בשלום, וחוסר רצון מצד הבריטים להגיע להתחייבות פוליטית כלשהי לגבי היהודים, פן ידרשו

מהם למחרת הניצחון את התמורה על שיתוף הפעולה והעזרה. ואני משאיר לגמרי בצד את המאבקים בתוך המחנה היהודי. כאשר אין לשכוח שגם בתוך המחנה היהודי, שהשתתף במרכזים הפוליטיים, דהיינו, לא הפורשים, אלא בתוך אלה שקיבלו את מרות המוסדות והיו כפופים לגופים נבחרים, היו חילוקי דעות לא מועטים על דמות החברה של מחר ועל תוכנה. כל אלה דברים שלמעשה קבעו לא מעט את גישת הפרט. בתוך קלחת כזאת, כאשר אתה מדבר על גוף צבאי, ההקפדה על טוהר הנשק, החינוך ללחימה, שלא תמיד תספק את הצדק המוסרי שלך, זה אחד מהנושאים החינוכיים שחייבים לעמוד במרכז. ואמנם, הפלמ"ח עשה זאת. הפלמ"ח עשה זאת קצת בלגלוג, והפלמ"ח עשה זאת תוך לעג גם על הערבים.

עזרא: תסביר את זה.

שמעון: אמנם משהו נשאר מהתפיסה של "השומר", של ארגון "השומר", שראה בערבי אדם שמנהגיו והתנהגותו מבטאים את ההתהוות של חברה מקומית בת מאות שנים. ויש בהם הרבה מהדברים היפים ולעיתים קרובות גם ניסו לחקות את זה. אבל בכל זאת, בתקופה שלנו, תחושת העליונות של האיש הלבן באה לביטוי. כך אני קורא לזה. תחושת העליונות, למעשה כשמישהו אומר "ערבוב" הוא מתכוון לזה שהשני, עדיין לפחות עם רגל אחת יושב על העץ. כאשר הוא משוכנע שהם טרם הגיעו לעידן המודרני, ושהפיגור החברתי והפנימי מונעים מהם את הבנת הדברים, הופכים אותו לאדם שלגביהם רשאי לנהוג אחרת, מאשר לאחד כמוהו. את הגלישה הזאת, נקרא לזה באמת (אני מגזים כאן מאד) גזע עליון. אבל כיום יש לנו גזע עליון, מובהק, ברור, והוא, גם כן, חלקית צמח מתוכנו. גם רפול וגם גנדי, ויכול להיות שאין זה מקרה. חוסר ההעמקה בחינוך, והחינוך שלנו לא היה עמוק, ולא היה יכול בכוונה תחילה, מאחר והפלמ"ח היה גוף על פוליטי ולא גוף א-פוליטי, והקפיד עד למאוד שיהיה בתוכו מקום לאנשים בעלי השקפות שונות. אני ראיתי כהישג גדול שהייתה יכולה להתקיים פלוגה דתית. וראיתי כהישג גדול שהיו פלוגות עירוניות עם אנשים שטרם גיבשו לעצמם השקפה. אבל, גם ראיתי בתופעות השונות, שהיו בתקופות שבהן ההתלבטות על הדרך, במצוקה הגדולה שפקדה את כל הנוער היהודי, של ציפייה, גישה של לוחמים, של חוסר מעש בשעה שפוגעים בך, של רצון להגיב, עין תחת עין. כאשר ההנהגה בצדק אומרת לך "עליך להישאר צמוד לאותם הנושאים שהם מרכזיים. ואל תיתן שיסחבו אותך לתגובות, להופעות של חוליות של כנענים בתוך הפלמ"ח".

עזרא: בנקודה הזאת תרשה לי להפריע לך. אני כשלעצמי, מבלי לחוות את התקופה הזאת, של ראשית התפיסה הזאת, הכנענית, אני חושב שהפלמ"ח היה אחד המחסומים, אולי היחיד שעצר את הנוער ארצישראלי מללכת לכיוון הזה. שהוא נתן פורקן אחר, דרך אחרת, מחשבה אחרת, ובעצם חנק את הכנעניות באיבה, כשיצר אמירה אחרת, מקורית.

שמעון: אין ביכולתי להעריך אם אמנם היה זה מחסום, מאחר ואין לי ראייה כוללת. יכולתי להגיד שהצדק איתך, מכיוון שהתנועה הכנענית נשארה ננסית בכל הארץ.

עזרא: כי אמרו לי למשל חבר'ה, שדווקא היו במחלקה הזאת בכפר גלעדי, ששם התחילו לפרוח ולצמוח הפרחים האלה של הכנענים, שבאו והם היו המיטב. סיפרו לי אנשים שעשו מאמץ מהרשות המרכזית של הפלמ"ח, בעצם לתת ביטוי אחר לארצישראליות ולא בדרך הזאת.

שמעון: בוודאי שקיום הפלמ"ח כמסגרת צבאית, המטרות, מערכת היחסים, הציפייה לעתיד, הידיעה שבלי קיום הכוח הזה יישאר היישוב ללא מגן לפעולה מידית, הם יכולים לתת תשובה. אבל מאחר ושיחק לי המזל להיות מפקד המחלקה של החבר'ה האלה, מאחר ואני ניהלתי את הוויכוחים וגם את המשפטים נגדם. חלק מהם אנחנו מכירים. אני נתקל בשם אחד, למשל, ד"ר עזרא זוהר, יתכן והוא כבר פרופסור. אם ברצונך, אתה יכול להגיד שהוא גם חניך משמר העמק. אביו היה אחד מהמחנכים הדגולים, שגיבשו את שיטות החינוך של השומר הצעיר. אין זה משנה, אין ערבות של אבות לבנים ולא של בנים לאבות. אני יכול להוסיף רק שדבר מובן לגמרי הוא שבתוך מחנה שלם יהיו אנשים בעלי גישות שונות. מה עוד, שבכמה וכמה מקרים עמדנו כאן לפני אנשים, שבעבר היו אנשי אצ"ל ואנחנו לא ידענו על כך. לא הצלחנו לרכוש אותם אידיאית מאחר והאידיאה שלנו לא עמדה במרכז. מה שעמד במרכז זאת החבורה, מה שעמד במרכז, זאת ההכנה ללחימה. מה שהיקשה היו תנאי החיים. בשביל בחור צעיר להאמין שהעם היהודי איננו מסוגל לקיים את 500 הלוחמים שלו והאיש חייב לפרנס את עצמו, זה דבר קשה מאד. עבורי אישית זאת הייתה הצורה המוסרית ביותר שיכלו למצוא. לו יכולתי לתרגם את זה כיום למסגרת הצבא סבורני שהיינו מוצאים תשובה לכמה וכמה מכאובים שפוגעים בנו. ואינני מדבר על הנח"ל מכיוון שזה בכלל יצור שהלך על העוקם, נשאיר את זה בצד. אם ניקח את כל הדברים, מן הדין שלא תתרגם לחומרה את מה שאמרת. אחרי הכל התופעות שהיו בתוך פלמ"ח היו מועטות מאד. אני מדבר על הלך רוח כללי של האנשים, שהם יחד עם הבטחון, יחד עם אחיזת הנשק, יחד עם היכולת המקצועית, יחד עם ההצלחות בפעולות קטנות, נגד גוף צבאי סדיר, כבד תנועה, שיחסית קל פעם או פעמיים להצליח לגביו, התחילו גם לתרגם את זה לגבי העם השכן. אבל, אל תיתן לזה יותר מדי משקל. רציתי

לציין את זה כאחד הדברים שתקועים בזיכרוני, כדבר שלא רציתי להשלים מתוך השקפת עולמי, אשר ראה באדם, אדם לעצמו. נוסף לזה אני גם התרשמתי עמוקות מכמה וכמה הרגלי חיים של הערבים, שיש בהם עד היום יותר מן החום ומן היושר מאשר במסגרת החיים המערביים. אני חוזר לפלמ"ח, הפלמ"ח בזכותו של יצחק שדה, דחף קדימה ליצירת מסגרות שלא היה בהן תועלת מעשית, אך היו הנחת אבן יסוד לעתיד. זו שוב פעם אחת מהתרומות הגדולות, אם אני רוצה לציין. הפלמ"ח דחף קדימה בכך שדמות המפקד נקבעה לא לפי המסגרת הצבאית. המסגרת צבאית אשר צמחה מתוך תנועת נוער, מתוך תנועת הפועלים, שבהן הרקמה החברתית הייתה כזאת שהמפקד חייב להיות אדם בראש ובראשונה, וחבר בוגר. סמכותו באה לו משום בגרותו ולא משום הסממנים החיצוניים, ולא בכוח החוק. זה שהשורה, וכלל הפלמ"ח, קיבלו את הכלל שקודם אתה מבצע ואחר כך אתה רשאי לברר. זה שהמפקד הבין שהוא חייב לרכוש את האדם ולהוביל אותו אתו, זה אחד מההישגים שעמדו גם במבחן בתקופות הקשות, שבהן הפלמ"ח עמד באמת בפרץ עד אשר היישוב התגייס. יחד עם זה היו הופעות של זלזול, של יתר יחידות ההגנה. הפלמ"ח ראה את עצמו כמעט עצמאי בשטח כאשר הסתכל על הלא מגויסים כעל ילדים מפגרים. זה דבר בלתי נעים. הרגשתי את זה אחר כך מהצד השני וזה לא שירת. אבל, מתקבל על הדעת, מכיוון שזה תוצאות לזו של פיתוח אותה רוח היחידה והביטחון שרצו להשיג.

עזרא: כבר בראשית הדרך היה העניין הזה של "אנו מגויסים הפלמ"ח?"
שמעון: כן.

עזרא: ומה עושה שמעון אבידן עם דבר כזה? אתה אחד המפקדים הבכירים, נהנה?
שמעון: לא. לא אחד מהאנשים הבכירים אלא, אחד מהאנשים שיחד עשו את הדרך, וראה לנכון לפתח את רוח היחידה. דבר שני, לא אני קבעתי באף רגע ובשום מצב את המדיניות של הפלמ"ח. זה התנהל בחוג הרבה יותר מצומצם, שבתוכו לא היה ל"נוכרי" דריסת רגל.

עזרא: אתה אומר: "נוכרי", ואני לא מבין.

שמעון: אתה לא מבין? לא היה שם איש שלא היה חבר הקיבוץ המאוחד.

עזרא: לזה התכוונת? אני חשבת שאתה מעלה את הנקודה שאמרת בתחילת הדרך, שהיה לך קשה כמי שבא מבחוץ.

שמעון: לא, לא לזה התכוונתי. בוודאי שהיה להם יותר קשה מאשר לי. מאחר ואין לשכות, עיני ראו מה שהם, לשמחתי לא ידעו, וְהַבְנֵתִי לְמָה שְׁעוּמַד לְהִתְרַחֵשׁ הַיִּתֵּה שׁוֹנָה. הערכתי גם על הסכנה שעומדת מולנו הייתה שונה מאלה שלעולם לא ראו חיל גרמני ולא ידעו שהגרמנים נולדים עם הידיים על תפר המכנסים, שזאת תכונה חמורה ביותר. ההבדל בלט מפעם לפעם חזק. בשנת 1942, לולא הפלמ"ח היה מוכן לצאת במקלות, לולא היו אנשים אשר החליטו לרכז את היישוב בתוך הכרמל, היו מתקבלים אותם הקולות אשר אמרו: "הבה נקבל אותם בלחם ומלח, אחרי הכל אנחנו יהודים אחרים, פרודוקטיביים. אנחנו יכולים לשרת את הגרמנים, אנחנו יכולים לשרת את המאמץ המלחמתי, על כן גם לא יפגעו בנו".

עזרא: פה אתה מדבר על קולות בודדים מאד?

שמעון: פה אני מדבר על קולות לא בודדים, וקולות גם של מנהיגים, כן. אין בזה פסול כל כך, הנה, אנחנו עומדים בפני החידה של היוזנראט ושל הדברים האלה. את התשובה, לפי דעתי, צריך תמיד לחפש ביצר החיים ובחיפוש אחרי ההיגיון, שכביכול ישנו בכך, כאשר אינך מכיר באופן מדויק את היריב שעומד ממולך, ולדעת, שלא רק שאין לך שום סיכוי, אלא שגם ייקחו ממך את צלם האדם לפני שייקחו את נפשך. אם כן, לפלמ"ח הזכות, שמאחר והוא היה כוח כלשהו, הוא העמיד אלטרנטיבה. הוא איפשר לאלה שהובילו לשחק את הקלף של האלטרנטיבה כדי להשיג הכרעות פוליטיות, שאילו היה צורך בכך היו מתרגמים אותם לדברים צבאיים. אבל, אל נשלה את עצמנו, בתוך העם אחוז הלוחמים, בדרך כלל, קטן ביותר, אחוזים קטנים. כל היתר, אם רק תיתן להם את האפשרות להתקיים במינימום של כבוד ותוך כדי שמירת החיים וחיי היקרים להם, הם מוכנים לפי ניסיון חיי להתאים את עצמם, כמעט לכל התנאים. לפני אפשרות כזאת עמדנו. זה שהאלטרנטיבה השנייה האפשרית, לא אפשרית, לא היה בכלל וכלל דיון. זה בזכות הנהגה צבאית והנהגה פוליטית, שהייתה חזקה די הצורך להטיל את מרותה על היתר. ובכן, אם אני אמרתי ששמעון אבידן לא היה שותף להכרעות, התכוונתי לזה שהחשבון הפנימי התנהל. מה אני אגיד לך? אנחנו עדים בהיסטוריה של תנועת הפועלים שזה רצף של חיכוכים, פילוגים וויכוחים על דברים שרק השטן ברא לעיתים קרובות. וזה בכל העולם כך, וגם בישראל המצב לא היה שונה. אני לא אשם בכך שטבנקין ומאיר יערי, לפני 40 שנה, היו להם איזה חילוקי דעות על גודל הקיבוץ ואופיו הפנימי. אני גם לא הייתי שותף לגיבוש המחשבות או המסגרות בין הפועל הצעיר לפועלי ציון. כל הדברים האלה עוד שיחקו. אלה שגיבשו את התנועות, הם היו במלוא כוחם והפלמ"ח היה מושפע. ופה יש לזכור שהקיבוץ המאוחד היה הגורם המרכזי והמוביל בכל הנושאים

הביטחוניים, בראש וראשונה בזכותו של טבנקין, כאדם. שנית, משום שהאופי של הקיבוץ המאוחד, של תנועה קיבוצית שהוקמה משכבה חברתית, שהייתה לעיתים קרובות שונה מיתר התנועות כמו גורדוניה והשומר הצעיר. הם היו המוניים ופתוחים הרבה יותר. שלישית, אנשי הכלכלה החכמים של הקיבוץ המאוחד ידעו לתרגם גם את המצוקה שלהם ואת המצוקה של הגופים האחרים למנוף ולפתרון של כמה וכמה דברים. אם כי, אנשי הפלמ"ח סחבו גם תרנגולות, אבל לתרנגולות אין שום משקל מול העבודה שהם סיפקו והבטחון שהם נתנו, והאפשרות של ביצוע תוכניות התיישבות, שהם הפכו למעשים. נדמה לי שהרחבתי את הדיבור די הצורך. אם אני מנסה לאזן את הצד השלילי מול החיובי, איכשהו החיובי הוא גדול יותר. כואב לי שלא יכולנו גם בלי מלחמות היהודים לחיות. כואב לי, שחלוקת התפקידים, לעיתים קרובות, נקבעה לא רק משום ההכרות האישית. זה טבעי, מי שישב יחד בסיר, או מי שהלך לגן, או מי שהיה שנים ביחד בתנועה ומכירים אחד את השני, מן הראוי שיצינו ויעזרו. כך מתפתחות הקבוצות והקליקות, שאנחנו מכירים, שלא תמיד זה שלילי. אבל זה גם יכול לגרום לכך שיקצצו את הכנפיים לאנשים אחרים, בעלי יכולת, וגם זה קרה. אם כן, סיימתי את הפלמ"ח בתחושה של תרומה. של תרומה ושל ידיעה שבבוא העת יש לעם היהודי לפחות את הגרגרים הראשונים, שמהם הוא יכול לבנות את הלבנה הראשונה. וחשוב הרבה יותר, שיש לו מאות אנשים בעלי מחשבה חופשית, דהיינו, חיילים ומפקדים שחונכו לחשוב בעצמם ולקחת לידיהם אחריות. וזאת תרומה רצינית ביותר.

עזרא: נחזור לתרומה הזאת, איך היא באה לידי ביטוי בשעת המבחן הזאת של מלחמת העצמאות. אני רק יכול לצטט לך, אם נגעת בחלוקה הזאת של הקיבוץ המאוחד ויתר התנועות, ציטוט ממשנה סנה. אני לא יודע אם זה נכון, אני על כל פנים הייתי תחת הרושם של הציטוט הזה. כששאלו אותו בערוב ימיו, כשהוא עשה את הדרך קצת חזרה, כששאלו אותו: "מה היה הכוח המניע המרכזי בארץ הזאת?" אז משה סנה אמר: "הכוח המניע בשתי מילים, היה הקיבוץ המאוחד, שהולך אחריו את כל המחנה האדיר הזה של תנועת הפועלים".

שמעון: אמת.

עזרא: אז אני מצאתי לנחוץ להשלים את הצד החיובי. עם כל מה שאתה אומר, במשמעויות ובדקויות האלה. **שמעון:** הדבר הזה נבע בין היתר, מדבר אחד: הקיבוץ המאוחד, בלאו הכי, הנושא ההתיישבותי היה המרכזי. אדם שמוצאו מתל אביב, הוא היה מוקצה או זלזלו בו "עירוני". המעשה היה במגזר אחר. הקיבוץ המאוחד היה אקטיביסטי בהופעותיו. התנועה שלי, מאחר והייתה במיעוט ולא היא הובילה, ומאחר והיא כמו כל רבי טוב, מנסה לשמור שהחסידיים, חלילה, לא יסתכלו ולא ילקקו טרף, היו עסוקים יותר בהגבלות ובניסיון לבנות מחיצות מאשר בניסיון להדביק את ההתפתחויות ולהבין. אז הם העמידו את אנשיהם לעיתים קרובות במצוקה. לא אותי, מכיוון שאני לא עוף ולא דג. אל תשכח שלא חונכתי בתנועה חלוצית, והייתי שש שנים בקיבוץ המאוחד ועברתי. הייתה לי תמיד השקפה פוליטית, על כן לא הלכתי לאיבוד בתוך הדברים. אבל זהו הרגע בו נעבור.

עזרא: בוא נתקדם. דיברנו על הפלמ"ח. אני מאד הייתי רוצה שניגע בציוני הדרך שלך, כשבסיומה של מלחמת העולם אתה מגיע בחזרה לאירופה, לגיא ההריגה. אמרתי לך, ואני אגיד לך את זה עוד פעם להקלטה. אותי, אותנו, מענין המפגש שלך, של שמעון אבידן, מי שהיה שתול במפלגה הנאצית, חוזר לאירופה לגיא ההריגה ופוגש את העם היהודי שנהרג, כדברי המשורר. המפגש הזה עם היהודים, המפגש עם אירופה לאחר המלחמה, המפגש עם מי שהצליח לשרוד והמפגש עם היהודים שחותרים לארץ ישראל, והם יודעים שתהיה פה מלחמה. הם באים לארץ בתלאות האלה, באוניות המעפילים. איך אתה פוגש את זה? המפגש האישי הזה. כמו שאומרים העובדים הסוציאליים, מה עובר עליך? איך זה עובד עליך?, אם אתה זוכר את המפגש הזה? ובכלל, מי שולח אותך?

שמעון: לפני המפגש הזה היו לי מפגשים אחרים. בשיחה קודמת אמרתי לך שלא היו לנו אשליות על המתרחש. הפגישות עם אנשים התחילו כבר מוקדם מאד. אנחנו, בחריקת שיניים, ישבנו וגנזנו תוכנית אחרת תוכנית. ראינו כיצד הימים חולפים, ההכנות גוברות וידענו את גודל המלחמה ואת הדברים הנוראים אשר מתרחשים. לא רק מפי בני עמנו, אלא מפי נפגעים אחרים. אין זה מקרה שהיינו כה מושפעים מהצבא האדום, מהשירה ומהלחימה. ואין זה מקרה שהספר שלא יצא מידינו היה "אנשי פנפילוב", לא משום שהוא דווקא נותן תשובה להרבה מאד דברים, אלא משום שהוא נותן תשובה לכמה מהמושגים המזויפים שהיו, ומתאר התהוות של כוח עממי. עמדנו אם כן, מלאי דרך ארץ לפני הגבורה והקורבן, וידענו שלעם היהודי אין מגן. אתה יושב לך כאן לבטח וממתין לבאות, ואתה יודע שכבר המאזניים עברו לצד הצדק ויבוא יום והפשיזם יוכה. אתה את חלקך אישית, לא נתת, כי לא הלכת לצבא, שגם שם לא נתנו ליהודים הישראלים לתת את חלקם מתוך החשבונות שלהם. הראשונה שבאמת נפגשתי איתה ושמעתי בפורטרוט הייתה רוז'קה, שהגיעה מוקדם, עם השחרור, אני לא יודע אם אתה מכיר את תולדותיה, יציאתה מהיער ושחרור וילנה, למעשה זו הייתה היחידה

של אבא קובנר. היא הייתה הראשונה שהתחילה לרכז יהודים ולגשש פעולות, על מנת להגיע לחופי הארץ. היא הייתה הראשונה שהזיזה יהודים לפריצה לגבולות. גם כאן אחד מהדברים שלא יעלו, גם הם משום שיש להם צבע פוליטי כביכול, אם כי אין זה נכון, אבל זו האמת. רוז'קה עם עוד חבר נשלחה לבדוק את הגבול הרומני והגיעה ארצה, והיא אשר דיברה. התגייסתי אז לגלות עזרה לחבורה הזאת, שהיא, כך נמסר לי על ידי רוז'קה, לקחה על עצמה את המשימה לא לשכוח את פשעי הנאצים. הם היו זקוקים לדברים שקשה להשיג שם. קשר אם כן היה קיים. אז הגיע ארצה אבא, שבא באופן מיוחד כדי להשיג חומרים שיאפשרו להרעיל מחנה של ה-S.S. עצום. היו שם איזה 34,000 איש, בדכאו ובעוד מחנה אחד, במונדורף, בגבול צרפת - לוכסמבורג, 2,000 איש. לתוך המחנות הם החדירו אנשים, שיאפשרו להם להפעיל את הרעל, כך שיפגע במקסימום, גם בשומרים וגם באסירים. הייתה להם תוכנית לפגוע על ידי החומר הזה במקורות המים בערים הגרמניות. היחידה הזאת סירבה לעלות ארצה, כל עוד לא ישרימו, מה שלפי דעתם נחוץ לעשות. אבא השיג את החומר. אנחנו הוצאנו אותו בתעודות של חייל יהודי. על האונייה, מתוך מאות החיילים שחזרו, המשטרה הצבאית הבריטית לקחה אותו. פירוש הדבר שהוא נמסר על ידי פקידי הממשל היהודי, שלא מצאו דרך אחרת לעצור אותו, מאשר בדרך זו. אבא נלקח למצרים למחנה שבויים גרמני, הועבר אחר כך במאמצים גדולים מאד הנה, ופה שיחררנו אותו. פרטים אלה מוטב שיישאר עוד סתומים, מכיוון ששוב פעם יש פה חשבון גדול עם יהודים מאד מכובדים. אחרי שאבא שוחרר, סוכם בינינו שאני אצא להחליף אותו. אני ביקשתי את ברכתם של שלושה אנשים, ההרכב הוא גם כן מענין - של טבנקין, של יצחק ושל חזן.

עזרא: יצחק שדה?

שמעון: כן. ביקשתי את ברכתם כאשר הצגתי בפניהם את הגבולות שאני מעמיד לפני, שאינני מוכן בהרג ללא הבחנה. יתכן מאד וזו הייתה שגיאה, אבל כך חשבתי. אבל אמרתי שאעשה במיטב יכולתי כדי לפגוע. כן שאני מוכן לעבוד עם צוות שאני ארכיב לעצמי, ולא דווקא עם הגוף של אבא. זה משום שידעתי שמפקד כמו אבא, שהוביל אותם דרך הגטו, ודרך היער, ודרך הגבולות, לא מחליפים. מאחר ולא ראיתי את עצמי מסוגל להתמודד עם ניסיון חיהם, דבר שלא יכולתי לרכוש, אלא רק בגינום. לא במעט משום שאת הצוות שאיתו יכולתי לעבוד ראיתי לפני עיני, בראש וראשונה, מתוך אנשי המחלקה הגרמנית, שלפני תום המלחמה גויסו לצבא הבריטי. גם כן תרגיל יפיה של המוסדות היהודיים, או של מפלגת העבודה, מכיוון שמישהו אחר לא היה בכלל בעמדת כוח כזאת. חלק מהם הושהו על ידי הבריגדה כדי לעזור בענייני בריחה. חלק נשאר משום שהם קיבלו ממני פנייה ובקשה. כך יצאתי. מאחר והייתי יותר מנוסה לגבי היהודים הישראליים מאשר אבא קובנר, לא הפילו אותי ככה בפח. עשיתי את דרכי עצמאית, בעזרת חברים מתוך ארגון ההגנה, שישבו בתחנות שונות של הבריחה. חציתי את הגבולות. ראיתי לנבון לקבל את הכיסוי של הסוכנות היהודית במסגרת של UNRA זה נתן לי הרבה מאד יתרונות, ונתן להם את היתרון, כביכול, של פיקוח עלי. מעבר מזה היה לי דרוש פרק זמן להתארגנות, להסתכלות ולהבנת המצב, כדי להתחיל לפעול. ואת זה עשיתי. אני הייתי בתקופה הראשונה במינכן, שם היה מרכז של היחידה היהודית לטיפול במחנות. גישתי ומצאתי שלוחות וקשרים לכיוונים שקשה להאמין. אחת הסיבות שאני לא רואה את עצמי רשאי לדבר ולפרט, זה מפני שפעלו איתי אנשים שחלקם עוד בחיים ועשו את זה תוך הבטחה מוחלטת שהדברים האלה יישארו בינינו. החל מפולקובניק של הצבא האדום, ודרך אחד מהקצינים האמריקאים הגבוהים, שעסקו בענייני דת, דרך כפרים גרמנים ודרך חוליות של התנועה הסוציאליסטית, שעוד נשארו בחיים, ושהם היו חברי לפני המלחמה. עם אותם האנשים אשר ארגנתי אותם ביחידות של ארגון ההגנה, ושהתאמנו בחוות נידחות שנרכשו. זה היה מלאי של כוח אדם ואפשרות נסיגה והבטחת הציוד הדרוש. ביצענו משהו. אני רוצה להסתפק בזה. אני רק רוצה להגיד שהעין הפקוחה עלי של "האח הגדול" הייתה מורגשת במשך כל הזמן. לא מעט קשרים שפיתחתי עם אנשים נפסקו, מפני שהם הוזהרו על ידי המוסדות. אני, אפילו לא במעט, הבנתי אותם. במה הבנתי אותם? כאן אני מגיע למה שאתה שאלת, מה ראיתי לפני. כי חודשיים אחרי תום המלחמה היו באזור האמריקאי, בדרום גרמניה, בוואריה, וירטמברג וכו', כ-10,000 יהודים שיצאו מהמחנות וחיו בעיירות, בכפרים בין הגרמנים, והסתדרו איתם. זה היה החלק הפעיל, אלה שעוד נשאר בהם הכוח לעשות. אלה גם היו קלי תנועה יותר. רבים מהיתר היו מטופלים בשרידי משפחות, עדיין מחוסרי בטחון, חשים את עצמם בעולם שהם מכירים אותו כאחר, רואים בכל אדם צעיר, שהוא כיום לבוש אזרחית, את החייל שהם מכירים אותו, או את השוטר, מחויבים לרפד את תקציב הקיום שלהם, לגמרי לא רע. באותה התקופה גרמניה הייתה רעבה ואירופה הייתה הרוסה. התחילו לעסוק במסחר, בשוק במטבע, באלף דברים שרק המוח היהודי יכול להמציא. מיד התחילה, בעזרתה האדיבה של הקהילה הארצישראלית, ההתארגנות הפוליטית, שהבחינה מחדש בין יהודי ליהודי. אינני אומר שזה לא היה קם בלאו הכי, זה היה קם. כי איפה שהיה קיים אדם שהייתה לו השקפת עולם, הוא חיפש את חברו. אבל את החריפות של ניגוד המסגרות אנחנו יצרנו. אנחנו בנינו על השליחים הארצישראלים.

עזרא: אני בנקודה הזאת נזכר שישבתי עם חברך מאירקה' דוידזון. הוא סיפר לי על ראשית ההתהוות של הבריחה ועל זרימת היהודים לחופי הים התיכון, עם גישתו המיוחדת של אבא קובנר במאבק להסרה מוחלטת של כל המחיצות, לשבור לחלוטין את כל המחיצות שהיו, כמו שמשמשים היום "עם אחד". עם יהודי אחד, אין שום מחיצה.

שמעון: אני לא קיבלתי את הגישה הזאת, ידעתי שהיא לא מעשית. היא לא מעשית מאחר ואחרי הכל, האנשים במידה שעמדו על דעתם לפני זה, יש להם השקפה. אין להניח שאיש שרוצה לראות את חייו במסגרת של חברה מסוימת בעלת ערכים מסוימים, יוותר על כך וידבר על: "עם אחד" כאשר זה מוצג. ואם אתה תשמיע לי עוד פעם את המושג "ממשלת אחדות"...

עזרא: מה שמפליא אותי, בעצם זה לא מפליא, אבא קובנר יצא מגיא ההריגה. לכן אולי בדרכו לחופים, לעלות לארץ ישראל, רואה את כל היהודים כיחידה אחת. היה לו קשה להסתדר עם האלמנט הזה שמתחיל להתהוות במסגרות השונות, ובחיפוש אחרי האידיאולוגיה.

שמעון: נכון. אבא היה אדם מיוחד, לא מעט בדינמיקה של אמן, אין לשפוט אמן תמיד, כמישהו שחושב בצורה מתמטית ומסודרת, מבלי לתת משקל שווה לרגשות ולחוויות. אני אמרתי, אני חוזר לעניין ההתפלגות, את המסגרות יצרו המפלגות הפוליטיות, מאחר והן דאגו לעתיד. הן דאגו לעתידן פה. יתכן שאין בזה שום רע, אני רק מציינ את העובדה. להנהיג הייתה מטרה אחת - למנוע את פיזור היהודים, ליצור מצב שיהיה לחץ בלתי פוסק על כוחות הכיבוש, להדריך אותם לגבי פתרון אחד שהוא תנועה בכיוון לחוף. בשביל זה יש ליצור כלים ולהצביע על האפשרויות. מי שזוכר את חורף 1945 ואביב 1946, שהיו קשים במיוחד, קרים ואפורים. הכל הרוס ואנשים מכתתים רגלים וחיים ללא תקווה וללא מעשה. רק לבודדים היה פתח לעולם הגדול. הגויים לא מיהרו לתת תשובה והיו להם בעיות משלהם. אני יכול להבין שהמטרה של ארץ ישראל זה היה דבר נכסף. זה למעשה היה המקום היחיד שרצה בהם. זה היה המקום יחיד שבו יש חיים. תבדוק פעם כמה יהודים ניסו לחזור לארץ מוצאם להשתקע וחזרו כמו רוחות חיים, כי בקברים קשה מאד לחיות, אם אתה חפץ חיים. והפלא ופלא, יש ילדים ובילדים אתה מטפל. ובאים ומגיעים מרוסיה, ומחורים שקשה להאמין שיהודים יכלו להתקיים בהם. זה מתקבץ. וכאן קם ארגון נפלא, ארגון "הבריחה". הוא לא הוקם על ידינו, הוא הוקם על ידי הפליטים, ונוהל על ידם. שגיאה שלי, על ידי היהודים שנשארו בחיים, לא פליטים. הפיקוח העליון, רכישת האוניות, המחנות, שילוב החיילים הבריטים והפעלת ההשפעה על ממשלות, זה רק הישראלים יכלו לעשות. את הגבול בעצמו, זה הם עצמם.

עזרא: הכוח היה מתוכם? מאין לוקחים יהודים במצב כזה כוח אדיר כזה? היום להניע כוחות כאלה ובתנאים כאלה, צריך מנגנונים עצומים.

שמעון: את זה אתה יכול רק אחרי קטסטרופה נוראית. אתה יכול רק כאשר מאחוריך איום מחדש. זה יכול להיות כאשר אדם עדיין עוד מקווה שהוא יכול לבנות חיים. היו גם כאלה שוויתרו, בדרך כלל הם לא נשאו בחיים. בכלל, מלבד יד המקרה, היותר פעילים הם לעיתים קרובות הפחות עדינים, עוברים את הזוועות. היו רבים מהם שהלב נעמד, פשוט משום שלא יכלו להתקיים בתוך זה. ועל כן גם, היישוב שנשאר היה קשה, מן הכרח נשאר קשה. בתוכו היו אלפי לוחמים בצורות שונות. לא היה ממה לפחד ואת הגויים הם למדו. ובאירופה אין שלטון ואין מזון. המטבע והערך הוא שונה. חתיכת סבון וקופסת סיגריות שווה יותר מאשר דברים אחרים. אם תשאל אותי ממה אני מימנתי את הפעולות שלי שדרשו הרבה כסף, מהברחת סיכות תפירה. באיטליה ובצרפת לא יכולת להשיג סיכה. אישה איננה יכולה להתקיים בלי זה. הגעתי לכמה מאות קילו סיכות. קילו סיכות, שהעבירו דרך הגבול, נתן את האפשרות לממן דבר מה. אני חוזר, אמרתי שאני מבין למה רצו להיווכח שאני לא אסכן ולמה אני יכול להבין אותם. כמו שאמרתי לך, המטרה הייתה אחת, הגוף הזה אסור שיתיישר, אסור שיתפזר, אסור שיהיה להם פתרון אחר. אסור שהוא לא יהווה לחץ פרמננטי על כל הארצות שנטלו חלק בצורה זו או אחרת, בגירוש, השמדה, מעצר יהודים. וכולם, כולם, אני לא מדבר על אלה שלחמו בצרפת החופשית, אני לא מדבר על המחותרת. אבל הצרפתי המצוי כדי להתקיים, וגם מתוך אנטישמיות, עזר יפה מאד, גם שירת וגם היכה, גם הרג וגם מסר. והם עוד היו הטובים. לא, אולי הטובים היו האיטלקים. אם אתה עכשיו מצביע על דרך, כלומר, יוצא משלוח של אנשים, השמועה מתפשטת במחנה, יש תקווה, הנה, יש מה לאכול. למחרת היום, אם אתה רוצה להוציא משלוח לא יחסרו לך מועמדים. וכאן אנחנו חוזרים למשטר המפלגתי, אם אתה זוכר את המקרה של איש הפלמ"ח בן נהלל שנהרג. זה על רקע כזה, מפני שהמשלוחים הלכו לפי מפלגות, זה התחלק לפי תנועות, לפי חוזקן, לפי הייצוג שלהן במוסדות. אם תשאל אותי אם התלהבתי מהיהודים? לא! איך יכולתי? אני התלהבתי מדבר אחד, כן התלהבתי. אם לזכור דבר אחד, על אף כל מה שהם עברו, שמרו על צלם אדם. וכל פעם שראיתי למשל איזה קבוצת נוער, שנמצאת בהכשרה, שמתחילה מחדש לסגל לעצמה מושגים של חברות ואחריות משותפת, של דיון, של משותף ואין אדם זאב

לרעהו, זה כאילו נדלקה אבוקה, שמאירה את החשכה. וכאלה היו רבים. בתחנות המעבר, כאמור, ישבו מקומיים, ישבו גם ישראלים בכמה וכמה מקומות. את השיירות עשו מקומיים, שהלבשנו אותם במדים, ביניהם גם מכונית אחת או שתיים של הצבא הבריטי. את ההמצאות הגדולות של זיזופים של תעודות עשו המקומיים. את הקשרים ואת השוחד לקצין זה או אחר, שילמו המקומיים ואת המסגרת למעלה החזיקו הישראלים. בתוך זה, חיי רוח, פרימיטיביים אמנם, כי לא יכלו להיות אחרת. אחרי הכל, אם אנשים בכלל יכלו לשבת ביחד ולצחוק פעם, זה היה דבר גדול. החיים היו כה אפורים. מה שהעמידו לרשותם זה קסרקטין גרמני, בשום מקרה לא מקום שמחמם את הלב ואת העין. מה עוד שהצפיפות הייתה עצומה. עצם העובדה שבן אדם חי מקצבה, ניטל ממנו הכבוד. ההתעסקות בכל הדברים, העולם מסביבו, הנוף, הערים ההרוסות. החיפוש הבלתי פוסק אחרי קרובים, השמועות, המפגשים עם בודד מעיר זו או אחרת, שזה נותן מילואים לידיעה כיצד הושמדה הקהילה. אלה היו נושאים שלא נתנו להירגע. כך מצאתי את היהודים. וכך גם ראיתי את הישראלים היפים, גם כשהם לא היו יפים. אם אני למשל לוקח את הנהג המצוי הישראלי, שגם בבריגדה היה אותו "בעל עגלה", אבל הוא היה מוכן לתת פת לחם. פתאום, משהו התרחש, אנשים עבדו בלי כסף וסיכנו את עצמם. לא מעט גם נפלו בפח. על הכישלונות לא מספרים כל כך. הייתי שותף להעברת רכבת של יוונים, שחוזרים ליוון. הרי על מה אנחנו בנינו במידה גדולה מאד, שהייתה נדידת עמים. הגרמנים לקחו לעבודת כפיה שבויים, אנשים מכל העולם. במשהו זה הציל את התנועה, הלך וחזר בצורות שונות. לפעמים, יכולת גם לסדר, למשל רכבת שחוזרת ליוון. אנחנו נוסעים עם דגל יוון על הקטר בכיוון לים התיכון. פוגשים באחת מהתחנות רכבת יוונית שחוזרת, לך דבר יוונית. איך יצאנו מזה? יצאנו בעזרת קצין יהודי אמריקאי, שלקח את הרכבת היוונית האמיתית והזיז אותה. כך עשרות ומאות דברים. הלכנו לחלק המזרחי, בעזרת סגן אלוף רוסי, כי פושעי המלחמה היו גלויים שם עוד יותר מאשר במערב. זה היה דבר מענין, אבל זה כבר מגזר אחר לגמרי. יהודי שידע חמישים מילים יידיש, זה היה הרבה. והרוסית שלי, היא כלום, מלבד מילה אחת, אינני יודע מילה. אבל הסתדרנו ומצאנו אופן קשבת. הוא קישר אותי עם אחר שקישר אותי עם ממונה עליו, אוקראיני גוי. והם ביצעו מה שאני הייתי צריך לבצע, לאחר יד כמעט, בלי כל כיסוי, בלי כל הקונצים שאנחנו עשינו, בלי להשאיר עקבות. ובכן, העולם היה בתנועה. אני חוזר רגע, אני חייב להסביר למה חששו שאני יכול להזיק. דברים אלה יכלו להתנהל כשאין התרגשויות מיוחדות. אם למשל אתה תתחיל בהרג המוני בין הגרמנים, מה יקרה עם 10,000 היהודים שהיו כבר כבודדים בעיירות וכפרים? מה קורה עם אלה שכבר התקשרו עם גרמניות? דרך אגב, באותו יום שהאמריקאים התירו את האיסור של התיידדות ואפשרו לחיילים אמריקאים להתחתן עם גרמניות לראשונה, ואני משוכנע שזה לא מקרה, מי שקיבל את האישור שמו היה ברנרד כהן מניו יורק. מה אם כן יהיה? מי אחראי? האם יש כוח שיכול להגן? היו מקרים של התנקשויות בין יהודים לבין גויים על רקע שונה. פושעים יהודים גם כן היו, כיצד תגן עליהם? כיצד תבטיח שלא יבולע לא לפרט ולא למגמה העיקרית, לאפשר את התנועה דרומה, דרומה, ולזה יש זכות קדימה. על כן, כל מה שעשיתי עשיתי תוך דיסקרטיות. הרי לעולם אין אפשרות לנכות את החשבון, בכל אופן, משהו נעשה. גמרתי את התקופה שלי וחזרתי ארצה.

עזרא: עם מה אתה חוזר ארצה אחרי המפגש הזה עם עולם שסוע, עם יבשת כזאת, מפגש עם יהודים, משהו זז אצלך? אתה בא עם מטען חדש?

שמעון: לא, אין לי.

עזרא: אתה פוגש את האנשים אשר שלחו אותך, אתה בא אליהם עם איזה מסר? אתה בא ועומד לרשותם **שמעון:** לא, לא, לא. אנחנו לא מכירים, אני לא כזה. אני כאן בתוך הדיבור אולי נפתח ואומר מה בנפשי, אבל אני בדרך כלל לא נושא את לבי על לשוני.

עזרא: אבל יש לך מנגינת לב, היא נשארת אצלך?

שמעון: היא לא נשארת אצלי, היא נמסרת, אבל לא למנהיגי. לא היה לי שום מסר, בזמן שאת המסר ידעתי. לא היו לי אשליות לפני זה, לא היו לי תוך הזמן, ולא היו לי אחרי זה.

עזרא: אני אשאל אותך שאלה אחרת. בוא נחזור ליהודים האלה, לא לקבוצות ההכשרה, שהתארגנו כקבוצות הכשרה אלא ליהודים סתם, הם עולים לארץ ישראל. הם לא מחפשים את אמריקה, אם כי היא הייתה סגורה, הם מחפשים את ארץ ישראל. הרי הם לא היו ציונים.

שמעון: לא, לא. קודם כל הם היו. תלוי למה אתה קורא ציוני?

עזרא: אני בכוונה אומר את זה.

שמעון: הם, קצה נפשם בעולם של הגויים. קצה נפשם מלהיות יחפנים והם חיפשו דרך כדי להגיע בדרך המהירה ביותר, להגיע למצב סוציאלי מאוזן. זה הרי דבר יחסי. בשביל רבים מהיהודים האלה, המעט שארץ ישראל הייתה יכולה לתת היה גן עדן! רק היום אנחנו חדלנו להיות גן עדן, אנחנו רק גן עדן לספקולנטים וגן העדן נמצא בארצות הברית. ההתעשרות חייבת להיות יותר מהירה, והדירה חייבת להיות של 500 מ"ר. ואז,

חדר אחד זה היה גן העדן, אנשים היו אחרים. האם השלתי את עצמי לגבי יהודים, לא השלתי. אני לא הכרתי גם את היהודים האלה - את היהודים הפולנים, ואת היהודים הרוסים, ואת היהודים מקרפטורוס, אני לא הכרתי. אני חושב שאני גם היום לא תמיד מכיר אותם. היהודים שאני הכרתי הושמדו, רוב רובם. יהדות גרמניה, אותה קבוצה שלא הצליחה לצאת בשעה שהגרמנים עוד לא החליטו על השמדת היהודים, אלא עשו את הכל על מנת להוציא אותם. לו היינו אז, העם היהודי היה עומד במבחן, יכולנו להציל מאות אלפי יהודים. אבל, העם היהודי לא רק פעם אחת ויתר על שעת הכושר, לא פעם אחת הכזיב את ההיסטוריה של עצמו. אני לא צריך להרחיב את הדיבור.

עזרא: אתה יודע למה אני שואל את השאלה הזאת, הבחירה הזאת בין ארץ ישראל לבין העולם האחר?
שמעון: אין עולם אחר.

עזרא: אז לא היה עולם אחר, אבל אני לעיתים מחטט.

שמעון: אז היה עולם אחר. נשאר לא מעט. יהדות גרמניה כיום, מלבד הזקנים שחזרו מארץ ישראל וחיים על הפנסיה שם, או במושבי זקנים. אלה הם יהודים משארית הפליטה שנשארו בגרמניה, או הגיעו לגרמניה. או הגיעו מארץ ישראל. אנחנו, למשל, תרמנו לרוב הערים הגדולות את העולם התחתון, את בתי הבושת ואת כל הדברים ה"יפים". אז יש ויש. יהודים שאני ראיתי אלה היו אנשים עמלים, אנשים שעברו תלאות נוראות וחיפשו קודם כל אפשרות לנשום. ולנשום, אם אפשר עוד על יד יהודים, הרי אין דבר יותר טוב. ועכשיו, אם תוסיף לזה אתה דחפת, אתה דחפת חזק. אתה ריכזת את הילדים והוצאת אותם, אז הבוגרים הלכו. אתה הצבעת על דרך, בתלאות, באוניות, לא אוניות, אבל אתה הצבעת על דרך. קודם כל זזו וזזו דרומה. זה דברים שרק מי שקשורים עם התקופה והעבר יכולים להבין.

עזרא: אתה לא הראשון שאני פוגש ואני מחדד את הנקודה הזאת, הזרימה הזאת לחופי הים התיכון. במרוצת השנים, הרבה שנים לאחר המלחמה, הייתי בארצות הברית בניסיעה מקצועית. פגשתי יהודי שהוא עשיר מופלג, מיליונר, עשיר גדול. כשישבנו ודיברנו על עסקים אז הוא אמר ביידיש: "אולי אפשר לדבר יידיש?" ואז הוא מספר לי סיפור: "אני הלכתי עם תרמיל הגב לכיוון הים התיכון. הייתי היחיד שנשאר מן העיירה ומן המשפחה. היה ברור לי שאני עולה לארץ ישראל כי כל הזרימה הייתה לשם. ופתאום, באיזשהי פרשת דרכים אני ידעתי שתהיה מלחמה בארץ ישראל. ואני ראיתי כל כך הרבה דם ולא עמד לי הכוח. ועד היום, אני פה, אני לא יכול לתרץ ולא להתנצל. אני הגעתי הנה. אבל היהודים שהגיעו לארץ ישראל הלכו להילחם". זה דברים שאני במסגרת השיחות האלה מחפש, את היהודים שנשארו אחרונים במשפחה, באו לארץ והשתתפו איתנו במלחמה. ואיך מאירק'ה אמר לי בשיחה איתו: "אלה היהודים שהתחילו את המלחמה לפנינו על קיום העם היהודי בגטו, ביער, בבונקר ובמסתור".

שמעון: אלה המספר הקטן ביניהם. רוב רובם היו ילדים שגדלו איכשהו ונפלו לכאן מבלי לדעת.

עזרא: אנחנו עוד נגיע אליהם, הם הגיעו גם לחטיבת "גבעתי".

שמעון: כן.

עזרא: שאלתי אותך קודם עם מה אתה חוזר ואמרת שלא השתנה בך דבר.

שמעון: אני חזרתי עם אותו המטען שהיה לי. אני לא למדתי שהעם היהודי הוא עם נפלא, הוא לא יכול היה להיות. אני הערצתי אותו על זה שבתוך כל הגהנום שמר במקצת על צלם אדם. הערכתי את האימהות, שכמו תמיד היו חמימות ודאגו בלא כלום, עם הילד העטוף צעוף, וככה במלחמה. זהו. וכך חזרתי.

עזרא: ומה אתה מוצא בארץ באותם הימים?

שמעון: שאף אחד לא מתעניין בי, לא חברי מהפלמ"ח, לא צריכים אותי. הלכתי הביתה. מסרתי דו"ח למי שאני חייב למסור, החזרתי את הכסף שהבאתי, מסרנו את זה כפיקדון ליצחק, לא מעט כסף באותה תקופה. מאחר והיה לי בן בבית ספר בשריד כי לנו לא הייתה כיתה. נשלחתי לשם להחזיר ימי עבודה ועבדתי במכבסה.
עזרא: אני רוצה לחזור לשאלה לגבי איזה אירוע בתולדות היישוב בארץ ישראל. אני יודע את זה מהכתובים. היה לך חלק במה שנקרא "הסזון" נגד ארגוני הפורשים. אז, אם נטלת חלק בזה, תספר את חלקך וככל האפשר בפרישת היריעה הזאת. כדי שמישהו יבין מה היה "הסזון".

שמעון: אינני חושב שאני חייב להרחיב את הדיבור. מוטב לקחת ביד את העבודה של אורי ברנר, שהוא בתיעוד ובכתוב מנמק ומסביר מה היו הגורמים שחייבו את בלימת התנועה הפורשת. אני, כאיש פלמ"ח, נשאלתי אם אני מוכן ליטול חלק בזה. כל אדם אשר זומן להשתתף בפעולה נגד הפורשים התנדב לפעולה זאת, איש לא עשה את זה בניגוד לרצונו. הוא התנדב לפי דעתי, משום שהוא חש שכאן למעשה מתנהל מאבק, לא נגד הבריטים, אלא, מאבק על השליטה ברחוב היהודי, דהיינו, מאבק על החברה הישראלית של מחר. מאבק על דרכי הלחימה, והדגשים שיש לשים כדי להוביל את העם למאבק אשר יתפתח עם תום הלחימה. הדבר היה ברור לגמרי. קודם הרחבתי את הדיבור והסברתי באיזה מידה אני קיבלתי כדבר מוצלח

ובעל חשיבות את הצמידות לשלושת הנושאים שהיו מרכזיים, חשובים וקובעים לעתיד העם היהודי, לפי הבנת רוב היישוב, ברוב המוחלט. לעומת זה, הפורשים, לא רק שזלזלו במעשה הקטן אשר הניח את היסוד למאבקים לעתיד, ול"דונם ועוד דונם". למעשה מישהו יבטיח לך יותר פה ודריסת רגל במקום אחר. לא רק שהם לא קיבלו את ההכרה שלנו, שאיננו מקבלים טרור אישי כדרך לחימה, ושלנו אין ענין עם החייל הבריטי, אלא, יש לנו ענין עם שלטון נגד שלטון, ויש להיאבק בדרך אחרת. אלא, הם גם בחרו בדרך של הטרור האישי, ובפעולותיהם גרמו לעיתים קרובות לכישלונות ואסונות לפעולות ההגנה, שחשיבותם לאין שיעור יותר גדולה מאשר מעשיהם. הדוגמאות הן רבות, אני לא רוצה לפרט. אתה תמצא אותם בספר של אורי ובספרים רבים אחרים. מעבר לזה, המאבק שלהם היה מבוסס על מספר מקומות שבהם אופי האוכלוסייה נתן להם את החומר האנושי הדרוש להם. ומאחר ותנועה מחתרית כזאת אסור שתהיה גדולה, כי ברגע שהיא גדולה היא מסכנת את עצמה. כל תנועה כזאת חייבת להפריש אחוז לא מבוטל מכוחותיה כדי להגן על עצמה. אם היא גדלה יתר על המידה היא איננה מסוגלת להגן על עצמה. באותה מידה היא מאבדת את המסגרת של החוליות ותומכת מעבר לזה, משתנים המושגים האחרים. יכול היה להיות שהיא הייתה גדלה למה שגדל האצ"ל מאוחר יותר, למשהו רבע-צבאי, אפילו לא רבע-צבאי. כשהאימון הצבאי הגיע עד לחוליה ולא מעבר לזה, והנשק המצוי היה הנשק האישי. אבל אז היה מדובר על דברים אחרים. מאחר והם ראו את המטרה הפוליטית לפנייהם, ומאחר והם זלזלו בהגנה, הם ראו את עצמם כפייטרים יותר גדולים, שגם ניסו את כוחם. למעשה, התחלת ה"סזון" הייתה בשדידת שני מחסני נשק מההגנה, אחד בפתח תקווה, אחד בכפר סבא. כתגובה לכך ארגון ההגנה החרים ארבעה מחסני נשק של האצ"ל. אינני יודע אפילו אם מוסדות היישוב היו בוחרים להיאבק איתם לולא התוקפנות שלהם. הם התחילו להטיל את מרותם על הרחוב על ידי זה שהם התרימו אנשים בניגוד לרצונם. ורשימה של התורמים שהגיעה לידינו מצאנו לא מעט מהמוסדות ששייכים כיום לאלה שהפסידו הרבה סכומים במסגרת של משק העובדים והפקידות הגבוה. אנשים, יהודים יפים, יהודים ממש, שהיו שייכים הנה והנה. שוב פעם אנחנו רואים שהגורם הקובע זה הפחד. לעיתים הפעולה שלהם הייתה לא רק התרמה בכוח, אלא הופעה מזוינת, סגירת רחוב פה ושם. דהיינו, אופייני למאבק פוליטי על השליטה ברחוב. את זה, המוסדות הנבחרים לא יכלו לשאת לכן החליטו לפעול נגדם. אני מסכם עוד פעם: הפרעות לרכש ולהפעלה, לתנועה חופשית, הטלת המרות על הרחוב, גרימת נזק לתוכניות של ארגון ההגנה על ידי פעולות בלתי מבוקרות, שהכניסו את היישוב למצב של עוצר וחיפושים, וגרמו לכך שגילו זרועות של ארגון ההגנה. ניסיון להטיל את מרותם על הרחוב היהודי. יגאל בהתחלה היה אחראי. יגאל החליט שהוא איננו מקבל את שיתוף הפעולה עם הבריטים ופרש מהתפקיד. אני קיבלתי את הפיקוד וניהלתי אותו ב"סזון" הראשון וב"סזון" השני. מתוך נימוקים טקטיים, הוחלט לפעול נגד האצ"ל בנפרד. אבל, זה לא רק טקטי. הייתה מעין סימפטיה בינינו ובין הלח"י. זה אולי משום שמערכת היחסים בין אנשי לח"י, עד כמה שהכרנו אותם, היו הרבה יותר אנושיים וקרובים, מאשר עם האצ"ל, שהוא היה העתק לא טוב של הצבא הפולני. הלח"י כגוף נרדף על ידי כולם היה חייב להגן על עצמו מזקק מאד ופיתח מערכת יחסים בין האנשים, שקסמו לנו. הם היו מועטים אבל הם עבדו יפה. הם גם עברו תהליך של שינוי בהשקפת עולמם. באחד מהארכיונים שהגיעו לידי מצאתי את הפרוטוקולים של הדיונים הפוליטיים, שהובילו אותם לא רחוק מהשקפה מרקסיסטית. ואם אתה מלווה את דרכם, אתה מוצא בתום המלחמה, אנשים שהגיעו למפלגה הקומוניסטית ואנשים שמגיעים למפ"ם, אנשים שמגיעים לתנועה הקיבוצית איכשהו. ומנהיג ונציג בתוך הכנסת שעושה דרך ארוכה, ארוכה ומעניינת.

עזרא: אני, למשל, לא ידעתי על הנקודה הזאת שאתה אומר שהייתה איזה שהיא סימפטיה, אפילו בגלל הצד האנושי שבדבר. מענין, ואתם עוזבים אותם לנפשם?

שמעון: בהתחלה. אחר כך הייתה גם פעולה נגדם. אני יכול להגיד, שבאותה מידה שאני השתתפתי בפעולות וראיתי חקירות לא ראיתי מקרה שנגעו באדם בחוזקה. אני לא מדבר על סטירת לחי. כל מה שסופר על עינויים כביכול, לא ידועים לי. עד כמה שאני מכיר את הרחמנים בני רחמנים שלי, לא מתקבל על דעתי. אני יכול להגיד שהייתי אחראי על העברתם ואיכסונם של כמה אנשים. באף מקרה האיכסון לא היה לא אנושי, לא בית סוהר ולא בית הבראה. היו מספר אפשרויות - הייתה אפשרות לחסל את האדם, הייתה אפשרות לא לקחת אותו, הייתה אפשרות להחזיק אותו בתנאים שעמדו לרשותך. ועל כן, נגיד, בחורשת משמר העמק, על יד המחנה ה"גרמני" היו מספר מערות קבורה רומיים שנוקו, ושלפניהם שמו סגר. הייתי אומר, זה אולי טוב למת רומי, ודאי שלא טוב לאדם יהודי שחי במאה ה-20, אבל, מה שיש, יש. אכל, שתה, ישן, הייתה מיטה. אחת ליומיים, בחור אחד כבל את עצמו אליו ושני הלך אחריו, ירדו למעיין והפשיטו אותו, הורידו לו את הכבלים, עירום הוא הרי לא יברח. אחר כך חזרו. זה מה שיכולנו לעשות. ומאחר ואיש לא ידע, צריך היה להביא לו אוכל, ולא היה אוכל שהביאו מחדר האוכל כמו שהחברה קיבלו. במלון סוג א' אין לי כל ספק שהתנאים היו יותר טובים. אבל זה מה שהיה. לא נהגנו בצורה לא תרבותית ולא מוסרית. כל מה שאני יודע והייתי מעורב בהרבה חלקים.

הייתה יחידת הבטחה שהגנה על המנהיגים, הייתה יחידת פעולה והייתה יחידת מודיעין, שאליה לא היה לי שום קשר. הייתה יחידת עיקוב בתוך הפלמ"ח, שלפי הערכתי, אינני יודע אם היא תרמה הרבה כי אנחנו היינו כה שונים מהעירוניים וכה בולטים, שרק פתי לא היה יכול לגלות. אבל שוב פעם, מה שיש, יש. ברגע מסוים הגיעו המנהיגים הפוליטיים למסקנה שיש להפסיק את הפעולה. הדבר לא התקבל על דעתי, אני ביקשתי אותם להופיע בפני האנשים בקיבוץ יגור, כדי לנמק. הופיע שם אליהו גולומב ומשה סנה. אליהו, שהיה לו משקל מוסרי רב, וסנה בתוקף תפקידו. האנשים היו סבורים שיש לסיים את העבודה כי הם אמנם פשיסטים ומהווים סכנה ויש לפרק את המסגרת. יש להגיע למצב שהם לא יוכלו לשוב ולהיות אותו הסיכון שהביא אותנו לפעולה. השנים עמלו קשה מאד כדי להוכיח שאמנם הדבר כך. אבל הדבר לא השתנה. אמנם חיים חפר כתב את השיר. (ההקלטה נקטעה).

עזרא: כן, שמעון, אנחנו נחזור לאותם הימים שלא קראו לך. מתי כן נקראת בחזרה לפעילות?
שמעון: בשלהי הקיץ, אינני זוכר את התאריך. פנה אלי יצחק שדה והציע לי להיות סגנו בתפקיד חדש שעמדו להטיל עליו, מפקד חיל רגלים - ייצור שלמעשה קם רק לפני שנתיים, אם כי במשך 40 שנה שעברו מאז היו מחשבות על הצורך לקבוע מטה מתאם לזרוע זו במסגרת הצבא. מצידו לא הייתה התנגדות. הבית שלי נתן את הסכמתו ואני יצאתי. התחלנו לעשות עבודה ארגונית ראשונה לקראת זה. לא היה לי חלק בכל המאבקים שהתנהלו אחרי הפרגוד בין מטה ההגנה ובן גוריון באותו שטח. יצחק שדה בעיני בן גוריון לא היה PERSONA GRATA. יצחק לא הירבה לדבר על הדברים האלה וגם לא היה זקוק, כפי הנראה, לחילוף דברים כדי ללבן מחשבות. על כן, כעבור חודשיים התברר שתפקיד זה לא יוטל על יצחק. אין בכוונתם להקים גוף מתאם לחיל רגלים. פנו אלי שאקבל על עצמי את הקמת חטיבה 5. ליתר דיוק, לא הייתה חטיבה 5, לא היה קיים דבר כזה. הייתה מסגרת של גדודים במרחב תל אביב והדרום, ולבנות מהם חטיבת חי"ר. לשם כך העבירו לאחריותי את גדודי החי"ר של תל אביב, גדוד 10 ו-11 צפון תל אביב ודרום תל אביב, גדוד 12, שהיה בדרום, בני המושבות והיישובים הקיבוציים, וגדוד 9, שהיה מורכב מאנשי חיל השדה בבת ים וחולון. אם אני אומר, גדוד, הרי זאת היא הגזמה. אלה היו מסגרות של אנשי חי"ר אשר הגיעו במספר חבריהם בערך למחצית הכוח הדרוש לגדוד. אבל היה להם רכוש רציני למדי של פיקוד, מ"כים, מ"מים, מ"פאים. המנגנון של ארגון ההגנה, אשר גם לפני כן פיקד על המסגרת של חיל השדה במרחב הדרום ובתל אביב.

עזרא: ז"א, שילדי פיקוד היו כגדודים? ז"א, זה היה תיקני? האנשים עדיין לא היו?
שמעון: לא הייתי אומר. זה יהיה לא אמת אם אני אומר שאין אנשים. אני אמרתי שכמחצית כן, אבל זה לא היה רציני. אם נגיד שגדוד באותה מידה, היה בנוי על 900 אנשים, חלק מהם היו 500 הגדוד בבת ים וחולון, מנה כבר 700. לעומת זה, הגדוד שנפרש במרחב הדרום היה קטן ביותר. הבסיס של החטיבה זה היה חדר בבניין ההסתדרות ברחוב ברנר, במחלקת התימנים, מתחת לגג, יחד עם מחלקת התימנים. החידוש הגדול שעשיתי ביום הראשון אחרי בואי, השגתי ארבעה ארונות פח מתוך המרתף של ההסתדרות. כך שלכל גדוד היה מקום להניח ניר. במרוץ הזמן גם שולחנות. במשך כל הזמן שהיינו שם, איזה 3 חודשים, הטלפון היה משותף ליחידה ולנו. המטה התחיל לפעול.

עזרא: זו בעצם הפעם הראשונה, עד כמה שאני מבין מהסיפור שלך, שאתה עוסק במטריה של תל אביב והסביבה.

שמעון: אמת.

עזרא: זה כבר מה שנקרא, חומר אחר, אתה צריך ללוש אותו.

שמעון: הייתי אומר שהבעיה שהטרידה אותי לא הייתה השוני בין החומר האנושי, שהיווה את הבסיס של אותה יחידה, שבמסגרתה לחמתי בתקופות שונות - בתקופת הפו"ש ובזמן המאורעות. נפגשתי, פיקדתי והייתי גם עם חומר אנושי שבא מן העיר ושהיה שונה. אבל פה היה דבר אחר. מה שהטריד אותי בעיקר הייתה המחשבה כיצד מקימים חטיבה? קראתי והבנתי את המכניזם אשר מפעיל. אלא, פה יש בכל זאת דבר מה אחר. החטיבה שצריכה לקום הייתה צריכה לקום בתנאי מחתרת, כאשר הקצבת הנשק שלה נותנת לכל אדם שלישי כלי נשק. המסגרת הארגונית והמבצעית המקובלת, במקרה הטוב ביותר, זה מחלקה. האנשים, רוב רובם היו בני פועלים ופועלים. המעניין, שמלבד גדוד 54, ופה אני כבר משתמש בספרור שהגדודים קיבלו כאשר החטיבה התחילה לקבל את הספרור שלה, חטיבה 5, ואת שמה "גבעתי". רוב רובם של אנשים אשר הצטרפו להגנה מתוך רצון, ונתנו מזמנם החופשי כדי להכשיר את עצמם לתפקיד. רוב רובם נטלו חלק במאבקים של היישוב, שקדמו למלחמת העצמאות. זה כל המאבק נגד הבריטים וכל התפקידים שהיו קשורים בביטחון הריכוז הגדול ביותר של היישוב בארץ, בתל אביב. אחת המגבלות שנתנה את אותותיה במרוץ הזמן, ולפי הערכתי גרמה לכמה עיכובים בפרישת החטיבה וביכולתה להטיל את מרותה בדרום, וגם על התוצאות הקרבות שהיא השיגה. בגלל העובדה שהיא קמה מתוך הריכוז הגדול של האוכלוסייה, הפיקוד העליון הפעיל

אותה בראש וראשונה לתגבור ההגנה על תל אביב, שהייתה באותו הזמן בלחץ כבד של יפו והאזורים הסמוכים. יש לזכור שגם בתקופה זאת מצאה ביטוי הטקטיקה שהערבים קבעו לעצמם, הניסיון לנתק את הריכוז הגדול של היישוב מהעורף החקלאי ולעשות זאת באמצעות שליטה על דרכי התחבורה. מעבר לזה, העיר תל אביב, שצמחה וגדלה, אם כי עמדו לרשותה לא מעט לוחמים חברי ההגנה, היו חסרים להם האלמנטים הצעירים להיות גוף מחץ, שיכול להגיב וחסר להם כוח שיכול לעמוד זמן ממושך בלחץ בטחוני. ושוב, ניקח בחשבון, שעוד לא היה גיוס ולא היה ארגון שמשחרר אנשים מעבודה ומבטיח את פרנסתם. היה צורך, יתר על המידה בגופים צעירים, והפכו אותם במקום אגרופי מחץ לחיל מצב. זה דבר שעמד בניגוד לתפקידים המיועדים להם בעתיד. זה גם משנה את התפיסה של הלוחם, כאשר אתה לא מחדד לו את השיניים לקראת המטרה של פעולה תוקפנית ופעולה במסגרת יחידות שדה. זה אחד מהדברים. אנחנו התחלנו לבנות מטה. לעזרת קיבלתי את מאירק'ה דוידזון, שביחד עברנו את הנתבי הקרבי עד לתום הקרבות. אדם נוסף, אשר משקלו וחלקו בתוך המערכת היה קטן מאשר המבצעים, זה אליהו חבר שדות ים.

עזרא: אליהו אשל?

שמעון: כן, אליהו אשל, ששימש בכישרון רב קצין המנהלה. הוא התחיל לבנות את הרקמה, שהיא למעשה יכולה להפוך מחלקות לפלוגות, פלוגות לגדודים וגדודים לחטיבה. כי כבר המהלכים הראשונים לימדו אותנו שלמעשה חסר לנו הניסיון של ניצול העוצמה בדרך הטובה ביותר והפחות בזבזנית, עד כמה שרק ניתן, תוך כדי הקמת כלי העזר המאפשרים הפעלת יחידות גדולות.

עזרא: אני רוצה לשאול אותך, המ"מים, המ"פאים, המ"כים, באיזה אקדמיות הם למדו את המקצוע?
שמעון: כולם עברו את הקורסים של ההגנה. מלבד החברים אשר שירתו במסגרת הצבא הבריטי. הייתה לנו התבונה לחפש לכל תפקיד מנהלתי, לא ידוע לנו, אדם אשר פעל במסגרת הצבא הבריטי בתפקידים מקבילים. ידענו שיש להיזהר עד למאוד, לא לקלוט את התפיסה הטקטית ואת הגישה החברתית של הצבא הבריטי. אבל, ידענו גם ידענו, שבאותה מידה שנוכל לקצר את מהלך הזמן הדרוש ללמוד תורה ולהגיע למנהלה משומנת, לשמירה על היש, לפיתוח אותם השירותים הדרושים כדי להניע יחידות גדולות, נוכל לקצר את הזמן למילוי המשימה. מה הוא מילוי המשימה? באותו זמן הפיקוד העליון פרש לפנינו את מה שנקרא תוכנית ד', להבטיח עד למועד יציאת הבריטים, מרחב עברי רצוף במרחב האחריות של החטיבה. כדי שתבין את גודל המשימה, חטיבה 5 למעשה הייתה אחראית על חזיתות שונות שבהן גם פעלו גופים ערביים שונים, דבר שהיה בעוכרנו במשך הזמן, מפעם לפעם. אם כי באותו המועד הדבר עוד לא בלט כל כך. גבול האחריות של החטיבה היה מבית דגון, רמלה - לוד עד לכביש ירושלים, לטרון, מלטרון לבית שמש ומשם בואכה בית גוברין, פניה אל הים מערבה לאורך הכביש בית גוברין - מגדל, ובחזרה לבית גוברין. חופן, שבתוכו חיו כ- 90,000 יהודים וכ- 600,000 ערבים. בשטח הזה היו לפחות 24 ישובים מבודדים וקטנים, שבהם היו כמה עשרות צעירים. חלק מהם הוקמו זמן קצר לפני התקופה שאנחנו מדברים עליה. רוב רובם היו כאיים בודדים בים ערבי. האופי המיוחד של הנוף בדרום, אשר בדרך כלל איפשר תנועה ומעבר בכל מקום, מלבד בעונות מסוימות. אבל היו לו הרבה מאד מגבלות לגבי גורם ההפתעה וההסתר. העובדה שאין בו משלטים אבסולוטים הופכים את הבעיה שעמדה על הפרק באותו זמן - קיום הקשר, ההספקה, התגבור, הגשת העזרה - לבעיה קשה באופן מיוחד. אם כן, החטיבה נולדה תוך כדי קרב, צמחה תוך כדי פעילות מבצעית והתגבשה תוך כדי ניסיון חברתי חריג. לא במקרה אני מקדים את הניסיון החברתי לקרבי. מאחר והגיבוש החברתי ונתינת תחושת של אחריות וערבות הדדית, שהייתה מובנת במסגרת כמו הפלמ"ח. מאחר והעבר התנועתי של רוב רובם של חברי הפלמ"ח, החיים היומיומיים והיחס, הם אשר גיבשו את זה. פה היה חומר אנושי אשר בהיותו מורכב מחברי ההגנה הם עברו דרך אסכולה אחרת, העירונית, שבה תשומת הלב על ההיררכיה הצבאית ועל דברים חיצוניים היה להם משקל גדול יותר מאשר הכרתי ולא התקבל על דעתי. לפי הערכתי זה היה גורם לנטל לו היה צריך לעמוד אחר כך במבחן הקרבות. מאחר, ובלאו הכי, הם היו במצב שלא הייתה לנו שהות לשבת ולגבש מחשבות ולהגיע למסקנות על הדפוסים והדרך הטקטית, שהיו דרושים באותו רגע, לגבי המצב הצבאי-פוליטי. היינו חייבים לתת תשובות יומיומיות, שלמעשה דרשו כבר אסכולה מחשבתית. עברתי תקופה קשה למדי. אבל בעזרת הצוות הנפלא, שאליהם הצטרפו עשרות אנשים שקנו את ניסיונם בצבא הבריטי, פיתחנו בולמוס של קורסים לשירותים, לתפקידים ולחילות. כל זה התנהל בהתנדבות. לפני זמן לא רב עברתי דירה ולקחתי ליד איזה פנקס קטן שרשמתי בו את עבודתי, את חלוקת שעות העבודה באותם הימים. התברר לי שלפחות מחצית הזמן עסקתי בדיונים עם נותני עבודה על שחרור או ביטול פיטורים ללוחמים, אשר נעלמו ממקום העבודה ועל הבטחת מחייתם. רבע מהזמן הוקדש להקמת המנגנון אשר יטפל במשפחות של פצועים והרוגים, כי דבר כזה לא היה קיים. עוד רבע מהזמן היה העיסוק בחיפוש אחרי הציוד המינימלי, כדי לקיים את אותו חלק מגוייס, שכבר היה אצלנו. עד כדי פשיטה למחסנים של חנויות והוצאת ציוד, שמיכות ונעלים והשאר אישורים וכו'. על

יד זה, גם הפיקוח וההכרות של הפיקוד אשר עמד כבר בקרב. מצאתי מצב, שאחר כך הופיע בחריפות יתר, אחוז מסוים של האנשים שהיו מפקדים טובים וענו על הצרכים בראשית המאבק לא עמדו במשימות, כאשר קצב הלחימה גבר והבעיות נעשו חריפות יותר. נחוץ היה להיות קשה ולהוציא את האנשים ללא רחמנות. כאשר אתה מגיע למסקנה שאדם הגיע באמת לשיא יכולתו ואין לדרוש ממנו לתת, כי הוא איננו יכול לתת, או כאשר אתה נוכח שיחידת שדה במלחמת שחרור לאומי של עם איננה יכולה להיות תחת פיקוד של איש, שאיננו מסוגל להיות דמות המפקד בתנאים אלה. אין זה צבא. לא עומדים לו, לא דרגה ולא תוקף של צו, אלא הצורך להוכיח את עצמו כל פעם וכל יום מחדש. יותר מבוגר ויותר שקול, ובעיקר כאדם שניתן לסמוך עליו בעת מבצע. כל הדברים האלה, למעשה אינם חדשים אבל עלינו הם נפלו בפעם ראשונה. מאחר שלא היה גוף שיכול היה להדריך, שהיה לו ניסיון. לו היינו מגשימים את המחשבה על מטה חיל רגלים יכול להיות שהוא היה מגשר על המצב בשטח ועל הצרכים למחר. אבל, מכיוון שלא היה קיים, צריך היה ללמוד את הכל בדרך. אין לי כל ספק שגם פה הכוח הלוחם - ארגון ההגנה, הפסיד זמן. אבל, בעצם, מה אני טוען? עד כמה שידוע לי, אף אחד מהאנשים האלה, לא היה לו סבא שהיה גנרל של חיל רגלים. כמו שאנחנו לא ידענו, כך לא ידעו הממונים עלינו. אף אחד מהם לא פיקד על חזית ולא על חטיבות. במצב כזה גם העזרה והעצה שיכולנו לקבל היו מועטות. להתגלח על זקנם או על זקננו, עשו הם וגם אנחנו. בכל זאת ההתפתחות הייתה מהירה, יותר מאשר חשבו. הרי היו במחנה היהודי אסכולות שונות. חלק שהיו סבורים שניתן לאתר את התבערה ולהגביל אותה, ושצריך לעשות את הכל כדי לא להגיע להתנגשות חזיתית עם הערבים. חלק יותר גדול, הרבה יותר גדול, תמך בהחלטה, שמתוך ראייה נכונה עד לגבול מסוים, היו סבורים שכל עוד והאנגלים נמצאים, אין לשחרר אותם מאחריהם על הבטחון. על כן יש לשחק את הדברים כך שבעיניהם ובשטח להוכיח מי התוקף וזה מטיל עליהם את האחריות הביטחונית. הדבר לא פעל. חלק אחר היה, שלא היה משוכנע בכלל שנוכל לנצח בקרב זה.

עזרא: היו כאלה שחשבו שלא נוכל לנצח?

שמעון: ודאי שהיו. כמו שב-1942 היו כאלה שהיו סבורים שצריך לקבל את הגרמנים בלחם ומלח, כי אנחנו יהודים אחרים. כמו שהיו מאות ואלפים אשר זמנית העתיקו את כתובתם מפה לאוסטרליה, לאמריקה וכו'. לא מפליא. אמרתי, נדמה לי כבר פעם, שהניסיון שלי הוא שאחוז הלוחמים בתוך עם הוא קטן אבל מכריע. יתר האנשים מחכים שיציבועו להם על דרך. הם מאד רוצים שמישהו אחר יקבל את האחריות ולא הם. זה קורה בכל עת מצוקה, ואז יש מקום למנהיגים. מנהיגים, לפעמים אכזריים וקשים, אבל דרושים לעת סכנה.

עזרא: והמעטים האלה, המעטים שבאו לחטיבה, לא המפקדים, לא המ"מים והמ"פאים והמג"דים, הסגל הפיקודי, האנשים, אנשי השורה, החי"ש, אלה שהתגלגלו בהגנה. איך ראית אותם? הם היו שייכים לאלה שהאמינו שאנחנו יכולים? אם אתה נזכר באותם האנשים.

שמעון: לא, המהססים לא היו בין הלוחמים. מי שהצטרף למחתרת כלשהי נתן בכך אות שהוא מוכן להיאבק. לא חשוב, מאמין בניצחון או לא, לפחות הוא מוכן בקומה זקופה להיאבק. פה מתחילה פרשה אחרת, כיצד אתה מוליך? כיצד אתה מחנך? באיזה מידה מה שדיברנו קודם - דמות המפקד, המסגרת, ההווי וכו' הם דבק אשר מחזק את החיות. כיצד בונים יחידה לוחמת? אם אמרתי שההתלבטויות והאסכולות שונות, התכוונתי לדרג אחר, לדרג הפוליטי. נקרא לזה הדרג המדיני של המדינה בדרך, לא אלה השפיעו. הבחורים האלה היו מצוינים. גדוד 53 היה מורכב כולו מאנשי שכונת התקווה ושכונת שפירא. באותה תקופה השכונות האלה היו המעוזים של האצ"ל. מי שהיה חבר ההגנה, היה שונה. הוא הגיע להגנה, יכול להיות גם במקרה, אבל בכל אופן הוא הגיע. היתר הגיעו גם בגלל השקפת עולם והשתייכותם לתנועת הפועלים, פעילותם בהסתדרות, בקואופרטיבים ובתנועות נוער. בתוך כל המסגרת תרמו רבות הבנות. גם בחטיבה היו 20% בנות. הבנות הגיעו לתפקידי פיקוד, עד לפיקוד על פלוגה. בהתחלה הפעלנו אותם גם בתפקידי קרביים. למעשה חדלנו, רק אחרי שראינו לוחם שנפל לידי הערבים, עוד בהיותו לוחם. היו לנו שתי הזדמנויות כאלה. הן נשארו בחטיבה. ואני סבור שחלק מיכולת העמידה ומהמיוחד שהיה בה, בתחושת הבית הצבאי, החברתי ומהיכולת להתקיים בתנאים פיזיים קשים מאד, בזכות הבנות. שהן במשך כל הזמן מילאו תפקידי שירות קרביים. למשל, רוב הקשריות, גם במוצבים, היו בנות. אפשר כאן לפרט עד אין סוף. רק לסכם את התקופה, ניתן להגיד כך, הפרק הראשון להקמת החטיבה, דרש מאיתנו את הדפוסים המחשבתיים לארגונה וגיבוש של מחשבה צבאית, למצב אשר נוצר עם הופעת כוחות ערבים סדירים למחצה ומקומיים, אשר פעלו לאורך כל צירי התנועה וכפו עלינו את הצורך לפרוץ את הדרך ליישובים במרחב. בנוסף לאמתלה של שהות לחטיבת "קריית", היא חטיבת המחוז התל אביבית, שדרש מאיתנו לפחות שני גדודים ומנע מאיתנו את תגבור הכוחות במרחב. לא קיבלתי אישור להוציא מעבר לגדוד 52, שחנה בלאו הכי בדרום, אלא פלוגה אחת מגדוד 53. המרחב בינתיים נאבק על חייו קשה מאד. היחידות האלה סבלו קשות כאשר הפיקוד העליון, לא מתוך רוע חלילה אלא מתוך צורך, שלף מתוכה מפעם לפעם חיבור לרקמות שהיו זקוקות. 250 אנשים לנגב, 300 אנשים לירושלים, 300 אנשים

לבן שמן, שהיו שייכים מחוץ למרחב, משום מה היו שייכים לירושלים, עד שהם עברו לאחריותנו. כל שליפה כזאת, פירקה למעשה את המסגרת וגזלה, "גזלה", לקחה מהחטיבה את אותם הכלים שהיא הכינה לבניין החטיבה. המצב בתל אביב לא נעשה יותר קל, אלא יותר קשה. המחוז התל אביבי לא התגבר והריתוק של החטיבה נעשה גדול יותר. לא יכולנו לעמוד בכך והמרחב לא יכול היה לעמוד בכך. רק אחרי לחץ גדול מאד והתנגשויות רבות, שוחררנו בחודש מרץ מהאחריות, או מלהיות עתודה של הפיקוד העליון ויכולנו להתחיל עם היציאה למרחב, תוך כדי תשלום כבוד מאד. התשלום היה מסירת כל האנשים עד גיל 18 והם היו רבים, רבים, מעל 500 איש, מתוך שורות החטיבה והעברתם למחוז. אם כן, שוב עמדנו, בראשית. אינני יכול להגיד שזה היה מצב קל. אבל זה מה שהיה.

עזרא: מרץ, החודש הקשה ביותר שיש בארץ כולה ובמרחב שלכם גם כן.
שמעון: כן, אותו דבר. לכן היה עומס גדול מאד על היחידות שלנו בחוץ וחריקת שיניים מבפנים כמו פעולות תגובה באזור תל אביב ועשרות דברים, שכיום איש איננו זוכר אותם. אינני יודע למשל אם אתה יודע על דרך הבטחון לראשון, דרך מולדת.

עזרא: אני עכשיו פשוט עוסק באיסוף החומר, בית הקרן הקיימת.
שמעון: כן. דבר מענין שמלמד קצת על מערכת היחסים. זה הוחזק על ידי יחידת פלמ"ח, על ידי הפלוגה של שאול יפה, שאחר כך היו המלווים הצמודים הקבועים, ה"פורמנים". בסיסם היה בתוך המרחב, בבית חרושת לסכיני גילוח, "אוקבה", על יד ראשון. כשאנחנו קיבלנו את המבנה השאירו לנו סיסמה גדולה מאד - "ברח מהר איש החי"ש, פצצה על הכביש, תקפל את הזנב ותצא מהמרחב".

עזרא: מענין, כשישבת עם מאירק'ה, גם הוא זכר את הנוסח. אנחנו נדבר באיזשהי הזדמנות על מערכת גאוות היחידה שנגררו... בשלב הזה, הייתה לך הרגשה שעם ישראל עושה את כל מה שניתן?
שמעון: אני לא חשבת על זה כל כך. בוודאי שאף פעם עם ישראל לא עושה את הכל, אבל אני מספיק מבוגר לדעת שעם ישראל, כמו כל עם, לא עושה את כל מה שניתן. אם כדי להשיג שמיכות הייתי צריך לגנוב, אז סימן שעם ישראל לא יכול היה לגייס שמיכות. אם הייתי צריך להקים מנגנון התנדבותי לסעד, כדי לגייס את הכספים והם גייסו את הכספים, אז עם ישראל לא עשה. אבל לא דרשתי כל כך מעם ישראל, כי ידעתי שעם ישראל גם כן בחבלי לידה. יכולתי לנקוט בכמה שיטות, יכולתי להגיד: "נמתין ונחכה עד אשר יתגבשו הכלים ונקבל". יכולתי ללכת לדרך של "אין כלים ניצור אותם", ויצרנו אותם. יצרנו אותם כאשר יצאנו למרחב. למעשה, נטלנו לידינו את ההספקה לכל היישוב היהודי. הם סבלו, מכיוון שבראש וראשונה את ההספקה קיבלו הלוחמים. עקרת הבית הייתה הגיבורה. האמא של מלחמת העצמאות. היא הייתה צריכה לקיים את המשפחה. "תנובה" הייתה בידינו. מאוחר יותר היה לנו יצור חד פעמי, שאינני יודע אם יש בהרבה צבאות. היה לנו למשל רועה חטיבתי. כל הבקר שנעזב על ידי הערבים, רוכז וטופל על ידי החטיבה, ונתן את הבשר. הרועה, הוא היה בעל דרגה והיו גם כפופים לו. כך שנתנו פתרון ותשובה להרבה מאד דברים, שהיום זה נראה מגוחך. אבל אז היה הכרח אם רצית להתקיים. נדמה לי, וכאן חייב שוב להופיע שמו של אליהו אשל, שתחת ידו יצאו הדפוסים והמחשבות, שנתמכו בישיבות מפקדים. הוא הצליח לתרגם את זה למעשים בתבונה ובשקט, ללא כל חיכוך. הגדוד קיבל את שלו והפלוגות לא סבלו. ובמידה ולא היה, הרצון לא היה קולני. כאן הופיע הגורם הנוסף, וזהו החינוך. פה אני צריך להזכיר את שמו של אבא, שהביא איתו את הניסיון של הלחימה. זה לא התחיל מיד ב"הדף הקרבי". ה"דף הקרבי" נכתב מאוחר יותר. זה התחיל בפעולה חינוכית תרבותית רחבה מאד. התפקיד שהוצב לו בדחיפות, עיצוב דמות המפקד. כל מה שהפלמ"ח השיג בשנות קיומו, תוך החיים המשותפים וסגנון חייו, נחוץ היה לגבש תוך זמן קצר. היה ברור לנו שכוח שלוחם על שחרור עמו חייב שמוביליו יהיו טעונים מוסריות ובעלי שעור קומה. שהצדק שאני דורש, או שקיוויתי שישרור בחברה שתקום, ימצא את ביטויו בחיי יומיום. אין עוד מסגרת כמו המסגרת הצבאית שנותנת אפשרות לעיוותים. כל מה שאנחנו היום יודעים על טרטורים ועיוותים אלה תוצאות של הזנחת הטיפול במפקד וחוסר פיקוח מצד הממונים. חוסר הבנה מצד הממונים עליהם, איך להשגיח, להוביל, לתקן ולהדריך בצורה כלשהי, ולהימנע מהתחושה שאין הפרט, החייל, הוא הגורם הקובע בעיקר.

עזרא: זה היה דו סטרי, מפני שכמו שיכולים לצוץ העיוותים, מצד שני, אם אתה מצליח, צצה אולי באופן הבולט ביותר והמשכנע ביותר, הדמות הזאת שאנחנו כל כך מצפים לה. אם אתה מצליח אז השגת את תוצאת הקרב כמעט.

שמעון: זאת הייתה המשימה ובשביל זה הוא יצר כלים תרבותיים ולהקה. וזה אז, לא היה דבר רגיל. למעשה אז רק לפלמ"ח הייתה להקה. הוקמה הלהקה, שלא הייתה כל כך טובה, אבל להקה "חישתרון", ותזמורת שגם הייתה לוחמת. גם הלהקה פעלה עד לקרב. בקרב, לכל אחד מאנשיה היה תפקיד, או של חובש קרבי, או של קשר, או דברים אחרים. ובעיקר, הדברים נעשו בנוהג של מפגשי הפיקוד הנמוך לליבון שאלות ושתיילת

הבטחון, שלא רק רוצים לשמוע אותך, אלא, לא יבולע לך בשום מקרה אם תתבטא בצורה לא קובלת, או אם דעותיך אינן חופפות את הנורמה שלי. ההרגל היה שפקודה היא פקודה ואין עוררים, אך אחרי המבצע חייב המפקד להסביר ולתת דין וחשבון לאנשים על המתרחש, ולהיות פתוח לביקורת. דבר לא קל ולא פשוט, כי הגבול בין הסמכות לבין השווה לכולם דק, והמסגרת הצבאית דורשת משמעת אין סופית. הדבר השלישי שנדרש ממנו זה לשתול בתוך האנשים את ההכרה שהלחימה היא ללא תנאי ובכל תנאי. אנחנו התקווה האחרונה של עמנו. עמים אחרים יכולים לשאת מפלה ויקומו. אם אנחנו, חלילה, נכשל, זהו גמר החלום. התחושה הזאת של ללא תנאי, היא אחר כך מצמיחה בתוך הפרט גם את הרגשת השליחות. הוא איננו מספר הוא איננו פיון, לא מזיזים אותו. לא מפעילים אותו בקלות ולא דורשים ללא צורך את הקורבן העליון שניתן לדרוש. אני למשל, אישית, מתגאה בכך שבמשך כל הקריירה הצבאית רק פעם אחת נתתי את הפקודה של ביצוע ללא תנאי, דהיינו: "יש לכבוש בכל תנאי". כי במערכת היחסים שאנחנו הצמחנו ידעתי שאימרה כזאת תחייב את המפקד. המפקד איננו דבר אלמוני, זה פרצוף, זה איש. במקרה הזה זה היה צ'רה ויעקב פרולוב. בקרב על חוליקאת הם ימשכו, לא יעזבו, יעפילו אל ההר והמחיר יכול להיות נוראי. אבל זו הייתה תוצאה של הכרות ושל צמיחת אותה הרקמה החברתית, שהניחה יסוד להערכה דו צדדית או רב צדדית על האחריות שכל דרג מטיל על עצמו.

עזרא: בתוך המבנה הזה של החטיבה וההדגשים אני רוצה לשאול אותך - הזכרת מקודם חובשים. הנושא הזה של השירות הרפואי בחטיבת "גבעתי". אני שואל את השאלה כמי שעבר את המלחמה הזאת גם כן וראה שחסרים הדוקטורים, שכל כך הרבה היו בעם היהודי, והם היו חסרים ברגעים ההם. איך "גבעתי" דאגו לזה? **שמעון:** לנו לא. את השירות הרפואי, את המסגרת, קיבלנו מהמסגרת של ההגנה. והיו צריכים לשנות את זה מחבישה סטטית לחובש קרבי בשדה. אחר כך הלאה, עד שהגענו לבית חולים שדה הראשון בתוך צה"ל, ביוזמה שלנו. הקימה את זה אחות, במקרה חברת מפ"ם, מאד תקיפה, ללא אמצעים. היא שגייסה את בית החולים שדה הזה, שהציל לא מעט אנשים. רופאים היו לכל גדוד לפי התקן. חלק מהם היו אנשי מח"ל נפלאים. אבל, על התרומה של המח"ל מוטב לדבר בנפרד. אני מוכרח להגיד, שוב פעם, הדבר איננו צומח מעצמו וזה מחייב תשומת לב מצד הפיקוד. אני דרשתי, למשל, שהחומר האנושי המעולה ביותר ילך לשני שירותים - קשר קרבי ושירות רפואי. כי הידיעה, או הבטחון מצד החייל, שחבריו לא ישאירו אותו, חייב להיות מלווה גם בביטחון, שיעשו במיטב יכולתם לטפל בו. הקשר, שחייב לפעול במצבים קשים, חייב להיות אמין ביותר. מאחר ואתה זוכר את סוג המכשירים שהיו לנו, הם לא היו נוחים לריצה בשדה כשזה עליך. זה חייב להיות בידיים של אנשים, שיעמדו בכל מצב במשימתם. דברים לא צומחים בעצמם, דברים נעשים. מאחר ולא הייתה פקודת קבע לקרב, ולא היו תקנים מעובדים, ולא היה מי שאמר. אין זה מקרה שהיו הבדלים בין חטיבה לחטיבה, והאחריות היא על הפיקוד, במצב כמו שהיה, לא כמו היום. היציאה למרחב הביאה לעוד דבר שהיה מיוחד לחטיבה. הפלמ"ח היה אקס-טריטורילי כביכול, אם כי זה השתנה. חטיבת "הראל" נעשתה אחראית על יישובי הפרוזדור. "יפתח", אם כי לא הייתה אחראית על הגליל, בכל זאת פעלה שם. חטיבת "הנגב" הייתה מופקדת על הקיום הפיזי והבטחוני של יישובי הנגב. פה, זה היה דבר אחר. אם תזכור מה שאמרתי קודם, שהיישובים היו רוב רובם איים בתוך ים ערבי, והמרחב היה עדיין בידי הערבים. מטבע הדברים, רוב היישוב הערבי ישב על יד צירי תנועה. ובמוקדם או מאוחר אתה חייב לצאת אל המרחב ושם אתה מחפש מעברים תחליפיים. הצפיפות של היישוב הערבי מנעה מאיתנו לגלות הרבה דרכי תחבורה, שלא יביאו לקרבת יישובים ערביים או לתוך יישובים. מאחר ובדרום הייתה שיטת הגיוס ההמוני תופעה מקובלת, כל קשר עם יישוב היה קשור בלחימה. היישובים שלנו היו מורכבים ברוב המקרים מעשרות בודדות של בחורים ובחורות צעירים, שמשום גילם לא חשו כל כך איזה גיבורים הם. אבל הם ישבו ולא פעם הייתה המחשבה האם החוכמה הצבאית לא אומרת לפנות את השטח, לקצר את הקו, לנקות את השטח מגופים שמחייבים אותך בבחירת זירת הלחימה, כאשר הרי מחר, מחרתיים תחזור ותחרוש. סבורני שמטה ההגנה שקל נכון כשעמד על כך שכל יישוב יישאר במקומו. בתנאי השטח שהיו לנו, לו היינו מתחילים בפיוניים, אני חושש שהיינו מגיעים מהר מאד לשפת הים. הוכח שבמרוץ הזמן כל יישוב חיצוני היה הקו הקדומי שממנו התחילה הלחימה. לו היה נמצא במקום אחר, היה הקו ההתחלתי קרוב יותר אל מרכזי היישוב. בתנאים אלה, מערכת היחסים בין החטיבה ליישוב נהפכו לדבר מיוחד במינו, שלא מצאתי כאלה באף מקום בארץ. יחסים של רעות וערבות הדדית עם היישוב היו מוצקים. קרש הקפיצה היה שיכולת לחזור פצוע אליו. היישוב נתן לך לא רק את כל אהבתו, לא רק את האמצעים שלו, אלא גם את בניו. כמו שאף יישוב לא לחם, אף יישוב לא לחם בלי חיילי החטיבה, כך עשרות של פעולות ביצענו תוך כדי גיוס אנשי היישובים לעזרתנו. קשר האחוה, הלחימה וקשר הדם, יצר דבר מיוחד במינו, שלמעשה קיים עד היום. התחלנו לדבר על שינויים בגיל ואני יודע מה מרגישים הצעירים, אבל הוותיקים, ודאי רואים את עצמם כאנשי החטיבה. החטיבה עומדת על כך, שכל התכנסות, כל דבר שקורה, יהיה משותף.

ואני רושם לזכותי שבמפקד הגדול, במסדר הגדול ברחובות (שהיה הראשון שהתנהל בארץ) צעדו יחד איתנו נציגי היישובים, בנות ובנים כחיילים. הם היו מגויסים, הם קיבלו מזון. אנחנו נאבקנו להתקיים ולעבוד. הם לא יכלו הרבה והם תרמו את חלקם. מדינת ישראל כיום מתלבטת מה המשקל ומה התרומה של יישובים בנושא הבטחוני. סבורני שבלי היישובים האלה לעולם לא יהיו לנו גבולות בטוחים, ויהיה הגבול אשר יהיה. אני חוזר לסיפור, שהוא מיוחד, אבל גם הוא גיבש דבר מה. היינו אחראים על החזקת שדה התעופה בלוד. שדה התעופה היה בידי הבריטים, 89% מהעובדים היו ערבים. אבל, היו שם כמה חברות יהודיות, היה ציוד יהודי. למעשה, זה היה האשנב היחידי דרך האוויר מהארץ. ונחוץ היה פשוט לשמור שיהיה פתוח. מה עוד, שלקחנו בחשבון שעם הפינוי אנחנו רוצים למנוע מהערבים לתפוס את השדה ולהחזיק אותו. איך עושים את זה? החדרנו 50 אנשים בתפקידים שונים - מלצרים, שומרים וחשמלאי. החדרנו את הנשק והסתרנו אותו. בנינו עמדות, קבענו תוכנית פעולה. היה שם מפקד רציני מאד, בחור אמריקאי. המבצע נקרא "מבצע צפורה". קשרנו את זה עם הכנסת פלוגה לבן שמן, כנקודה הקרובה ביותר, שהייתה צריכה לבוא לעזרתם במקרה הצורך. הדבר התפתח אחרת וויתרו על זה. אבל, לפחות עם יציאת הבריטים אנחנו פירקנו את כל מכשירי הקשר משדה התעופה. הם שימשו כבסיס למכשירים של חיל האוויר ושל חיל הקשר. הוצאנו הרבה מאד ציוד. את אנשי בן שמן השארנו עד לתקופה יותר מאוחרת. כך, עשרות רבות של אפיזודות, עשרות דברים בלתי שגורתיים, שלא תמצא אותם בצבא. כל אחד תרם לרקמה ששמה חטיבת "גבעתי" בינתיים, הקרב בתוך המרחב גבר. עדיין היינו מאד קשורים אל מרחב תל אביב, בגלל הקירבה הפיזית. אבל רצינו לקראת המועד המשוער של הפינוי הבריטי במאי, שלא היה ידוע במדויק, רק מאוחר יותר ידענו מה המועד המדויק, לעשות את הכל כדי למנוע מהערבים את תפיסת המתקנים הגדולים הצבאיים במרחב. בשביל זה נחוץ היה פרישה מסוימת. בשביל זה נחוץ היה פיתוח מודיעין. יותר לא יכולנו להסתמך על מה שאנחנו קראנו: "א. א.", "א. א." "אישה אחת אמרה". התחלנו לבנות לעצמנו מחלקת סיירים. לפלמ"ח היה, לחטיבות לא היה. אין כל ספק שאנחנו הלכנו הרבה מאד בעקבות הדפוסים שהפלמ"ח כבר ניסה. אבל טוב שלא הלכנו לפי הדפוסים שהיו נהוגים בצבא הבריטי, כמו חטיבות אחרות.

עזרא: אם הזכרת את הנושא הזה של דפוסים אחרים, אני מבין מתוך הכתובים, וגם מתוך הזיכרון שלי, שהיה ויכוח בארץ בין האסכולות השונות. כשאני שומע את הסיפור שלך, וגם של מאירק'ה, כוונתי החטיבה, אצלכם כאילו שהתגברתם על זה בלי תקלות. איך עשיתם את זה אחרת מאשר האחרים? או שאני מפרז בכתובים ואני מנסה לשאול אותך שאלה שלגביכם כלל לא הייתה קיימת?

שמעון: אינך מפרז, הדבר היה קיים בחריפות רבה בדרג גבוה יותר, לא כל כך בתוך היחידות הלוחמות. קח גם בחשבון שאני הדגשתי קודם שאנחנו עשינו כמיטב יכולתנו כדי להפיק תועלת מהמידע שהצטבר אצל אנשים ששירתו בצבאות סדירים. גייסנו רבים מהם לתפקידי מינהל, כמעט אף אחד לא לפקד על גדוד. מאירק'ה, למשל, סבל רבות מהרצון שלי ללמוד מקצין פולני, נמוך קומה, עם תכונות כמו של רבים מהאנשים הנמוכים, של נפוליונצ'יק. היהודי הזה, בצבא הפולני, האנטישמי, הגיע לדרגה של קולונל מלא ומדריך בית הספר למטה. לי היה חשוב לקצר את דרך היציאה ממחנתרת לדפוסים סדירים. לעיתים קרובות הייתה לי הרגשה שאני כמו איזה כוכב לכת, שמאחוריו איזה זנב של כמה אנשים, שכל אחד מהם היה מומחה למשהו, ולא פעם גם דברים מיותרים. ואני, מכל אחד למדתי, אפילו מקצין יהודי הולנדי, שהיה בזמן מלחמת העולם אחראי על מיקוש אסטרטגי. ושם המספרים מתחילים מ-10,000 ומעלה. לנו היו בסך הכל 200-300 מוקשים. אבל בכל זאת, לדוגמה, עם הפלישה המצרית (אני כאן קופץ קצת קדימה) החלטנו, כדי להעביר ולבסס את התחושה בין האוכלוסייה הבלתי לוחמת, שאנחנו נילחם על כל שעל קרקע, בכל מקום ובכל תנאי. ביצרנו את המרחב בתוך היישובים, עד לנס-ציונה. חפרנו והקמנו מוצבים בתוך היישובים, עשינו גידור וסימון של הגידור. מסרנו להם מפות של מיקוש שלא היו, שהיהודי הזה הכין. כך, כל אחד הרוויח את לחמו ותרם את חלקו. בתוך החטיבה גם לא היה מקום לחיכוך, מכיוון שבמקרה, גם מאירק'ה וגם אנכי, היינו בדעה שהסדר הצבאי וההתנהגות החיצונית הצבאית - הניקיון, השמירה על הופעה צבאית, לא רק שלא עומדים בניגוד לאותו טיפוס של אדם כמפקד, שדיברנו עליו, אלא להפך, הם תרומה ותוספת חשובה ביותר. אני שייך למפקדים, שלו היה לי התפקיד, הייתי מקפיד על כך שלצה"ל תהיה לו הופעה יותר מסודרת מאשר יש לו. אני יודע שהדבר תלוי בכמות ההלבשה ובטיבה. אבל יש מעבר לזה. מאחר והייתה לי תפיסה כזאת, ומאחר ועמדנו על כך שבקבלת פקודה המקבל יעבור לדום, ונותן הפקודה עומד דום. לא משום שמישהו נהנה מעמידת דום, אלא משום שזה מגביר את הריכוז ואת הקליטה, לפי דעתי. לא היה כאן מקום להרגשה מצד אלה ששירתו בצבא סדיר, והם היו רבים מאד. אני לא מדבר רק על המפקדים, שמילאו תפקידים, אלא גם בין האנשים, לחוש שפה לא עדר של אנשים שלא יודעים איך להתנהג בצבא. בצורה כזאת יכולנו גם לדרוש מאנשים. אחד מהדברים הקשים היה להביא אותם למסקנה שחייבים, מול מחץ האויב, לנצל אמצעים מקובלים בצבא, להתחפר. הסיסמה של "זיעה

חוסכת דם", אחת הסיסמאות של אבא קובנר, היא באמת חסכה הרבה דם. נחלנו מפלה בקרב על יד בת ים. כבשנו דירה מבוצרת, ללא אבדות, כמתוכנן. לא עמדנו מול התקפת נגד, שבאה חצי שעה אחרי זה, מאחר ולא התחפרנו. נתנו לאנשים אתי חפירה של בנין. דרך ההתקדמות הייתה דרך פרדס צעיר. אני פטור מלהגיד לך כמה בלתי אפשרי ללכת תחת עצים צעירים, תחת אש, כשאתה גורר מלבד הנשק והציוד שלך את האתים. החבר'ה זרקו את האתים. המעבר מהמוצב המסודר, המוצב הראשון בארץ, עד כמה שידוע לי, הוקם על ידנו בבית דגון, אחרי שיותר ויותר פוצצו לנו את הבניין, בנינו את המוצב הראשון על יד זה.

עזרא: על יד הבניין?

שמעון: על יד הבניין. חפרנו אותו עם בונקרים וכו'.

עזרא: אתם באמת התחלתם, לפי מה שאני שומע וגם מה שזכור לי, להתחפר יותר מהר מאשר החטיבה שאני שייך אליה.

שמעון: כן, כי, א. שילמנו כבר. ב. יכול להיות שזה היה בהשפעת מאיר ובהשפעת. על כל פנים, אם לחזור למה שאמרת קודם, על יצירת כלים לא שגרתיים וכן שגרתיים ופיתוחם, זה כלל הרבה מאד דברים. כאשר הבריטים עזבו, גייסנו כ-60 סוסים, שנשארו אחריהם והקימונו יחידת רוכבים, שהייתה דרושה לנו בשטחים מסוימים. לא הייתה לנו אפשרות, למשל, לפקח על כל אזור החוף והחול, הם עשו זאת. הם גם היו מאד דקורטיביים. זה הוסיף לנו זרוע לפיקוח על העורף, שהיה דרוש גם אחרי שכבר עברנו, לדאוג לכך שלא יסתננו ולא תהייה הפתעות בלתי נעימות. וכך לגבי דברים אחרים. כך גם "שועלי שמשון" צמחו מאוחר יותר. הבלתי שגרתית יחד עם ההקפדה על מסגרת שנותנת אפשרות להפיק את מיטב התועלת מהלוחם הם חלק מהיכולת לעמוד במצבים שלעיתים קרובות לא היו קלים. אני חוזר לסיפור המעשה. יצאנו למרחב, התחלנו ביתר שאת לקיים את הקשר עם היישובים. היו לנו כמה וכמה מטלות. הנה למשל אחד מהדברים שלימדו אותנו באיזה מידה הרמה של הקשר יכולה לקבוע. הייתה שיירה לגת, בדרך לשם גדוד 53 הגיע בשלום לתוך היישוב. ביציאתו הקשר התקפל, לא בהתאם ללוח הזמנים שלו. הקשר של יחידת החסימה, והחסימה ירתה על הגוף שבא ממול. אבל גם התשובה שהגדוד מצא בעידוד החטיבה, הייתה אורגינלית. היו סגורים, היו מוכים, ישבו בגת, יכלו לצאת. כל האזור הערבי היה מגויס וער, וציפה לצוד את השיירה. הגענו למסקנה שהדרך היחידה זה לפרוץ אל המרכז, לתוך פלוג'ה. זה מה שעשינו, פוצצנו להם שורה של בתים. בחיפוי של הפיצוצים והאש, פרצנו, והשיירה הגיעה בחזרה. לא בקלות, ולא בלי לשלם מחיר, רכשנו את הניסיון. בינתיים הופיעה חזית, שהיא הייתה אמנם בגזרת האחריות שלנו, אבל היא הייתה בגזרת אחריות ערבית אחרת, וזה חזית לטרון, שריתקה אותנו לזמן רב. היא דרשה מאיתנו מאמץ, שמנע את מילוי אותה המשימה שהטילו עלינו עד לפינוי הארץ מהבריטים, והיא יצירת המרחב העברי הרצוף בדרום. על הקרבות בלטרון, אני לא רוצה להוסיף. אני יכול רק להגיד שהפצרת במטה הכללי שיחנו את גבולות האחריות, כי קשה עם כוח אחד מוגבל כזה לפעול בשתי חזיתות, גם מזרחה וגם דרומה. אך לא היה להם כוח תחליף וכך הדבר נשאר. גם פה התשלום היה לא מעט. לבסוף אנחנו הגענו למסקנה שאת בעיית לטרון יש לפתור אחת ולתמיד, לא דרך התקפה חזיתית, אלא על ידי חסימת הכביש היחידי שיוצא ממובלעת לטרון, הכביש של יאלו. עיבדנו תוכנית של פעולה לשלושה לילות - ללכת דרך אל קובאב, יאלו, סלביט ולחסום. ובצורה כזאת לחייב את הכוחות הערבים, (אז זה היו כוחות קאוקג'י) לסגת. היה נוח לנו יותר לקבל את ההתקפה שלהם בהגנה, מאשר לתקוף. ולא היה לי שום ספק שבזה היינו פותרים את בעיית לטרון. אלא, שעמדו לרשותנו רק שני לילות. הגענו באמת עד לפני סלביט. ובאותו לילה, ב-12.30 קיבלתי ידיעה שהמצרים חצו את הגבול, ויש לנתק את המגע ולהעביר את הכוחות בדחיפות דרומה. תוך כדי השארות גדוד אחד, לרשות המפקד החדש, הלא הוא, יצחק רבין. ואז התחיל מבצע "מכבי".

עזרא: אתה פה עשית איזה קפיצה, או שתחזור אל זה.

שמעון: אני יכול לחזור ל"נחשון".

עזרא: "נחשון", ואני גם רוצה לשמוע, בכל אופן, הדרום לקראת עזיבת הבריטים, היה כמו שאמרת, מלא כפרים ערביים. ולקראת הפלישה המצרית, הדרום נקי.

שמעון: אני תיכף אגיע לזה. את הימים האלה הרווחנו בזכות כפר-דרום, נירים ויד מרדכי.

עזרא: אגב, עם איש כפר דרום, שוחחתי ועם איש יד מרדכי שוחחתי. לנירים עוד לא הגעתי, אבל אני אגיע גם לסיפור נירים לשמוע.

שמעון: באמצע, המצב בירושלים נעשה חמור. בניגוד לריכוזי ישובים אחרים לא היה לירושלים כמעט עורף חקלאי, שיכול היה לספק את הדרוש לפרנס יומיום, בכמות מינימלית של כמה עשרות טונות. המפקד הערבי באזור, עבד אל קאדר אל חוסייני, היה מוכשר וכריזמטי, וידע להפיק את מיטב התועלת מהכוח המגויס הסדיר הזה, הגרעין פלוס המקומיים. מה עוד, שיש הבדל בין האופי של ערביי ההר וערביי השפלה, הפלח עם השפם

המחודד. ירושלים, עם הרכב האוכלוסייה המגוון, מקום קשה. היישוב החרדי לא נטל חלק, להיפך. מהיישוב הדתי רק אחוז קטן היה משולב בהגנה. העיר והלחימה בתוכה הייתה קשה. הכוחות שהוקצבו היו יחסית קטנים. אינני רוצה לדבר, איזה מפקד היה צריך להיות שם, על כל פנים, הוא לא היה מפקד שיכול היה בתנאים אלה לעשות. למבצע "נחשון" יגאל נקבע כמפקד. יגאל נתקע בגוש עציון. ביום לפני המועד קראו לי ואמרו שמעתה אני מפקד "נחשון". כאשר מחוסר זמן לא ניתן כבר לעשות שינויים בתוכנית הכללית ובמערך הכוחות. אלא, מה שניתן לי זה שינויים שוליים ותוספות, שאני יכול למשוך מתוך כוחות "גבעתי". יותר ממחצית "גבעתי" השתתפו באופן פעיל במסגרת "נחשון", עוד כרבע בשוליים. מאחר והפעולה הייתה מבוססת על מחשבה נכונה, שנתבי של תחבורה ניתן לאבטח רק כאשר אתה מאבטח פרוזדור, שנמצא בשליטתך. כלומר, אתה צריך למנוע את זרימת האויב אל הנתיב. מאחר וכאן היו מגמות נוספות, ביניהן, הזרמת כוחות ונשק ל"הראל" ולירושלים, עמדנו לפני בעיות די רציניות. האחת, הבריטים עדיין היו. הבריטים אמנם בחודש האחרון לפני הפינוי עשו במיטב יכולתם כדי לא להיות מעורבים בלחימה. הם רצו לחסוך דם. אבל, את נתיבי הפינוי הם שמרו באופן קפדני בשליטתם. אחד מנתיבי הפינוי היה מצריפין דרך לטרון ומשם דרומה. השני היה מהמרכז האדמיניסטרטיבי לטרון והלאה. אנחנו עמדנו, אם כן, ממול צומת, שבו הם לא יכלו לפעול, הערכנו שהם לא יגלו התנגדות. התקווה הייתה שאולי העוצמה שלנו, ההופעה בכוחות מסודרים וגדולים יביאו אותם לשיקול שמוטב לא להתערב, אם כי עדיין הם לא ראו חטיבה עברית בשטח. מה שהם ראו, רק שבועיים לפני זה, כששלחתי את יובל נאמן עם פלוגה איתו לכבוש את מחנה השבויים על יד לטרון. הוא הוכה שוק על ירך על ידי כוחות שריון בריטיים, שבאו יחד עם ערבים. בקושי הוצאנו אותם. לכן, היה מקום להערכה שהם כן יתערבו. אלא שקיימת תקווה שכאשר הם יעמדו לפני העובדה של צורך בפעולה נמרצת ושל סיכון לעצמם, מתוך הערכה נבונה של כוחותינו, יכול להיות שתהיה להם מחשבה שניה. הוספנו לתוכנית של "נחשון" עוד דבר אחד שהייתה לו השפעה די גדולה על מהלך הפעולה, זה מבצע שתוכנן כבר חודשיים. זה היה פיצוץ של מפקדת חסן סלמה, שהיה המפקד הערבי של השפלה. הוא ישב בבית ספר לקצינים על יד רמלה. פה, הנה דוגמה של תרומה של קצין צעיר, שהיה רחוק מאיתנו מרחק יום מלילה. יהודי פולני, אז היה מ-55, שמו היה יוסף קראמר, זכרוננו לברכה, היה רב סרן ומפקד שדה. היטלנו עליו להכין יחד עם מ"פ שלנו מגדוד 52, את החדירה ואת הפיצוץ של המבנה. המבצע הוכן והשהינו את הביצוע כדי שישתלב עם התחלת מבצע "נחשון", תוך תקווה שפגיעה במטה המבצעי הערבי של האזור הזה ימנע את התערבותו בזירת הקרב, שלמעשה הייתה באחריותו, בגבול האחריות בינו ובין עבד אל קאדר, שהיה שם. הפעולה בוצעה, ללא נפגע. הבניין פוצץ. חסן סלמה לא נמצא באותו ערב אך היו להם שם מעל ל-80 אבדות, ביניהם כמעט כל המטה, כ-18 קצינים עירקים. עובדה, שכל תקופת מבצע "נחשון" גזרה זאת הייתה שקטה באופן מוחלט. כמו כן הרחבנו את אזור הפעולה. הפעלנו יחידות רבות בפיצוץ גשרים וריתוק האוכלוסייה בתוך הכפרים על ידי סיור אלים ופעולות רבות אחרות. שוב מאותה ההערכה, שאם ניתן למנוע את התערבות האויב לזמן מסוים בשטח האויב, בציר התנועה, הרי השגנו את שלנו. אחרי הכל, השיירה איננה שיירה לוחמת אלא שיירת הספקה. עדיין צורת הליווי הייתה צמודה, כלומר, אנשים בלתי מוגנים על המשא. עדיין אין רכב צבאי ממודל אחד. היו שם כלי רכב שנסעו 40 קמ"ש ו-20 קמ"ש. היו נהגים שנסעו בחפץ לב וברצון, וכאלה שגייסו אותם בכוח. ומשמעת שיירה, לא היה דבר ידוע. אם כי היו לנו מספיק כוחות כדי לחלק את השיירה לגופים שונים, ולתת לכל אחד את החיפוי המתאים. השיירה הייתה פגיעה מאד. הפרישה של כוחות "הראל" לאורך שער הגיא, בוודאי גם כן השפיעה, אם כי באותו יום לא נשמעה אף ירייה. אין לי כל ספק שהתנועה של "הראל" הייתה ידועה לערבים, מכיוון שלא יכולה להיות תנועה של זרים באזור מאוכלס ערבים, שאיננה מורגשת על ידי האוכלוסייה הערבית. אתה אולי לא רואה אותם, אבל הם רואים אותך. המבצע הוכתר בהצלחה, הזמן בוזבז. הכביש היה פתוח, אבל מאחר ועוד לא היו כלים ממלכתיים, אין לי מקום לטענות. לא הייתה שיירה שניה מוכנה לעלות. יומיים, הכביש הוחזק פתוח והרכב לא ירד, עד אשר הערבים התעוררו מחדש והיו התקפות על הקסטל, השיירה לא יכלה לצאת. כאן עשינו כבר מה שגם יגאל עשה במבצע "יואב", זה די משחק בבנק, אבל לפעמים צריך לעשות את זה. קבענו, שתהיינה התוצאות אשר תהיינה, השיירה מירושלים תתחיל לנוע, כאשר אנחנו נקיף את הקסטל, שהיה בידי הערבים מחדש, לחיפוי הלחימה למעלה, והיא תגלוש. וכך הלכנו. אם לסכם, אחד מהחסרונות של יחידה בלתי אורגנית, שבה הפיקוד לא מכיר את אנשיו, לא יודע להעריך את המיוחד ואת היכולת של יחידה זו או אחרת, שימצאו את ביטויים במבצע. תוך המבצע נתקלתי בפעם הראשונה בהבדל באסכולות. אחד ממפקדי הגדודים היה חיים לסקוב. אמנם הייתי מפקדו ב"נחשון", אבל לא הייתי מפקדו לפני זה, ולא בעל יכולת ובעל תוקף לשנות. החשוב ביותר שזה היה אחרי תקופה קשה ביותר, שאם אני מעביר לפני עיני את מלחמת העצמאות, סבורני שהחודשים האלה היו הקשים ביותר. היו ימים שלא ידענו כיצד נגמור יום - נפילות השיירות, התגברות הכוח הערבי. פה הייתה ההוכחה, שכאשר אתה מעביר לידיך את היוזמה יש ביכולתך לקבוע את גורל המערכה.

נראה לי, אם כן, שמבצע "נחשון" שינה את פני הדברים לקראת העתיד, גם מבחינה פסיכולוגית וגם מבחינה מעשית, מאחר והוא נתן לירושלים את האפשרות להמשיך במערכה. כאמור, בשביל חטיבת "גבעתי", ההשתתפות במבצע היה דבר חשוב, כי אנו עוד לא פעלנו במסגרת חטיבתית. אבל, מאחר והתנסינו לפחות במסגרת גדודית, גם לפני זה, אין הבדל גדול בשביל הלוחם, ודאי שלא, גם בשביל הפיקוד הנמוך לא, הוא יכול גם לפעול במסגרת של אוגדה ועוצבה ואין זה משנה. אך בשביל הפיקוד, במיוחד בשביל המנהלה, זה היה דבר גדול. פה אני צריך להוסיף רק פרט אחד - המטה הכללי תרם את כל ממלאי התפקידים שלו לביצוע המבצע. קצין המנהלה וקצין המבצעים היו המקבילים בתוך המטה. הייתה גם יכולת מקצועית וגם אמצעים שלפני זה לא ראינו. זו למעשה הפעם הראשונה שהגיעו לידינו אמצעים טכניים ומנהלתיים שנתנו אפשרות להפעיל את החטיבה. מאחר וחלק לא מבוטל מהם נשאר בידנו, הם תרמו לקראת העתיד.

עזרא: עד כמה שאני יודע, גם קיבלת את המשלוח הראשון של הנשק הצ'כי, לקראת המבצע הזה.

שמעון: כן. פה יש אפיזודה קטנה, שכדאי לספר. שום דבר לא הולך לאיבוד. הנשק הצ'כי הגיע עוד בהיותו ארוז בגריז. למעשה, כיצד גוייס הנשק ל"נחשון"? הנשק ל"נחשון" בא ממחסני ההגנה, בא מתוך היחידות שהשתלבו בהם, שהיה להם שימוש חלקי, וגוייס מתוך הישובים. לזכותו של בן גוריון, שהיה לו מספיק אומץ לקחת על עצמו את האחריות להוציא נשק מתוך ישובים, שגם הם עמדו באש. הוטל על כל אחד מהמפקדים להוציא את כמות הנשק. זה הגיע לידי כך שנאלצתי להושיב את ראש עיריית ראשון לציון ל-24 שעות במשרד שלי. הנשק במושב היה רכוש פרטי ולא של ההגנה. בצורה כזאת גוייס הנשק, ובכל זאת חסר נשק מסייע, מקלעים, גם נשק אישי. האונייה שהגיעה...

עזרא: היה גם המטוס.

שמעון: המטוס הגיע לפני זה.

עזרא: הנשק מהאונייה הגיע אליכם?

שמעון: מהמטוס זה היה בבאר טוביה. אנחנו הורדנו אותו. זה היו 50 מקלעים ו-100 נמשהו רובים, לגדוד 53. את זה הורדנו מתחת לאף של הבריטים. הבריטים ישבו אז בשדה התעופה. זה היה גם כן דבר נחמד. קיבלתי פקודה שאני אחראי באופן אישי, זה הודגש פעמיים, להעברת הנשק לתל אביב. שם הם צריכים לעבור את תחנת המשטרה, את קפלן, את רחובות, ראשון. עשינו את זה לפני הלחימה שנשארה עוד מסביב לתל-אביב. היו מספר מקרים שבהם הבריטים פירקו את הנשק מאנשינו והערבים רדפו אחריהם. הוצאתי פקודה שאין למסור נשק, אלא יש להתנגד בכוח. על זה קיבלתי את הנזיפה הראשונה במסגרת שירותי. אבל לא ביטלתי את הפקודה.

עזרא: תגיד לי שמעון, בהזדמנות היסטורית זאת, אני רוצה לשאול אותך על הסיפור הזה של הוצאת נשק מיישובים למבצע "נחשון", כתוב במילים, אבל לא ראיתי שום מספר ליד המילים האלה.

שמעון: אינני יודע.

עזרא: אינך יודע. פשוט מתוך סקרנות, כשאומרים: "הוציאו נשק מיישובים", בכמה מדובר, אתה לא יודע?
שמעון: לא. אני יכול להגיד לך שממרחב הדרום היה מדובר על מספר מאות. למשל, באותה תקופה מחנה צריפין היה עוד בידי הערבים. האנגלים נתנו להם להיכנס והם צלפו לתוך רחובות ראשון. אמנם הכנסתי לשם מחלקה של גדוד 52 בני ראשון. אבל, למרות זה היה לי קשה מאד להוציא מהם נשק. דרשו מהם 30 רובים ושני מקלעים. משום כך ציינתי את אומץ הלב של בן גוריון.

עזרא: אני רוצה להגיד לך, שכשישבת עם זרובבל ממעוז והוא דיבר על מבצע "נחשון", ראיתי, 40 שנה אחרי את הברק בעיניים. הוא אומר: "אתה יודע מה זה, בבת אחת, כוח פעם ראשונה יוצא לקרב וראינו את הניצחון". ככה הוא אומר.

שמעון: כן, זה נכון.

עזרא: במקביל אליכם מתרחש, נדמה לי באותם הימים קרב משמר העמק, שגם הוא מחולל איזשהו מפנה, גם בעוצמת האש.

שמעון: זה היה אחרי זה. אין כל ספק. אבל זה הכל ביחד, הכל ביחד. הרי כאן גם השתנה עוד דבר מה. השתנה, שמעתה אינך חייב יותר לשקול את התערבות הבריטים. המקרה האחרון של התערבותם היה תוך מבצע "נחשון", כאשר בפעם הראשונה בארץ כבשנו והחזקנו כפרים ערביים - חולדה הערבית ודיר מוחזין, כאשר כוח שריון טנקים אנגלים בא ודרש את הפינוי ואנחנו סרבנו. באה התערבות מהמוסדות, במקרה זה בנו של בן גוריון, עמוס, היה המקשר, כמקובל בין שתי אימפריות. באנו למסקנה שאנחנו נשארים והם מקימים מוצב ממולנו על הכביש. זה היה מתוך אותה הדאגה שפירטתי קודם, להבטיח שצירי התנועה הדרושים להם לפינוי לא יהיו חסומים. גם הכביש הזה הוביל מוואדי שראר. ובכן, מבצע "נחשון" תרם עוד דברים נוספים מלבד התחושה שאם נצליח לגייס את כמות הכוח הדרושה נוכל להתגבר עליהם. זו הייתה ראשית המשבר

הנפשי אצל הערבים. תוסיף לזה את כיבוש הכפרים, את כיבוש דיר יאסין והרצח בסביבת ירושלים, השיטה של הגיוס ההמוני הערבי פשטה את הרגל. הוועד הערבי העליון הפיץ את ההמלצה לכפריים ללכת הצידה, מפני שבקרוב תתקיים הפלישה של צבאות ערב ואז הם יוכלו לחזור לרכושם ולרכושנו. ובנוסף לזה, מאחר ואנחנו חדרנו יותר ויותר למרכזים ערביים, חוסר הבטחון, מה יהיה גורלם והמצב האומלל של האוכלוסייה הבלתי לוחמת, כאשר היא נמצאת בין שני גופים לוחמים. כל זה ביחד, היה ראשית המבנה שאחר כך איפשר במהירות להגיע ליצירת מרחב עברי רצוף בדרום. התכוננו לכך ותיכננו. המבצע נקרא "ברק" והיה מבוסס על שתי זרועות, שאחת הייתה צריך לנוע בצד המזרחי של המרחב והשנייה לאורך החוף. מאחר ושיחררו אותנו מלטרון, כשאנחנו משאירים גדוד אחד שם. ביטלנו את התנועה לאורך כביש החוף. הנחנו שכאשר נגיע לגובה של גבול האחריות שלנו נוכל לפנות מערבה ולקפל את ההתנגדות הערבית מהדרום צפונה. אלא, שלוח הזמנים פעל אחרת. כמו שאמרתי לך, פקדו עלינו לנתק את המגע ולנוע דרומה. פתחנו מיד במבצע "ברק", תוך יומיים היה המרחב בידינו.

עזרא: המרחב מאיפה? בוא תצייר נקודות.

שמעון: המרחב הוא למעשה מראשון. היישובים הערביים היו אבל יכולנו לפעול כבר בצורה אחרת. יישובים שהיו צמודים וקרובים ליישובים העבריים, היקפנו אותם ודרשנו מסירת הנשק, והם מסרו את הנשק וברחו. יישובים שהיו מרוחקים יותר, מעבר לגדרה, צריך היה לכבוש. ביניהם היו אגוזים קשים מאד. למשל, אחד הקרבות הקשים היה על באשית, דרומית מערבית מגדרה. היו בה לפחות 300 לוחמים. הקרב נמשך כמעט יום שלם. לעומת זה היו הרבה כפרים קטנים שיכולנו בתנועה מהירה ובכיתור להביא לכניעתם. התגבורת שקיבלנו מתוך היישובים, שנטלו חלק פעיל בכל הפעילות הזאת, איפשר לנו לחפות קצת על הסריקה. ובכל זאת, כאשר המצרים עברו את יד מרדכי והגיעו עם החוד שלהם עד למגדל, נשאר היישובים הגדולים לאורך כביש החוף בידיהם. ביבנה היה חיל מצב עיראקי. למעשה זאת הייתה המטרה הבאה. אנחנו שינינו את התוכנית, אלא שההתקדמות המסיבית של המצרים הייתה מהירה יותר מאשר הזמן שעמד לרשותנו. כך הגענו למצב שהפלישה המצרית מצאה אותנו כאשר האזור בידינו. כביש החוף עם היישובים הגדולים שלו, נשאר בשליטת הערבים.

עזרא: כן שמעון, לפני שאנחנו ממשיכים בלוח האירועים הדחוסים האלה באותם הימים בדרום, אני רוצה לשאול אותך שאלה קצת חריגה מהנושא שעליו דיברנו, ולחזור לאותו קטע שאתה אומר: "וטיהרנו את הדרום מכפרים ערביים". אני עצמי הייתי מיד לאחר מלחמת העצמאות איש הדרום, חבר קיבוץ ארז. אנחנו היינו נוסעים בדרכים, והכפרים האלה עם בתי החימר היו מיושרים, ועליהם כבר התחילו לגדול אקליפטוסים. אבל אם נחזור לאותם הרגעים, שמתוך הכפרים האלה בורחים חקלאים שחיו שם דורי דורות, והכל עולה בלהבות ואיש לא מכבה את האש הזאת. להיפך, מכפר לכפר, ממקום למקום, שמחת הניצחון של טיהור הדרום. אני שואל את השאלה, לא מפני שיש לי משהו נגד זה. אני עצמי לחמתי במלחמת העצמאות ואני יודע מה עובר עליך. אבל הייתי רוצה לדעת, מה עובר עליך, שמעון אבידן, באותם הימים, כשמוטל עליך התפקיד שמוטל, ואת המחיר משלמים אותם אזרחים, שחיו בארץ הזאת. אנחנו שינינו יודעים שהחלום הציוני התחיל בזה, איך ויצמן אמר? "יהיה מקום בבית הזה לשינוי, בשתי הקומות, קומה למעלה וקומה למטה, ונחיה בשלום". והנה, פה מתרחש דבר שהוא לחלוטין הפוך, איך אתה עומד בזה? אני אשאל אותך, איך חשת באותם הימים? איך האנשים עמדו בזה? בתוך סערת המלחמה הזאת.

שמעון: את התשובה לשאלה הזאת צריכים לחפש לא במאורעות ערב הפלישה, אלא בשלבים השונים של הניתב הקרבי שעברנו, עד לאותו המועד אשר העביר אותנו מהתנגשויות ספורדיות למאבק רצוף. לעובדה שממולנו לא עמדו בודדים אלא עם, שבתוך המחנה הפלסטינאי, כל אותו חלק שבעבר, או עד למועד פרוץ המלחמה נקטו קו פייסני, כמו שכבר ציינתי באחד מהפרקים שדיברנו עליהם, גם הצמיח אשליה שניתן להגביל את התבערה למרכזים שונים. על כן יש לעצור ויש לפעול רק כאשר אתה ניתקל באויב מסוים מהמחנה של המופתי. לעומת זה, החלק השני - הנשאיבים, הם ברגע מתאים יכולים להיות שותפים להידברות. כל זה נמחק בתוך הסערה שעברה. אין לי כל ספק, שכאן עבר עלינו גם תהליך של התקשות, שבא בעקבות הצורה הבהמית של הלחימה, והמקרים שבהם ראינו מה עוללו לחללינו או לפצועים שלנו, או לאלה שנפלו לידיהם כשבויים. מי שנזכר, החל מפועלי מפעל הספירט על יד מקווה ישראל, שפורקו מנשקם, נלקחו על ידי הבריטים לתוך יפו, שוחררו באמצע הרחוב ונשחטו, כך שלא היה להם צורת אדם כאשר מצאו אותם. דרך כיתה של גדוד 52, שבאימונים בתוך פרדס, במה שנקרא כיום הדרך לפלמחים, על יד נבי רובין, נשחטו. הובילו אותם ברחובות אשדוד ומגדל, כרותי ראש, אבר המין בפיהם וכו'. אני יכול אולי להעריך את מידת ההתקשות שלנו וגניזת האשליה שהיו בעבר, לאפשרות להתמודד רק עם החלק הקיצוני של העם הפלסטינאי. מעבר לזה, עצם ילדת התוכנית להקמת מדינה יהודית, שהתגבשה מבחינה צבאית, לתוכנית ב' ג' ד', אשר הטילה על כל אחד

מהמפקדים להבטיח שליטה מוחלטת על אזור מסוים, לקראת פלישה צבאית של ארצות ערב. זה הכתיב את הצורך לרוקן את האזור מאויבים פוטנציאליים. אם אתה מדבר על הכפרים הבווערים, הרי היו אלה כפרים שלא ישבו והרימו ידים או הניפו דגל לבן, או שלחו משלחות כדי להגיע להסדר. הם היו שותפים לקרבות הקשים ביותר במלחמת העצמאות, לפי דעתי. אלה הם הקרבות של החודשים הראשונים של שנת 1948, כאשר היוזמה הייתה בידי הערבים. הטקטיקה שלהם הייתה ניתוק היישוב העירוני מהכפרי. אין זה אומר שגורל הפרט לא הציק לי מוסרית ונפשית. אינני יכול לענות כאן בשם אף אחד אחר, ואתה שואל אותי.

עזרא: אני שואל אותך.

שמעון: אני יכול להגיד לך שישנה תמונה שחרוטה במוחי ואני חושב שעד סוף חיי לא אשכח אותה. בהתקדמות מעבר לכפר מנחם מזרחה, ברחו הכפריים. זאת הייתה תופעה, לא כל הכפרים נכבשו. כבר פירטתי למה הם ברחו, בהשאירם מאחוריהם את הזקנים. ואני, בנוסעי באחד משבילי הכפר נתקלתי בזקנה, יושבת בשולי הדרך ומחזיקה על ברכיה את ראש בעלה, אשר אפסו כוחותיו והוא היה מעולף. והיא, דבר שבוודאי בלתי רגיל אצלה, החזיקה אותו וזמזמה לו כמו שאם עושה בשביל להרגיע תינוק. ברגע הראשון זה הזכיר לי את אחד מהפסלים של מיכאל אנג'לו ה-PIETA, הרחמנות. אחר כך הצטיירו השנים האלה, כאמי ואבי. ואחר כך ראיתי את פרצוף המלחמה בכלל. אבל מאחר והיה ברור לי שכאן אין לי אפשרות כפרט, אלא רק לנסות לשמור על צלם האדם אצלי ואצל לוחמי, ולעשות כמיטב יכולתי, שלא יפגעו באנשים שאינם לוחמים. יכולתי להאשים את עצם המלחמה, יכולתי להאשים את אלה שהציתו את המלחמה, יכולתי להאשים את ההנהגה הערבית, אשר לא קיבלה את תוכנית החלוקה. אינני יודע אם הם היו מקבלים את תוכנית החלוקה, אם מלחמת העצמאות בצורתה לא הייתה פורצת בלאו הכי. גם הגורם היהודי, היו גם לו מחשבות. אבל נניח. יכולתי להאשים את שליטי ערב, שהשלו אותם, שהעמידו לפניהם את הברירה לנטוש לזמן מה את רכושם כדי לחזור אליו ואל הרכוש היהודי. אבל, כל זה איננו עונה על תגובתי האישית. במקרה זה, מה שיכולתי לעשות, זה להעמיס אותם על הג'יפ שלי ולקדם אותם לאזור שידעתי שהנסוגים עדיין נמצאים. במקרים אחרים, והם היו מועטים, למעשה רק שניים, שערבים שאלו, אם נאפשר להם להישאר. ניסיתי להשפיע ולאפשר להם. היה מקרה של הכפר מסמיה, יישוב גדול למדי על צומת כבישים, שבמשך החודשים הבווערים הבטיח את השקט באזור ובכך הבטיח את האפשרות של קשר וקיום ללא אבדות של היישובים שלנו, שהיו מבודדים בחלק המזרחי של הגזרה. זה לא במעט הודות לקשרי ידידות והכרות של חבר בודד אחד, אדם שפעל באזור הערבי, דוד קרון שמו. אחרי התייעצות הסכמתי שיישארו. חשבתי שאנחנו יכולים בדוגמה הזאת אולי להוריד קצת מהחרפות ומהאיבה עד אין סוף של כפרים אחרים. אך כאשר התקרבו אל הגבעה הזאת, הכפר היה ריק והם נסוגו עם הבורחים. מקרה אחר היה לפני הכיבוש של מגדל. דרך הקווים באו אלי מספר נציגים של אורגים ערבים, שבתעשיית נולי בית ייצרו בד ערבי. הם היו 40 משפחות. הם שאלו אם נאפשר להם להישאר, והם מוכנים למחרת היום להתחיל לייצר ולספק את הצרכים של מדינת ישראל. גם במקרה הזה, אם כי הייתי אז כבר כפוף לאלוף פיקוד הדרום, נתתי את הסכמתי על דעת עצמי. הדבר גם מצא ביטוי בפקודות ליחידות שעליהם היה לחדור לתוך היישוב, איזה סימון נקבע איתם לגבי הבתים. פה היה השיקול שלי, מלבד שלא ראיתי הכרח לגרש אנשים עמלים, שהיו מאורגנים גם במעין קואופרטיב. חשבתי שוב פעם, שהדבר יקל עלינו את השלב הבא, שלפי הערכתנו היה צריך להיות כיבוש עזה וסגירת הכוח המצרי בתוכו, או גירוש מעבר לגבול. גם פה, כאשר הגענו, הצבא המצרי לקח אותם איתו ולא השאיר אף אחד מהם. היו כפרים שבהם נהגנו בדרך של דרישת נשק, ללא גירוש, כמו הכפר עקרון, כמו זרנוגה וכפרים אחרים. צמוד ליישובים ערביים כמו קטרה, שסגרנו מסביבם, ועם שחר דרשנו את הנשק. הנשק נמסר, אנחנו נסוגנו, הכפרים ברחו. אני יכול להבין אותם כי לאוכלוסייה בלתי לוחמת, בפרט תוך מלחמה, כשהיא מחוסרת מגן לגמרי, גם לגבי מה שמתרחש במחנה שלהם, בין שני מחנות לוחמים, קשה לשבת ולחכות. אם לסכם, אינני יכול להגיד שאכלו אותי ייסורי מצפון. הבנתי שאני הולך לקראת התמודדות מול כוח שעולה בחימוש, בארגון, בניסיון ובתמיכה פוליטית עלינו. שאני חייב להבטיח את העורף, עד כמה שניתן, כדי להבטיח לעצמי ניידות בתוך האזור, מבלי להפריש כוחות גדולים. כל זה מבלי להפריש כוחות רבים לביטחוננו ולהבטחתו. במקרים רבים ניסינו להסביר לחיילים, ולא תמיד היה צורך, מכיוון שאצל רוב רובם לא הייתה תחושה של שנאה. זה דבר מענין, לא הייתה תחושה של שנאה.

עזרא: כמעט רציתי לשאול אותך, אבל תמשיך בתחושות האלה של אזרחים מול אזרחים. מה עובר על האנשים?

שמעון: לא הייתה תחושה של שנאה, הייתה התנגדות לשוד, נגד ביזה, שמירה על כבוד האישה, אם כי במעט מאד מקרים באו החיילים למעשה במגע עם האוכלוסייה. כשיישוב נפל תוך לחימה, אז כמו שאמרתי, הוא התרוקן לפני או תוך כדי הלחימה מהאוכלוסייה הבלתי לוחמת. או, כמו שאמרתי, הוא ברח, בשביל לצאת

מזירת לחימה ולהיות מובטח. להגיד את האמת, הסוגייה הזאת לא העסיקה אותי כל כך. כלומר, אין זה נכון. היא העסיקה אותי כבן אדם, כפרט. אבל, היא לא תפסה את המקום הראוי בתוך השיקולים, מאחר וקצב הלחימה הלך וגבר והחזיק אותנו במתיחות מתמדת, בפעילות מתמדת, שלא השאירה כמעט מקום לראיית הדברים הקטנים. היה גם יחס שונה אל יישובים, בהתאם להתנהגותם. היה בסביבת גדרה כפר ערבי גדול, 7000 תושבים, רשיד. זה היה מרכז של פעילות נגד התחבורה ונגד היהודים כבודדים. הכפר הזה שילם יקר מאד. כמו כן, גם אנחנו שילמנו והלחימה נמשכה כמעט יום שלם. אני מעריך שהיו בכפר כ-150 איש מזויינים. ז"א, לא הלכת, או הלכת ושרפת יישוב אשר איננו מתגונן. מה שנוגע להריסת כפרים במרוץ הזמן, לא אנחנו פעלנו, אלא, פה הייתה החלטה מדינית, שניסתה למנוע את שובם של הבורחים אל מקומותיהם, במידה ותהיה הכרעה פוליטית כלשהי. אינני יכול להגיד שלא היינו מודעים לסכנה של הצטברות כוחות מחדש, ושלא הפרשנו כוחות כדי לסרוק ולנקות את השטח כל פעם מחדש, תוך הכרה ברורה שבדרך כלל מי שנראה בשטח יהיה נחשב לאויב ולא יקבלו אותו בפרחים. אבל, מלחמה זהו דבר אכזרי מאד. מה שאתה יכול לעשות, אני חוזר, זה לנסות לשמור על צלם אדם, למענך וגם למען היריב. כל אותן המחשבות שהיו לי בעבר על דו-קיום בשלום, עלו בעשן חודשים רבים לפני כן, תוך חריקת שיניים. ממול נחשול ערבי, שכמעט וגמר את חלום הציונות.

עזרא: בוא נחזור. ואז נשאר לכם הקטע הזה בדרך לתל אביב.

שמעון: זה לא בדרך לתל אביב.

עזרא: בוא נגיד בפשטות, בציר הזה. אתם צריכים לבלום כבר את הפלישה הערבית. מה קורה?

שמעון: כדי לתת תשובה לשאלה כיצד חשבנו לקבל את פני הצבא המצרי אני חייב לתת תשובה לגבי עוד נושא. זה למעשה הימים הגורליים והשהות שנתנו לנו עמידת הגבורה של היישובים, שהצבא המצרי נתקל בהם בדרכו, הן לטובה והן לרעה. לטובה, מאחר והם נתנו את האפשרות. אתה בוודאי זוכר, מצאת אותנו בלחימה לתת תשובה חד פעמית באזור לטרון. הכוחות המצריים כבר חצו את הגבול. ניתקנו מגע, אבל האזור עדיין היה כולו, או כמעט, כולו ערבי. בסך הכל כוחות "גבעתי", ששהו במרחב היו גדוד ושתי פלוגות. כל יתר הכוחות היו עם הפנים מזרחה. צריך היה להדביק את הפיגור שנוצר בגלל הצורך להילחם בגזרת לטרון, כדי להכות בצבא המצרי. לטובה, גם משום שקומץ של נערים ונערות, אני הייתי אומר אחרת, לא רק כג'נטלמן, אלא משום הערכתי, קומץ של נערות ונערים שרבים מהם עוד לא השתמשו בסכין גילוח, היו מבודדים מבלי לחוש את הבדידות ואת חוסר האונים, עצרו כוחות גדולים, משום שהם לא הכירו את המושג של לחימה על תנאי. הם החזיקו במקום פשוט מפני שזה היה פרי חינוך של תנועת העבודה ותנועות הנוער. והמקום שהם אחזו בו היה לא יותר מאשר, שני דונם, שלושה דונם. ואם מדובר על ישוב כבר יותר מבוסס, כמו יד מרדכי ונגבה, הרי כאן לחמו על היצירה הנפלאה ששמה קיבוץ. פה בא לביטוי החינוך של קבלת מרות מרצון, ושל חברה שבה האחוה והערבות ההדדית פועלים בכל הדברים, ודאי ברגע של מצוקה. לרעה, משום שלפחות בשני מקרים, בכפר דרום ובנירים, ההתקפות בוצעו על ידי כוחות עזר של הצבא המצרי. יחידות של "האחים המוסלמים", שהועברו וארטיילריה סדירה. הניצחון של היישובים ביסס את התחושה והרושם שדי בקלות ניתן לעמוד אל מול הכוח הזה. הרושם הזה, לא רק היה אצלנו, אלא, הוא התבסס במטה הכללי ומצא את ביטויו בהערכות שלהם בשלבים מאוחרים יותר. הערכות שהביאו אותם למסקנה שניתן להתקיף, נגיד, מוצב חטיבתי במטרה להשמדתו. ז"א, חוסר הערכה של התגובה האוטומטית של כל צבא סדיר כאשר הוא חונה, בונה את המתחם שלו, מציב את הנשק, קובע לעצמו קווי אש. ומה כוח האש של יחידה כזאת? כל עוד שהאנשים לא נשברו ברוחם, ולא יצאו משימושם חלק מכלי הנשק. הימים האלה, למעשה אפשרו לנו את ההתקדמות, את ניקוי האזור, לא כולל כביש החוף והעברת הכוחות למטה. לקראת הפלישה קיימנו דיונים לא מועטים. לא היה איש שיכול היה ללמד אותנו. אלא, הייתה אצלנו הערכה שכדי להתמודד אני חייב קודם להגיע לניסיון קרבי איתם, אשר יצטבר אחר כך ליכולת לבנות תוכניות להשמדתו. כדומה להצטברות הניסיון עם הכוח הערבי המקומי והכוחות הסדירים למחצה, שארך חודשים רבים, והביא אותנו להתגבשות של מחשבה טקטית בעניין יחידות שהעבירו את העליונות לידינו. ולמעשה, מצב שבו יכולנו להתמודד עם כל כוח מקומי או סדיר למחצה כזה. הבינונו שבחוסר נשק מסייע, כלומר, אוויר וארטיילריה, נצטרך להמשיך ולהילחם בלילה. הבינונו גם שאנחנו נצטרך להמשיך ולנוע ביחידות קטנות, בהבדל אחד, שנוגע בנפרד ונכה במשותף. הבינונו גם שעכשיו יעמדו במבחן שרשרת היישובים שעשו מאמצים כה גדולים ושילמו אבדות כה רבות, כדי להבטיח את קיומם ואי פינויים לקראת הבאות. ראינו בקו הקדומי את היישובים לאורך הכביש מגדל-בית גוברין, כאשר הסתכלנו עליהם כעל בסיס מוצק וכקרח קפיצה לבאות. לא ידענו הרבה על ארגון הצבא המצרי. ידענו שזה צבא שאומן ואורגן על ידי הבריטים. על כן קרוב לוודאי שהוא יפעל בהתאם לספר הלימוד המקובל בצבא הבריטי. ידענו שמלבד יחידות מסוימות, בעיקר הנ"ט והנ"מ שהתנסה בקרב, חיל הרגלים המצרי לא השתתף במלחמה, כי האנגלים לא סמכו עליהם. ידענו על קיום פלוגות סודניות, שהיה להם ניסיון קרבי במסגרת הצבא המצרי. לא

ידענו על כוחם, לא ידענו על המבנה. לא הייתה לנו גם הערכה על המרחק העצום שהיה בין הקצונה ובין החיילים. לא ידענו להעריך את המטרות הפוליטיות והצבאיות של ממשלת מצרים - מערכת היחסים עם ארצות ערב, שלמעשה הפכו כל אחד מהיריבים ככוח נפרד ולא מול גוש שפעל לפי הנחיות מטה אחד. זה דבר שהתנקם בהם בכל שלב הלחימה. התחלנו בכך שהזרמנו לתוך כל היישובים כוחות שלנו לתגבור היישובים. בזה הנחנו את אחד היסודות לאחת מהתופעות היפות, שאם תחפש סיבות ליכולת העמידה, תמצא אחת מהם - זה מה שנקרא "אחוות לוחמים". מעבר לזה, ניסינו להמחיש לתושבי הדרום, שנילחם בכל תנאי וללא תנאי על כל שעל קרקע. שלא נוכל להבטיח שננצח, אבל להילחם נילחם. וזה מצא את הביטוי על ידי גיוס כללי של האזרחים לחפירת תעלות ומוצבים בתוך היישובים בעורף, עד נס ציונה וראשון. להקמת מחסומים ולחפירות תעלות אנטי טנקיות, שבהם האוכלוסייה הייתה עסוקה. נדמה לי שגם זאת הייתה תרומה ליצירת אותו הקשר שאיפשר לה מאוחר יותר לזכות לא רק באהדתם ותמיכתם, אלא גם בעזרתם הפעילה, כאשר כמעט אזלו כוחותינו, והיינו זקוקים להם לחפירת המוצבים בלילות וכו'. מערך הכוחות שלנו היה בהתאם לגבולות האחריות. כמו שאמרתי, זה היה בכביש הרטוב-בית גוברין ומשם לים. לא נעלם מאיתנו שלמעשה הדרך לתל אביב פתוחה, אלא, שעוצמת הכוח שהתקדם צפונה לא השאיר לנו ברירה מאשר לרכז את כל הכוח כדי להיאבק איתו. כאמור, תוך הדיונים שקיימנו התגבשה המחשבה שאני חייב ללמוד אותם ואני חייב לנסות לבלום אותם. כאן קיבלנו פקודה מהמטה הכללי להתקיף את הריכוז באשדוד, במטרת השמדה. אני לא קיבלתי את זה. זה היה אחד המקרים הבודדים שנסעתי לתל אביב כדי לדון איתם ולהסביר שהדבר לא נראה לי. דעתי לא התקבלה. מה שכן התקבל זה דחייה ליום אחד. לא בגלל הדרישה שלי, יותר מפני שדיברו על כניסת הפוגה באותו זמן. וכן, גם התגבור על ידי כוחות ניידים של חטיבת "הנגב", שהיו צריכים לרדת ועוכבו כדי להשתתף במבצע "דני". הקרב הזה נגמר בכישלון מתוך כמה סיבות. האחת, אנחנו יצאנו לדרך והגענו לקו ההערכות והוחזרנו לבסיסים, מאחר, כמו שאמרתי לך, הייתה צריכה להיכנס הפסקת אש. למחרת בלילה, תוך שינוי קל של התוכנית, אבל השינוי לא יכול היה להיות גדול, מפני שהאובייקט נשאר אותו אובייקט. אלא, שתוך הזמן למדנו קצת יותר את המבנה שלו. ראינו שלמעשה הכוחות המצריים ויתרו על היישוב כבסיס, השאירו אותו בחוץ ופרשו את כוחותיהם במוצב חטיבתי, מוגן היטב בחולות. כאשר, מבחינת שטח הייתה להם שליטה מוחלטת על שטח הגישה שלנו, שהיה מישורי. מבחינת דרכי גישה הם הגבילו אותנו עד למאוד, כי מאחוריהם הם השאירו את היישובים הערבים, שהיו פעילים ונלהבים לקרב. צריך היה להתקיף גם אותם. מה עוד, שאחד מהבסיסים שלנו היה ניצנים, שהיה מהצד המערבי של הכביש, ושראינו בו כאחד מהבסיסים לתוכניות של כיתור המצרים בעתיד. שם ראינו פעם ראשונה מה הוא כוח אש של יחידה צבאית מאורגנת, וכאמור, לא מוכית ולא מהססת, ופועלת ללא לחץ מיוחד. כי מלבד במקום אחד, שלא הצלחנו אפילו לחדור לתוך המוצב. הוכינו מהנשק המסייע שלהם, שהיה מטווח אל כל אחד ממקומות הגישה האפשריים. כל ואדי, כל שקע, וזה שטף את השטח המישורי. הנסיעה עם בוקר הייתה אחד מהדברים הקשים שאני זוכר - כיצד יצאו היחידות מהשטח מוכה האש. את קבוצות הפצועים, שהשארונו פה ושם ואספנו אותם אחר כך. הפעם, באמת השמיים היו ללא ציפורים שם, כי הרציפות של האש הארטילרית והמרגמות הכבדות הייתה גדולה מאד. למדנו, אנחנו על כל פנים. אינני יודע אם המטה הכללי למד. אבל, גם זה קורה הרבה פעמים. למדנו, שבכוחנו לפי שעה, לגרום לעצירת הכוח המצרי על ידי פעולה בעורפם, על ידי פגיעות קלות, על ידי חדירה לשטח חיוני שלהם כדי לחייב אותם לפזר את העתודה האופרטיבית, זה מה שעשינו. כעבור שלושה ימים המצרים גידרו את עצמם צפונה. בהתחלה, (כמו שאנחנו יודעים כיום), מתוך רצון למשוך קדימה כוחות נוספים ולהמשיך את ההתקדמות. הייתה להם תוכנית עם לוח זמנים של פגישה עם הצבא הירדני בבית דגון. משם לסגור על תל אביב ולסיים. כל המלחמה לפי הערכתם הייתה צריכה להימשך 27 יום, לא יותר. שיבשנו להם, אם כן, את לוח הזמנים, מנענו את משיכת הכוחות קדימה. הבאנו אותם למצב של אי בטחון, משום שהצבא הזה לא היה מסוגל ולא היה מאומן לפעול בלילות. הלילה היה זר להם, החייל היה מפגר ופחד מהבלתי ידוע. לעומת זה, אנחנו ראינו בלילה את האם ואת העוזרת. ידענו היטב לנוע. היישובים ספגו ועמדו. היו הרבה מאד בעיות - להוציא את האוכלוסייה הבלתי לוחמת? האם בעקבותיהם, לא ילכו גם הלוחמים? מה עם הרכוש? לקחת את הבהמות? מה יהיה? ממה נתקיים? והאם זה לא יפרק את היישוב? האם זה לא ישנה לגמרי את מצבו ואת אופיו, כאשר ישארו בו בודדים? ואז הוא ייהפך למוצב צבאי בלבד. וגם פה התמודדנו עם הבעיה לא בהוראה ופקודה אלא בשכנוע, בשיחה. שיחות כאלה התקיימו ברוב היישובים. שכנענו ותיכננו גם הרבה דברים. כל מפעל הוצאת הילדים, "מבצע תינוק", בלילות. זהו פרק מיוחד, שעליו צריכים פעם להרחיב את הדיבור, כיצד הוציאו דרך הקווים המצריים, בין הכפרים הערבים, מאות ילדים מהיישובים בעצמם.

עזרא: זה היה שיקול מגבוה? הוראה מגבוה? או שחטיבת "גבעתי" התבשלה בתוך הבעיה? את זה הרי לא לומדים באקדמיות.

שמעון: תביט, המטה הכללי לא פעל בצורה כזאת. ההתערבות, הקשר והשליטה שלו הייתה רגעית, כאשר הגיע אדם שהיה מופקד על האזור. יש צבאות שהם פותרים בעיה כזאת על ידי זה שניציג של המטה העליון, נמצא על יד מטה של יחידה. ובצורה כזאת הוא צינור מכוון ויכול במקום לענות. הצבא הגרמני פעל בצורה כזאת, גם הצבא הסובייטי פעל בצורה כזאת. אצלנו זה לא היה. אנחנו היינו חייבים לגבש את המחשבות ואת הדברים בעצמנו. אבל זה לא היה כל כך קשה.

עזרא: זה לא היה קשה כי זו הייתה השיטה, או שפשוט סמכו על חטיבת "גבעתי"?

שמעון: אני לא יודע אם מישהו סמך, אף אחד לא אמר לנו. אנחנו גם הוצאנו את הילדים מאזור האחריות של חטיבת "הנגב". שם לא היו הרבה ילדים, מלבד דורות ורוחמה, אבל הוצאנו אותם. פיתחנו כל מיני שיטות. בכלל, אין בית ספר יותר טוב מאשר הניסיון, חבל רק שאת השגיאות חותמים בדם. הדבר היה אפשרי, אתה אומר: "סמכו", משום מערכת היחסים שנוצרה לפני כן, אני מקווה שסמכו. סמכו על דבר אחד, שנעשה במיטב יכולתנו. אנחנו בעצמנו, לא ידענו איך ייפול דבר, אבל ידענו שנעמוד כמה שנוכל. גם זה לא היה פשוט, כי כאן מתוך לימוד קשה ומר היו מאבקים אחרים. מאבקים, עד לאיזה רגע יש להילחם, האם ללכת לשבי, דבר שיכולים לעשות בקלות. מה האחריות של המפקד במקרה כזה, כל זה אחרי שהפסדנו מספר מערכות. נפלו לנו יישובים. נפלו ניצנים וגבעה 69. ניצנים ו-69 היו שניים מהבסיסים שהיו חלק מהתוכנית שלנו לסגור בין החוד של הצבא המצרי והגוף שעמד באמצע, במגדל, והבסיס העורפי שהיה בעזה. בשביל זה בחרנו לעצמנו מספר גבעות לא תפוסות, מתוך הערכה שנוח לי יותר לקבל את התקפת האויב כאשר אני בהגנה, ואתן לו לשפוך את דמו על ההתקפה, כאשר אני תופס שטח שהוא חיוני לו, כאשר אני שולט על הכביש היחידי שמוביל צפונה, מאחר והוא אמנם ניסה לפתוח לעצמו צירים נוספים. כך למשל הוא שלח כוחות ממגדל לג'וליס וניסה להתקדם לכיוון גדרה משם. אבל אחרי שהוא הוכה על ידינו הוא ויתר. לעומת זה, כתוצאה מדרך הלחימה שלנו, מהמחשבה הטקטית שלנו, הוא התחיל לבנות את המערך שלו כמערך פוליטי - צבאי. מאחר והוא ראה שלא בנקל יגשים את התוכנית בשלמותה - כיבוש תל אביב וחיסולה, הוא רצה להבטיח לעצמו את היתרון המדיני על ידי כיבוש שטח מסוים מתוך ארץ ישראל, שיהיה בשליטתו. מאחר והוא נתקל צפונה מהכביש מגדל-בית גוברין בכוח ניכר, ומאחר וישבו שם רציפות יותר גדולה של יישובים, שהיו בסיסים, הוא החליט שכביש זה יהיה הגבול הצפוני של שליטתו. בנוסף לזה הוא הוסיף לפרישה שלו עוד פרישה פוליטית אחת, שהייתה מבאר שבע לחברון ולירושלים. כידוע, קרבות רמת רחל, לפחות חלקית, היו קרבות עם הצבא המצרי. בכביש הרטוב הם החזיקו חטיבה של האחים המוסלמים, וזאת פרשה מיוחדת, האחים המוסלמים. אבל חטיבה שחתמה את אזור האחריות הזה. כל פגיעה מצידנו במקום חיוני הביאה להקמת מוצב מצרי נוסף. כל מוצב נוסף ריתק כוחות פנויים, הקטין את העתודה, ובזה את היכולת ליטול מחדש את היוזמה לידיהם. זה איפשר לנו להביא אותם למצב של תגובה במקום פעילות יצרנית. זה היה הישג גדול, בזה הגענו למעשה לבלימה. כאמור, שילמנו מחיר יקר, עד אשר למדנו. באשר לניצנים, למדתי מאוחר יותר שהם לחמו במיטב יכולתם אך התנאים הטופוגרפיים היו נחותים מלכתחילה. כמו יישובים רבים הם התיישבו במקום שניתן לרכוש אותו. ועל כן, לא מעט יישובים יכולת למצוא בתוך מכתש, או כאשר יש שטח שולט צמוד אליהם. גם נגבה היו במצב כזה. בניצנים קרה גם אסון, שבמקרה החדירה הייתה מהירה מאד והקו השני עוד לא היה חפור, ואמצעי הלחימה היו מועטים. אלו דברים שתמיד קורים בקרב, שמכשיר הקשר ברגע הקריטי איננו פועל, והמרגמה שקיבלנו עבורם נתקעה בבאר טוביה ולא הגיעה. אנחנו קבענו לעצמנו כאחת מהאקסיומות, שאין ביכולתנו להילחם ביום, אין לנו שליטה באוויר ויש לאויב. אין לנו ארטילריה ראויה לשמה. אמנם, הייתה כבר סוללה של תותחי שדה, ללא מכשירי הכיוון הידועים, שבאו ממקסיקו. אבל, הם לא יכלו להתמודד עם כמות הארטילריה, עם הקליבר והטווח של 25 פאונדרס, עם השריון וכוחות העזר שהיו למצרים. רק מאוחר יותר למדנו את המבנה של גדוד מצרי. ידענו שכל גדוד יש לו פלוגה אחת של מקלעים בינוניים, זה מה שאנחנו קוראים הויקס, ומרגמות 120, וזה היה כוח רציני. רק מאוחר יותר למדנו שלכל גדוד הייתה לו פלוגה של סודנים מנוסים, שהפעילו אותם תוך הערכה נכונה ככוח פורץ, בכל מקרה. גם היו מוכנים להילחם עד לסודני האחרון. הסודנים לחמו, הם היו בעלי כושר גופני ומקצועי גבוה יותר מאשר המצרי המצוי. כל אלה הם דברים, שכמו שאמרת בהתחלה, הצטברו בניסיונו ובמחשבתנו תוך חודשים. כמו שזה קרה בשלב הקודם - המאבק עם האוכלוסייה המקומית. אני רוצה להתקדם ורוצה להגיע לשלבים מתקדמים ומסכמים. כל דבר טוב צריך להיגמר פעם.

עזרא: אני רק רוצה לשאול אותך, שמעון, אמרת קודם: "מאוחר יותר למדנו מה התרחש בניצנים". ברשותך, מאחר שעניין ניצנים זה לא דבר שלא דובר בו, זה לא דבר שלא נכתב עליו.

שמעון: אתה לא צריך להפציר בי, אני ברצון אספר.

עזרא: אני פשוט רוצה שתיגע בפרשת ניצנים על ההיבטים שלה, גם הצבאיים, גם ההתיישבותיים ומה שעובר עליך כשמעון אבידן, בתוך הנושא הזה, שכל כך הרבה דובר. והנה, יש לנו הזדמנות לדבר בו. תאמר את מה

שיש לך לומר.

שמעון: הזכרתי קודם שבצבירת הניסיון למדנו, פרקים צבאיים, למדנו פרקים אנושיים, חברתיים וחינוכיים. יצרנו לעצמנו גם כלים כדי לטפל בזה. יהיה זה על ידי קבוצות הווי וארגון החיים. תפקיד החברה בתוך התהוות של כוח צבאי, שדאגנו לכך שהיא לא תהיה משרתת בלבד, אלא פעילה מאד באותם השירותים שהם ישירות מלווים את הקרב. ויהיה זה על ידי יצירת צינור אינפורמציה, שיגיע יום יום אל כל לוחם ויבשר לו את המתרחש. אתה אמרת נכון, שאמנם ידעו בכל מקום את המתרחש, אבל ידעו באופן לא מדויק, וגם העיתונאים לא ידעו במדויק, מכיוון, שאני למשל, את העיתונאים לא ראיתי בזמן הקרבות.

עזרא: טוב, היה לך עיתונאי אחד משלך, זה אורי אבינרי ששלח.

שמעון: זה לא זה.

עזרא: אני סתם מזכיר את זה כי דובר על זה במסיבה שערכו לכבודך.

שמעון: זה היה תקופתי. היה לי עיתונאי אחר, היה איש שכיום הוא יושב באשקלון, שליווה אותנו מ"הארץ". אבל בדרך כלל, הזן הזה של "סופרנו הצבאי", שמלווה כיום את היחידות ונמצא בכל מקום, או צינור רשמי, שמצלם ומעביר לך את הידיעות כעבור כמה שעות לתוך הבית, לא היו קיימים. על כל פנים, מה שלא היה, רצינו מלבד האינפורמציה גם מכשיר אשר יוכל להעביר את רצוננו לגבי התנהגות וניהול המלחמה, וגם יפתח גאווה יחידתית. לכן ביקשתי מהאדם שמילא את התפקיד של קצין הסברה חטיבתי, אבא קובנר, להוציא יום יום דף בחתימתי. דף שייתן פירוש למתרחש, וירחיב את הדיבור על שלבים שעתידיים להתרחש. מזה התפתח דבר חשוב ובעל משקל רב, שאני מחשיב אותו היום יותר מאשר בעבר, ותמיד החשבתי אותו כאחת מהיחידות הלוחמות. ציינתי קודם שעברנו תוך כדי הלחימה גם משברים, שהיו תוצאה של חוסר יכולת עמידה, או כישלונות מול האויב. איבדנו את ניצנים. כבר אמרתי קודם, שמתוך הניסיון ידענו שלא ביום אני יכול להגיש עזרה, היישוב חייב להחזיק מעמד עד לחשיכה, ואז אני קיים. ניצנים נפלה משום דברים שציינתי קודם, כמו התנאים הטופוגרפיים, החדירה המהירה ואי השלמת הביצורים בעוד מועד, יותר מוקדם. אנשי ניצנים, מי שנשאר בחיים, נפלו בשבי. נקודה אחת מאלה שראינו בהן בסיס לדברים שצריכים להתרחש בעתיד, נפלה לידי האויב. הועמדו הכן שתי פלוגות של גדוד 51 בפיקודו של יהודה וולך, כדי להגיע לניצנים ולתפוס אותה מחדש בלילה. הם הגיעו עד לניצנים ונקראו בחזרה כי בינתיים המערך המצרי כבר הפך את ניצנים למקום בלתי ניתן להחזקה, מאחר והם נכנסו לחולות בעומק, על יד חמאמה. לעומת זה, אנחנו תפסנו גבעה נוספת, גם היא שולטת על הכביש, שוב פעם באותה מגמה – 69. אנשים התחפרו עד כמה שניתן, האדמה היא קלה. ההתחפרות כמעט והושלמה, דיפון לא היה מספיק, גידור לא היה מספיק, מוקשים היו בודדים. עם שחר באה ההתקפה המצרית והשריון פרץ. המפקד לא עמד במבחן, הסגן, שהאנשים אהבו אותו עד למאד, דני דלוגין נהרג. התעלות התמלאו באש הארטילריה, אנשים עלו על פני הקרקע, התחילה בריחה, שהתחילה לגרוף מוצבים אחרים על יד בית דראס. המצרים רדפו במישור והגיעו עד לשערי באר טוביה. אנחנו, אנשים בודדים מתוך המטה, ביניהם גם מאירק'ה, גם אבא, גם אני, עצרנו בשדה הפתוח את הבורחים לא בקלות. השכבנו אותם ויצרנו מחדש מעין קו הגנה. למזלנו, המצרים לא קראו את מפת הקרב נכון. אחרי שנפגע משורייני אחד שלהם, הם נסוגו אבל הקרב נמשך. באותו הרגע גורל חזית הדרום עמד בפני אפשרות של התפוררות. ואז ביקשתי מאבא לכתוב דף שיתייחס ללחימה ללא תנאי. צר לי שהדף הזה, שיצא בכותרת "ניצנים - כישלון", עבר תחת ידי כמו יתר הדפים, ולא מצא אותי מספיק ער כדי לשנות אותו ל"נפילת ניצנים - כישלון החטיבה". מלבד הכותרת, שהייתה צריכה להעביר את האחריות אלי, אני עומד אחרי תוכן הדף הזה כמו אז. כלומר, שהוא אומר - "על בית לא מגינים בתנאי. אין זה מכובד ללכת לשבי. אתה הולך לשבי רק במקרה ואזלו כל התקוות". בתנאים שהיו אז, אני משוכנע שדף זה היה חייב להופיע. צר לי שעשיתי כאן עוד שגיאות נוספות. למשל, מתוך כל סערת הלחימה, לא טיפלתי בגורל השבויים, גם לא קיבלתי את פניהם כאשר הם חזרו, ולא הסברתי להם. רק אז נודע להם תוכן הדף, שמטיל דופי בלחימתם, אם כי איננו אומר שהם לא לחמו, אלא, אומר מה שיש לי להגיד ומה שהיה לנו להגיד - על הצורך לעמוד מעבר ליכולת אנוש. עם כל אחד מהיישובים שסבלו הרבה אבדות, ועד היום מוזר, חלפו מאז כמה עשרות שנים. קיימתי מספר פגישות. לא תמיד זה עלה יפה, כי גם ניצנים זה לא אותו ניצנים. הם קיבלו השלמה דרום אמריקאית, שיש לה טמפרמנט אחר, שמבינים את זה אחרת. אני מקווה שהם קיבלו את ההסבר שלי. אני חוזר שוב, למעשה, נפילת ניצנים היה שיקול מוטעה מצדי, שחשבתי שיישוב כזה יכול עוד כמה ימים לעמוד, כאשר הוא יושב אחרי הקווים וצמוד למרכז כוח מצרי. אני גם מרגיש את עצמי אחראי על נפילת קיבוץ גזר, ששם הנסיבות היו שונות לגמרי. גבולות האחריות בתוכנית ד' נמתחו לפי התפיסה שהייתה לפני שהתגבשו הכוחות היריבים. החזית המזרחית הייתה מנוהלת על ידי כוחות אויב שונים והמרחקים היו גדולים. אני יכול להגיד שהצבא המצרי היה כוח גדול די הצורך כדי להעסיק חטיבה שלמה ולא להשאיר לה הרבה אפשרות לטפל גם ביישובים, שהיו במרחק יחסית גדול,

ומופנים בכיוון שונה לגמרי. מה עוד, שבאזור הזה חנו כוחות אחרים שבעוצמתם עלו על החטיבה. אם כי, אני יכול להגיד כדי להסביר את המצב, רציתי להגיד ל"הגנתי", אבל המושג לא מוצא חן בעיני כל כך. אבל, להגנתי, כי כאן מדובר שחברי גזר נפלו. פניתי מספר פעמים אל המטה הכללי וביקשתי לשנות את גזרת האחריות ולשחרר אותנו. הם הבטיחו לעשות את זה ולא עשו זאת. באותו היום, שהיה אחד מהימים הנוראים, אחד מהימים שלא רצו להיגמר. זה היה היום של 69. באותו יום הייתה התקפה קשה מאד על גלאון של צבא מצרי, ארטילריה מצרית ואלפי תושבים מקומיים. באמצע קיבלתי את קריאת גזר לעזרה. שיקרתי להם והודעתי להם שתגבורת בדרך, כי קיבלתי הבטחה מהמטה הכללי שחטיבה 7, שחנתה בסביבה, וגדוד של "יפתח", שהיה באל קובב, ושתי פלוגות של "קרייתי", שהיו על תל גזר העתיק. דהיינו בקשר עין וטווח ירי של נשק קל יפעלו. וגזר נפלה. בשעות אחר הצהרים גרפתי מחלקה אחת מגדוד 55, שישבה ביבנה וסגרה את הדרך צפונה. אי אפשר היה להניח שהמצרים פתאום יקומו וילכו צפונה, אבל בכל זאת, לא הייתה לי יותר מפלוגה, אלא מחלקה אחת, שתצא לגזר. הגעתי לאזור נען ומצאתי את שרידי חטיבה 7, אחרי שהם הוכו באזור לטרון. ניסיתי לגייס כוחות וגזר נפלה. אסון שלא היה צריך לקרות, מעיק עלי. אך אלה הם, כפי הנראה, דברים שקורים במלחמה, כשהכל עוד בהתהוות. איש מאיתנו לא היה מנוסה די הצורך לתכנן דברים כך שיתרחשו עם פחות אסונות. זו הייתה פרשת ניצנים ומה שהוליד את "הדף הקרבי", לא רק כצינור לידיעות, אלא כדף לבניין רוח היחידה, לחיזוק המוסר ולשמירה על צלם אדם, שהפך אותו אחר כך, בגלל כושרו של אבא קובנר, לדבר שנשמע כאילו מדברים אליך מהעבר הרחוק, אבות האומה, בשל לשונם ותוכנם. אבל זה השפיע. אם אנחנו כבר מדברים אז אני סוגר את הנושא. אחרי שנכנסנו למגדל, שזאת הייתה העיר הראשונה. היה לי ענין מיוחד שאנשים לא יתלכלכו בביזה. אני יודע שיחידה שמכבדת את עצמה לא תעסוק בזה. אני יודע שהרכוש לא יישאר. אני יודע שדרג ב' וג' וכל מי שיש לו יוזמה יגרוף את הרכוש. אבל, יחידה לוחמת אסור שתעשה את זה. לכן לקראת הכניסה למגדל, היה שער עם מנעול והסברה שאיש לא יפרוץ ואיש לא ייקח ושויקרס, יש לו חשיבות יותר גדולה ממקור (מקור אז היה דבר חשוב), אם שער לא נפרץ באותו יום. אם דיברנו לפני זה על המוסר בלחימה, על ההתנהגות אל שבויים, או על אזרחים לא לוחמים, כל זה תמצא שם. הלחימה הזאת נמשכה ימים רבים, הפוגות באמצע, גיבוש, קליטת אנשים אחרים, השורות התדלדלו. כיצד קולטים? חיפוש דרך לקצר את הזמן שדרוש כדי שירגיש את עצמו בבית בארץ. עשו סיורים איתם, אימוץ בתוך המשפחות, לדאוג לבית לבודדים והם היו מאות ואלפים. לימוד השפה כמפתח להבנת מטרות הלחימה.

עזרא: אתה מדבר על קליטת אנשי הגח"ל?

שמעון: כן, כן, כן. אני לא אוהב את המושג.

עזרא: אני גם לא אוהב.

שמעון: עולים הם עולים.

עזרא: אני, במסגרת השיחות, ופה תרשה לי משפט אחד. אתה אמרת שאתה לא אוהב את המושג הזה, גח"ל. אמר לי יצחק ארד, בזמנו טולקה היה בפלמ"ח. הלכתי לדבר איתו בהנחיית מאירק'ה דוידזון, שאמר: "אני מחפש את הילד השלישי' בתוך סיפור המלחמה, הם התחילו אפילו לפנינו את המלחמה". הלכתי לטולקה ודיברנו על העניין הזה של הגח"ל. אז הוא אומר: "תראה, זה אמנם רק סמנטיקה, אבל, אלה שבאו מארצות הרווחה קראו להם מח"ל, המתנדבים. אלה שבאו משם, זה גיוס, כאילו חייבים, אבל הם היו המתנדבים". אז יש יסוד להרגשה שלך, שאתה לא אוהב את הביטוי הזה. אבל איך באמת מתרחש המיזוג הזה של בני הארץ הזאת, בני מושבות הדרום, תל אביב, עם פתאום סיפור אחר, מנטליות אחרת. אם כי דחף פנימי ונכונות ישנם. **שמעון:** זה יכול להתרחש רק כאשר הגרעין הוא חזק די הצורך כדי להקריין. גם הפלמ"ח בנתיב הלחימה שלו קלט יותר אנשים שלא עברו את החינוך הפלמ"חאי כמו אלה שהיוו את הגרעין. אבל הוא היה חזק והיה לו הווי. ואת ההווי הוא ידע להפוך לחוויות. הייתה לו השירה, היה לו דמות המפקד והרקמה החברתית. כל אלה הם דברים, שלמעשה יכולים לקצר את הדרך. הם יכולים להביא את האדם להזדהות, מה אגיד לך? פתאום בחור אחד, שמו יוש, יוסף הרפז, גמר את השירות שלו ככת אלוף, בחטיבה היה מ"פ, אחד מהמ"פאים הטובים. הייתה לו פלוגה של אנשים חדשים, ביניהם מחלקה אחת פרטיזנים. הוא היה יליד הארץ, חניך השומר הצעיר במקרה, לא חבר קיבוץ. יידיש הוא לא ידע, אבל הוא הסתדר איתם. רצינו להבטיח את החזית המזרחית ותיכננו תנועה מהירה כדי לטאטא את הכוח המצרי מכביש הרטוב-בית גוברין. לשם כך היינו זקוקים לנקודת אחיזה, צמודה יחסית לכביש ושולטת. תל אל ספי, לבנה העתיקה, מדרום מזרח לכפר מנחם, היא נקודה כזאת. הוא הלך איתם והוביל, זאת עליה תלולה מאד, זאת גבעה שלא במקרה במשך כל הדורות הייתה מבצר, מלבנה עד לה גארד בלנש, של הצלבנים. אש עזה קיבלה אותם. את התושבים שם יש להשוות לאנשי הרי חברון. זה ג'יבלי, זה לא הפלחים של השפלה. סיסמת הקרב שלו הייתה (ואני אומר בעברית) "חזרה, הולכת רק עז". את המילה עז בידיש הוא ידע. הפלוגה פרצה בצחוק, קיבלה את הסיסמה וכבשה את המוצב,

בצעקה שלי: "חזרה הולכת רק עז". וחשוב, שכשהם היו למעלה, אבל זה שהם עוד לא היו "גבעתי" גרם לכך שהם לא התבססו די הצורך, ועם דמדומים שילמו מאש צלפים מסביב. שוב פעם, דברים יזומים מצידנו, רצון מצידם, קצב הקרב, כל זה ביחד, גיבש את האלפים לגוף. אנחנו ממשיכים, רק כמה מילים על נגבה, כאחד המקומות שהיו דרושים למצרים כדי בכל זאת לנסות להעביר את היוזמה מחדש לידם. הם החליטו לפתוח ציר עיקרי, לא לאורך החוף, אלא דרך ג'וליס-גדרה. ואמנם נכון, אם אתה מאבד את הגבעות מסביב לנגבה, לפניך שפלה, שנותנת לך את האחיזה הקרובה ביותר על יד הגבעות של גדרה. לו הם היו מזיזים את נגבה ומזיזים אותנו מ-107 ומעיבדיס, היינו מוצאים את עצמנו בשטח נחות, נתון לשליטתם, לפחות ל-15 קילומטר. ז"א, השיקול שלהם היה נכון. העמידה של נגבה, היא תוצאה של המיזוג בין חברי הקיבוץ והחיילים. היכולת לעמוד בזה, זה בראש וראשונה משום שהגוף הנגבאי היה חזק. קורה, יש גם גופים קיבוציים שהם בנויים אחרת. החיילים שהיו שם התחלפו לעיתים. עד שלמדנו שאנחנו צריכים גם להחליף את חברי הקיבוצים עבר הרבה זמן. אבל נגבה עמדה ומסביב נגבה יכולנו אחר כך לרקום את כל ההגנה. על כל פנים, בגלל נגבה, המצרים החליטו שהם צריכים לאגוף אותה ולכבוש את הגבעות שנמצאות צמוד לכביש ממול ג'וליס, במקום שנקרא ג'יבליס. כאן קיבלנו סנוקרת, פתאום קיבלנו אש צלפים מהאזור הזה, שהיה נראה לנו מובטח וריק. כוחותינו ישבו יותר בעומק והדרך לנגבה, שהובילה לשולי הגבעות האלה, הייתה חיונית בשבילנו. שלחתי מחלקה לסרוק. המחלקה נתקלה בגדוד מצרי, על חימושו ותותחיו, שהסתננו בין הקווים מבלי שאנחנו, "אדוני הלילה", חשנו בכך. התחלנו להבין את הקרב. מהמחלקה פלוגה, ומהפלוגה שתי פלוגות, עד שלפנות בוקר שלוש פלוגות זרקו את הגדוד המצרי מהגבעות האלה, כאשר הם משאירים מאחוריהם קרוב ל-100 הרוגים ואת התותחים. עכשיו תתאר לך מצב כזה, רק השנה העמדנו אבן זיכרון. אני ידעתי את הסיפור של התותחן, אבל שם נפגשתי איתו בפעם הראשונה. אנחנו, כבר אז, עם כל יחידה מסתערת שלחנו צוות תותחנים, שבמידה והם יתקלו בתותח, יוכלו מיד להפעיל אותו. כאן הלך צוות ונתקלו בתותח. הכיתה, שיחד איתם הם הלכו, חיסלה שני תותחנים, אבל נתקלו באש מתותחן שלישי, ששכב מתחת לתותח ולא חדל להילחם. בכלל, למדנו כבר מזמן שגבורה איננה נחלה של עם מסוים. והנה, הם הגיעו אל התותח וראו שהאיש הוציא את הבריה, את הסגירה מהתותח. צריך היה קודם כל לחסל אותו כדי להגיע אל התותח. הכיתה בינתיים התקדמה, הצוות הזה של התותח, נשאר ולחם כשעה עם המצרי הבודד עד אשר שחיסלו אותו והתותח היה בידינו. באותה גבעה מצאנו, עם בוקר, סגן אלוף מצרי הרוג מתחת ל-BREN CARRIER כאשר על ידו המשרת שלו. הסיפור אחר כך אומר שהמשרת חיפה עד הסוף על מפקדו. על גופו של הסגן אלוף מצאנו יומן, הוא היה תותחן. הוא רשם את תוצאות ההפגזות שלנו. אז התברר לנו שמהתותחים המיושנים שלנו מחצית הפגזים, או לא התפוצצו, או התחלקו לשניים. אבל, בשבילנו זה עשה הרבה רעש וזה היה רעש ידידותי. בינתיים הגיע נשק שלל לידינו. הקרב על עיבדיס, זה ראשית הסוף. המצרים עמדו על כיבוש עיבדיס שלושה ימים, התקפה אחרי התקפה. כל לילה העלנו פלוגה, כל ערב ירדו בודדים. בקרבות אלה למדנו שוב לקח. למדנו את ניצול המדרון האחורי, ולהשאיר רק את השבויים קדימה, כך מבטיחים שהנשק שלנו לא ייהרס. את ההתקפות מהאגף וכמה ג'יפים עם כוח אש יכולים להפסיק הסתערות, כאשר היא עוד לפני ההתחלה. וכך, כעבור שלושה ימים, נפל הס על האזור. הדגל המצרי, במטה שלהם במגדל, הורד לחצי תורן. המצרים ויתרו מאותו רגע על כל יוזמה מצידם. הקרב של עיבדיס, כמו שאנחנו יודעים עכשיו מהתעודות, עלה להם מעל 500 הרוגים. הקרב של עיבדיס היה גם מבחן עליון של החטיבה. היו קרבות רבים ואינני רוצה להרחיב יותר את הדיבור, התגבשנו.

עזרא: בוא אני אשאל אותך, רק בשביל לסבר את האוזן. מאותו יום שאתה ומאירק'ה ועוד בודדים עוצרים את נחיל הבריחה, כפי שקראת לזה, עד לקרבות עיבדיס, כמה ימים עוברים? כמה זמן עובר מאז?

שמעון: חודשיים.

עזרא: חודשיים ימים. וזה לקראת מבצע "יואב"?

שמעון: זה עוד רחוק.

עזרא: עוד רחוק ממצע "יואב". ז"א, בחודשיים האלה מתחולל המהפך הגדול הזה, והחטיבה עומדת בבלימה?

שמעון: זה כבר אחרי הבלימה. אבל, היא מתייצבת ולומדת לנצח בקרבות. לומדת לשלם, היא לומדת להילחם בתבונה, היא לומדת את האויב, היא לומדת לנהוג כמו שצבא חייב להיות, היא לומדת להתחפר. אחת הסימאות שיכולת לראות בכל מקום הייתה: "זיעה חוסכת דם". היא לומדת לבנות את הבונקרים והיא עומדת בהתקפות נגד. היה מקרה אחד שניסינו לפרוץ, או פרצנו את הקו המצרי. בחרנו בשביל זה את המקום כרתיה, שנמצא דרומית מזרחית מעירק סואידן. כרתיה, משום שלשם מוביל כביש. ראינו את זה מקום נוח להתחבר עם חטיבת "הנגב", שהייתה במרחק של כמה קילומטרים. אבל, היא הייתה קטנה ופזורה, והייתה מרותקת לתפקידה שלה. לא ניתן היה לדרוש ממנה לקחת הרבה יוזמה, בלאו הכי היא נשמה די בקושי. למדנו להעביר

בין הקווים המצריים את התגבור ואת ההספקה לחטיבת "הנגב", ברגל. אחר כך ניסינו עד לאיזה מרחק שומעים קומנדקר או ג'יפ, כאשר הוא הולך בהילוך שקט. ללא מאמץ העברנו דרך הקווים, בין המוצבים המצריים את ההספקה בשביל חטיבת "הנגב", והוצאנו את חטיבת "הנגב", בצורה כזאת, יותר מאוחר, לקראת החלפתה על ידי חטיבת "יפתח". אלה כולן אפיזודות, שכל אחת מהן היא אפופיאה. אבל כך מהברזל חושלה הפלדה. זה נשמע כל כך קל.

עזרא: לא, זה בכלל לא נשמע קל. אני, גם מתוך ידיעה, וגם כשאני שומע אותך 49 שנה אחרי, אני רואה אותך, את שמעון אבידן מספר על האירועים האלה. אני רוצה לחזור רגע לאחור. סיפר לי ישכה שדמי, שישב על המשלטים בבית מחסיר, שביליה ההוא הוא שומע במכשיר הקשר את הלילה של קרב אשדוד. לפי העדות שלו והסיפור שלו, מתגנבת לו המחשבה לרגע אחד, לדבריו, על קרב מצדה. התחושה הזאת שהנה אנחנו מתקרבים לשלבים של קרבות מצדה. כך הוא ממרומי בית מחסיר. ואני שומע את הסיפור של שמחה שילוני, שהיה שותף לכם בניסיון הזה.

שמעון: כן, כן.

עזרא: והנסיגה בחולות מתוך ניצנים. אני שומע אותך, אז באמת, כל יום זה נצח.

שמעון: כל יום זה נצח.

עזרא: ולכן שאלתי אותך כמה זמן זה לוקח, מה שקראת "חישול הפלדה"? אבל איך מתחשל האדם בתוך זה? מה אתם אומרים לו חוץ מ"הדף הקרבי"? הרי בשביל להוליך אדם למלחמה ובתנאים כאלה, צריך פי 100 יותר מאשר בכל מלחמה אחרת. מאיפה לוקחים את כוחות הנפש להוליך אנשים לקרב הזה? אני שואל אותך פה שאלה, דווקא לא בשלבים של הניצחון. את תחושת הניצחון אנחנו מכירים, אבל תחושת הקושי.

שמעון: זה נשמע, אני לא אוהב.

עזרא: נו, אז תגיד, איך אתה אוהב?

שמעון: לא, לא, אני לא יכול, מכיוון שאני חייב להשתמש במושגים שיכולים להישמע כמילים גבוהות, שאינך יכול לתרגם אותם ליומיום. אם אני אגיד לך - "אהבת מולדת". אם אני אגיד לך - "תחושת שותפות הגורל". אם אני אגיד לך - ההרגשה שעל שכמך אתה זה הוטל ואין אחר. יש עמים שיכולים להפסיד במלחמה והם יפסידו דור ויפסידו הכל, הם יקומו. הם יושבים לבטח בארצם. אצלנו אין הדבר כך, אצלנו הכישלון זה גמר ההתחלה. אני אישית יודע שמה שהחזיק אותי זאת השואה! הרגשתי עצמי כמפקד על יצירת בסיס לאלה שנשאר בחיים. תזכור שהגעתי למלחמת השחרור מגרמניה אחרי המלחמה. כל אלה היו דברים שאני לא אמרתי לעצמי יום יום, וגם האדם לא אומר לעצמו, אלא, זה נובע אחר כך מאורח החיים. סבורני שיש לפלמ"ח חלק בגיבוש דרך הלחימה והעמידה של חטיבת "גבעתי". על ידי זה ששני האנשים שעמדו בראשה עברו את כור ההיתוך של הפלמ"ח, זה מאירק'ה ואנוכי. איך עומדים? אתה עומד. איך מסבירים? בשיחות, פגישות סביב למדורה, בפיתוח ההווי, בדאגה לאדם, כמו שכל אחד מאיתנו יודע. זה היה יותר מיחידה צבאית, ולעשות את זה עם חומר אנושי, רחוק מהתפיסות שהיו עולות בהרבה מאד דברים. בפלמ"ח זה היה קשה שבעתיים. וזה אחת מההצלחות של "גבעתי", לא במעט משום המיזוג עם היישוב. הלחימה אתו ושיתוף הפעולה עם תושבי הדרום בכלל. פרק אחד סיפרתי לך בהרחבה על עיבדיס, כמה כוחות היו לנו? פלוגות אחרי פלוגות התדלדלו. ואנחנו כל יום, או כל לילה, ליתר דיוק, חייבים לתקן את המוצבים, את העמדות שנהרסו. לשנות את העמדות, מכיוון שהאויב כבר טיווח ביום קודם אליהן. אמרתי לך שלמדנו את הסוד של המדרון האחורי, אבל זה מחייב מאות מטרים של תעלות. כי אינך יכול בשטח הבנוי להגיע אל העמדות. קראנו אם כן לאוכלוסייה המבוגרת בדרום, לבוא...

עזרא: מי זה "קראנו"? חטיבת "גבעתי"?

שמעון: חטיבת "גבעתי" קוראת, כן.

עזרא: זה צו עליון?

שמעון: לא, לא היה שלטון אחר. אנחנו גם, סיפרתי לך, שלקחנו על עצמנו את התזונה של כל האוכלוסייה וכל יתר הדברים מלבד זה. מערכת היחסים הייתה כזאת. אל תשכח ששם לחמו הבנים של היישובים גם. נדמה לי שלא היו משתמטים. הייתה שם אפשרות של אנשים חלשים או חולים להחליף את שעות החפירה בכסף. נדמה לי שהדבר הזה כמעט ולא נוצל. עם לילה הגיעו השיירות עם התושבים וחפרו לילה, לילה, אבות ובנים, את שוחות הלחימה. בכמה מקרים התחילו ההרעשות מוקדם, כך שלא יכולנו להוציא את אלה והם נשאר ולחמו יחד עם הבנים. זאת היא רקמה שלמה, זאת רקמה שיש מעבר למה שמקובל מה שאתה מוצא למשל בלנינגרד או במוסקבה וכו' וכו'. לפי הסיפורים, לא הייתי שם, אבל אני מתאר לעצמי. הגענו למצב שיכולנו לחשוב על חיסול הכוח המצרי. ישבנו שעות רבות כדי לגבש תוכנית. התוכנית שלנו הייתה לכתר את הריכוז המצרי באשדוד על ידי תפיסת שורה של מוצבים בעורפם. לחייב אותם או לנסות לפרוץ, או להיכנע. לפרוץ את

הכביש בית גוברין - פלוג'ה. בערך שני קילומטר אחרי קריית גת, ישנן שלוש חירבות שהתאימו לכך - חירבת עטאללה, חירבת א-ראי וחירבת מוס-מוס. לנתק את הריכוז המצרי הזה, ויחד עם חטיבת "הנגב" ליצור שני כיתורים, שיעמידו את המצרים בפני ההכרח או לפרוץ או להיכנע. וזה שוב מתוך אותו השיקול שעדיין אינני יכול להתמודד עם הנשק המסייע המצרי ובשלב הראשון רצוי לי לנהל את הקרב בהגנה. את התוכנית פירטנו והגשנו. ואז נראו התנאים שניתן גם לקבל קצת תגבור. הקרבות בארץ, בצפון הוכרעו. אנחנו התחלנו לאמן את היחידות לקראת הבאות. למשל, אם אמרתי לך "פריצות", אחת הפריצות שרצינו לעשות זה היה בצומת של עירק סואידן. גדוד 51 התאמנו על מוצבים דומים לכיבוש חמשת המוצבים שהיו שם. גדוד 52, שהיה אמור לתפוס את המוצבים בחמאמה, התאמן בשטח דומה לקראת המשימה הזו. אלא שבאותה עת המטה הכללי של צה"ל החליט על הקמת פיקוד הדרום, דבר שכבר היה דרוש לעשות מזמן, ולא נעשה מתוך שיקולים שאינני רוצה להיכנס אליהם. קבעו כמפקד את יגאל, מתוך שיקולים מוצדקים. א. מתוך הערכת, הערכתם, הוא היה המפקד הטוב. ב. באזור פעלו חטיבת "הנגב", ו"פתח" הייתה מסומנת להגיע. חטיבה 8 כבר הייתה באזור. המפקד היה יצחק שדה, וגם אני לא זר בתוך זה. על כן חשבו שבהרכב הזה יגאל יתגלה. כך יגאל קיבל את המינוי, הקים את המטה שלו בגדרה ובנה תוכנית אחרת. הוא בנה תוכנית שהתבססה על פריצת הקו המצרי בצומת בלבד ועל חסימה על ידי חטיבת "פתח" בכביש החוף. פריצה נוספת במקום שאנחנו תיכננו, ושלקראתה התאמן גדוד 53. גדוד 54 היה אצלי כעתודה. הוא היה קל רגליים, גם המפקד שלו, צ'רה, היה באופיו רזיז. לעיתים קרובות גם הטילו תפקידים בהתאם לאופי של המפקדים. גדוד 55, שהיה יותר מבוגר, היה מיועד לסגור ולהחזיק את הריכוז באשדוד מהצד המזרחי. יגאל, אם כן, שינה את התוכנית. אני בזמנו, עיבדתי את התוכנית שלנו, ביססתי אותה על הניסיון שלי, יגאל לא קיבל את זה. הוא לא קיבל את זה משום שהוא חיפש את הדרך המהירה ביותר להגיע דרומה, לבאר שבע. אני התקשיתי לקבל את זה משום שהקו המצרי באזור הזה היה לו עומק של 14 קילומטר, מאזור נגבה עד אחרי חוליקאת. ידעתי שמוצבים כאלה לא קל לקחת. למדנו גם את האופי של החייל המצרי, שהיה טוב מאד בהגנה. וכל עוד לא הופר הסדר המקובל אצלו, או נותק הקשר אל הפיקוד, הוא יעמוד בעקשנות. צריך לנשוך חזק מאד עד אשר יתפורר מוצב כזה. יחד עם זה, המהלכים האלה היו מותנים אחד בשני בהצלחה. ראיתי בזה בעיה, אבל, המפקד מחליט. כמו שדרשתי שיקבלו את הכרעותי, כך ראיתי את עצמי, כל החיים, חייב לקבל פקודה מהממונים עלי. המבצע התחיל, המהלכים הראשונים לא עלו יפה. חטיבת "גבעתי" הוטלה למערכה לגבי היעדים שהיא הכינה.

עזרא: לא עלו יפה שם באזור עירק מנשייה.

שמעון: לא בעירק אל מנשייה, לא במוצבי דרך בורמה, היה מסביב לפלוג'ה. אחרי שניתקנו את כרתיה, המצרים הגיעו מסביב לזה, "עודד" הלכה לשם, חטיבת "עודד". אבל הם רק הגיעו לשם ומעולם לא לחמו נגד הצבא המצרי, והם נשברו בזה. אנחנו ביצענו את הפריצה בחירבת אל ראי ובזה ניתקנו את אזור בית גוברין, כדי שלא יוכלו להעביר תגבורת מצרית משם ללגיון. התפשטנו באזור כמקובל, כמו שאנחנו ידענו בפעילות ולזרוע אי שקט בלתי פוסק. כבשנו את 113 ואת הצומת.

עזרא: אתה עובר על איזה אירוע היסטורי במלחמת העצמאות, אתה אומר "כבשנו את הצומת 113".

שמעון: אפשר לדבר על כל אחד מהקרבות.

עזרא: אז בוא, בכל אופן, תיתן את התמונה הזאת, אתם כובשים את הצומת. אמרת שבלי כיבוש הצומת אין גילגול שטיח הלאה, הכל תלוי בכל. ואחר כך חוליקאת. אז בוא תנסה לתאר את האירוע, יותר מזה את האנשים, איך הם עושים את זה? זה לא פשוט.

שמעון: תביט, כאן יש יחידות מגובשות עם פיקוד מנוסה ותירגול. מאחר והשתדלנו להפעיל פעולות יזומות מצידנו עד לנקודה האחרונה. למשל, כיבוש 11 - הכינו שתי פלוגות, ששלחו את החיילים שלהם הרבה לילות כדי לבדוק את הגידור ולסלק מוקשים. הייתה תצפית במשך ימים כדי לרשום את מיקום הנשק המסייע ואת המערך המצרי. אנחנו היינו מוכנים. היחידות שהלכו לכבוש את 113 עשו את זה עם אבדות של שלושה אנשים. ביניהם, מפקד יחידת הסיירים, שהוביל פנימה. בחור נפלא, יעקב ארנון. אחר כך הצומת, שם היו לנו פחות ידיעות כי לא יכלנו להכין את עצמנו. ההתקפה נתקעה באמצע, וספק היה מי מכותר, המצרים או אנחנו. והם החזיקו. היחידות היו יחידות שמתן פלד פיקד עליהן. היו הרבה אבדות, המצרים החזיקו זה מול זה במרחק של עשרות מטרים. אני דווקא העמדתי למתי את האפשרות לסגת ושאני אשלח יחידה אחרת. אבל הוא החליט, שמאחר ואינו יכול לפנות את הפצועים הוא יישאר. הפלוגה של מתי פלד הייתה במערך בלתי נוח, מאחר ומוצבי הצומת התחלקו לארבע. המוצב שהוא תקף בו והוא נתקף, היה נמוך ביניהם ושניים מהם תפסו את השטח שהסתיר ממנו את הכביש הראשי למיגדל. הוא היה נתון ללחץ של הכוחות המצריים, שערכו התקפות נגד. וכמו כן גם לזרם של הבורחים מ-113 לאזור הצומת. אמנם אנחנו פעלנו פה בניסיון לפגוע בנוסגים על ידי תפיסת כיפה אחת, שהייתה מעבר לצומת, כקילומטר וחצי מהצומת בכיוון מערבה, כלומר לכיוון

הים, במיקוש הכביש. ובאמת עלו על המיקוש ונהרגו באש שלנו מספר יחידות מצריות נסוגות. ביניהן גם שתי מחלקות על רכב. הייתה שם שחיטה די גדולה. אבל, כמקובל עם אור הבוקר, המצרים ניצלו את העליונות שעדיין הייתה בידם, בעיקר בארטילריה וגם בחיל רגלים. תוך ידיעת המצב, אחרי שקיימנו קשר רצוף עם מתי, ידענו שאין בכוחו לספוג הרבה מאד התקפות ישירות. לכן הפעלנו יחידות במרחב, אשר חלק מהן, לפחות הצליחו לשבור את התקפות הנגד המצריות עוד בהתארגנותם. לגבי היתר, כפי הנראה שהמטה המצרי שקל מחדש וראה שהמצב לא יאפשר להם לכבוש בחזרה גם את 113, אם כי הם ניסו גם להוביל התקפה לשם, אך היא נשברה, מאחר והמוצב הזה היה מאורגן היטב. יכולנו להתבסס על המערך המצרי, שהיה חפור, מגודר וממוקש, גם בכיוון דרומה. ביום זה הקרב בער בכל האזור. עד שלפנות ערב פלוגה נוספת של גדוד 51 התחברה עם היחידה שעל משלטי הצומת, ובקלות יחסית, לעומת מה שהיה נראה לנו שצפוי לנו, הצליחה להתגבר ולהעביר את כל השטח לשליטתנו. בזה למעשה נותק הקשר בין הריכוז הגדול והמטה במיגדל ובאשדוד ובין החטיבה בפלוגה, הכוחות בבית גוברין, הכוחות בחברון וכוחות בבית לחם וכו'. מה שאני אומר, זה נכון יחסית, מאחר ויש גם לזכור שהדרום בנוי כך שבמזג אוויר סביר כמעט כל שטח ניתן למעבר, עם קצת קושי פה ושם. מה עוד, שעדיין המערך המצרי היה שלם בעומקו. לא רק שלם, אלא זרמו אליו אנשים מאותם המוצבים ומאותם האזורים שנכבשו על ידינו. כך הצטברו שם כוחות די גדולים. התוכנית של אלוף הפיקוד, הייתה לנסות ולהרחיב את השטח לשליטתנו. בזה למעשה נותק הקשר בין הריכוז הגדול והמטה במיגדל ובאשדוד ובין החטיבה בפלוגה, הכוחות בבית גוברין, הכוחות בחברון וכוחות בבית לחם וכו'. מה שאני אומר, זה נכון יחסית, מאחר ויש גם לזכור שהדרום בנוי כך שבמזג אוויר סביר כמעט כל שטח ניתן למעבר, עם קצת קושי פה ושם. מה עוד, שעדיין המערך המצרי היה שלם בעומקו. לא רק שלם, אלא זרמו אליו אנשים מאותם המוצבים ומאותם האזורים שנכבשו על ידינו. כך הצטברו שם כוחות די גדולים. התוכנית של אלוף הפיקוד, הייתה לנסות ולהרחיב את התפיסה הזאת על ידי כיבוש משלטים נוספים ממול לעירק סואידן, משלטים שנולדו אחרי שאנחנו חדרנו מוקדם יותר בפעולה משותפת עם גדוד הפשיטה של משה דיין לתוך הקווים וכבשנו את כרתיה. משה דיין, עם אור בוקר, נסע לתל אביב להודיע לכן גוריון שהוא פרץ את הדרך לירושלים. נשאר שם פלוגה של גדוד 53 בפיקודו של יוסף גבע, אשר שברה במשך הזמן שש התקפות נגד, שמהן שתיים הביאו אותם לקרב מגע. אנחנו ישבנו כדי לקיים את הקשר. המצרים הקימו דרך אלטרנטיבית שהובילה מבית עפה לעירק סואידן, ומעירק סואידן בקשת רחבה אל פלוגה. בשטח הזה היו שמונה מוצבים בצפיפות די גדולה, שהבטיחו את הקשר. ועל כן, גם כשהם איבדו את השליטה על הכביש הראשי לא הייתה בשבילם בעיה לנוע, אלא שזה היה פחות נוח. יותר קל לבקר כל כלי רכב שנוסע, כי בחודשי הקיץ, באזור זה, הרכב מעלה אחריו ענני אבק וניתן לבקרה. לצורך המבצעים האלה הובאה חטיבת "עודד". זו הייתה הפגישה הראשונה שלה עם הצבא המצרי. ההתקפה הזאת נשברה בתוך הגדרות של המוצבים. כמו כן גם הניסיון מצד חטיבת השריון, בשיתוף פעולה עם גדוד של חטיבת "יפתח", לכבוש את עירק אל מנשייה. למעשה, אם אנחנו מסכמים את השלב הזה, מהתוכנית של פריצת הדרך בדרך הישירה בהתקפה חזיתית, הגענו למצב שהצומת והכביש היו בידינו וחסומה בפריצה בגזרה המזרחית בגובה של מספר קילומטרים מזרחית מקרית גת לתוך הקווים. זה נתן לנו שליטה על הכביש שם. כל יתר המהלכים לא עלו יפה, מפני שאלוף הפיקוד עמד לפני הבעיה כיצד הוא יסיים את הדברים. הוא מצא לנכון לפנות לחטיבת "גבעתי" ולתת לה הוראה להמשיך את המהלך הלאה ולכבוש את מוצבי כאוכבה ובית תימא, ולהתכונן לכיבוש חוליקאת. אני לא אוהב כל כך להשתמש במושג "אנחנו". אני נזכר בסיפור שסיפר לנו יצחק שדה, כשאנחנו לחצנו עליו בכל מיני דברים. היינו בכל זאת בוערים וצעירים והוא היה חייב להסביר את מה שלא מצא חן בעינינו בממסד ובמתרחש. השתמשנו רבות במילה "אנחנו". אז הוא אמר: "רגע, ב'אנחנו', למעשה רק שלושה גופים יכולים להשתמש - זה הקדוש ברוך הוא, מלך אנגליה ובן אדם שיש לו תולעים". מאז אני נזהר מלהשתמש במושג "אנחנו". אבל זה בכל זאת מושג כולל, שבמקרה של הירארכיה צבאית ודרגים כה רבים עם אחריות, שקשה מאד כשנחוץ להגדיר את המושג "אנחנו". הנוהג במשך כל החודשים היה, מה שלא היה המצב, המג"דים וראשי האגפים העיקריים של המטה מתאספים בשעה 10 בבוקר ומכינים את המבצעים ליום הבא. כעבור שלוש שעות היה עליהם להגיש את התוכניות. התוכניות היו מקבלות את האישור, או את אי ההסכמה, או תיקונים ומה שדרוש. אחר כך התחילה עבודת ההכנה בתוך היחידות. בדרך כלל היה מדובר על לחימת לילה, אז העבודה המפרכת הייתה על הפיקוד ועל ממלאי התפקידים, כך שהלוחמים הספיקו לתפוס מספר שעות מנוחה, במידה והמצב איפשר זאת. כאן, ועל כן גם ניסיתי להסביר לפני זה, שמתוך הערכה שלי רצוי היה לקבל את התקפת האויב בהגנה, לפחות בשלב הראשון, מאחר ואני מוגבל בזמן ובאמצעי לחימה, לשפוך את דמו, ורק מאוחר יותר לעבור להתקפה. השתדלנו גם להכין את המבצעים, לפחות מבחינה מודיעינית ותיכנונית, עד כמה שניתן. דברים שלא היה הכרח לבצע מתוך השרוול, לא עשינו. במידה וזה בכל זאת קרה לנו, ברוב המקרים שילמנו מחיר גבוה. אחת מהדוגמאות האלה זה הניסיון לכבוש את בית עפה, שעברנו. בשביל זה קיבלנו תגבור של אנשים נפלאים, פלוגה של חיל הים, שלא ידעו מכלום, ואיתם אנחנו כבשנו את הכפר. הכפר הזה היה בסיס של גדוד מצרי והוא רבץ על נגבה. לנו היה מאד חשוב, מאחר והוא ישב בערך מול הפירצה בקו שלנו, מאחר וכבשנו שם עוד כפר אחד - חתא. על ידי כיבוש בית עפה היינו יכולים להרחיב את הפרוזדור באופן רציני. אלא, מאחר וזאת לא הייתה יחידה אורגנית, ומאחר והאנשים עם כל נכונותם והקרבתם לא היו מנוסי קרב, הסתבכו תוך הלחימה.

המצרים, כמו שניסיתי להסביר, כל עוד שלא התפוררה המסגרת הפיקודית והם היו תחת ביקורת ההשגחה של הרב סמל ושל המפקד, היו לוחמים עיקשים בהגנה. צריך היה להוציא את היחידה. בשביל זה שיגרתי את אחד מהמפ"אים הטובים ביותר, שעד היום לא יוצא מזיכרוני ומליבי, זה אריה קוצר ז"ל, שנשלח יחד עם שני אנשי נגבה, שהכירו את שדות המוקשים, כדי לשלוף. הוא נהרג בדרך חזרה. אחד מחברי נגבה נהרג בתוך שדות המוקשים. אחת הדוגמאות שביצענו בלי לתרגל ולהכין, כפי הנראה, והייתה מעבר ליכולת שלנו.

עזרא: סליחה, רגע. כשישבת עם מאירק'ה הוא סיפר לי על אריה קוצר וזה גם מופיע בכתובים, אצל אורי אבינרי. הוא סיפר לי בשלב יותר מוקדם, שהיה אחרי קרב מסוים, נדמה לי אחרי קרב אשדוד, הוא היה מלא ביקורת על המהלך, על המהלכים. ואז, בהזדמנות הזאת, שצריך היה לפרוץ בכוח, הוא הצטרף או קיבל את הפיקוד. אחרי קרב אשדוד הוא היה במצב של...

שמעון: אריה היה מאד עייף. בדרך כלל, בתוך המשפחה, אתה מתנקם תמיד בבנים האהובים עליך, מאחר ויש לחץ על כל יחידה במצבים שונים, תתרגם את זה גם לגבי המפקד הבודד בדרגה כזאת. אריה ביקש מאד לילה אחד של חופש. אבל מאחר והדברים הסתבכו ולא ראיתי אפשרות לשלוח מישהו אחר, שהנחתי שיהיה מסוגל במצב מיואש, בלילה, ובאש תופת, לרכז בחזרה את הפלוגה הזאת ולשלוף אותה, לא ויתרתי לו, והוא לא חזר. אם כן, יש פה גם דבר אישי שהעיק עלי. המעניין, שמפעם לפעם אני נזכר ברגע ההוא. אני חוזר, יגאל היה במצב שאם נעמוד בלוח הזמנים שהוקצב לו בכל המבצעים, הענן שהיה באופק היה ההתערבות של האומות המאוחדות והכרזה על הפסקת אש. הדרג הפוליטי הוא אשר עמד בלחץ ולא השיקולים. לא הקציב יותר זמן, אלא ימים ספורים, שכפי הנראה היה ביכולתם להשהות, לבלבל, לא לתת תשובה, כן לתת תשובה, עד אשר היו צריכים לקבל את הדין. מאחר והכוונה של יגאל, ופה אני רוצה להעלות על נס את התפיסה האסטרטגית שלו, שקבעה שתוך ניצול של פריצת הדרך ניתן לפגוע בלב הנגב, בבאר שבע. ומאחר וגם אני ידעתי שהוא מכין את הכוחות שהיו מוקצבים למבצע "לוט" לא הרחק מאזור הקרבות, ושהכוונה היא לעבור באותו לילה של לחימה, כדי לנצל את הזמן שבו המערך המצרי נפרד, מתפרק חלקית, איננו נמצא במאוזן. על כן יש יותר סיכוי שכוחות גדולים כאלה יוכלו לעבור באין מפריע אזור, שלמעשה היה בשליטה המצרית. לא היה כאן מקום לחשוב. כמקובל, מאחר ואני דרשתי משמעת מהכפופים לי, אני גם ראיתי את עצמי חייב למשמעת לגבי הממונים. לפי פקודתי התקדם גדוד 54 לאור היום במישור שהיה פרוש בין הצומת ובין שרשרת הגבעות של חוליקאת, שהיו במרחק (אם אינני טועה) של 8 קילומטר מהצומת, וכבש כפר שהוא בסיס עורפי, הפעיל גם יחידות לוחמות בכאוכבה (היא כיום כוכב), ובכפר בית תימא, שהיה קרוב יותר לכיוון מיגדל, והתקדם במגמה להיות עתודה לכיבוש חוליקאת. באותו ה"עסק" קיבל גדוד 52 התראה להכין את עצמו ולשגר סיורים לבדיקת המערך בחוליקאת. לא ידענו באופן מדויק היכן נמצאים המוצבים, מה מספרם, מה כוחם, היכן מוצב הנשק, ארטילריה וכו'. הגדוד עשה את זה. עם ערב היינו במצב שרק חלקית ידענו את מקום המוצבים. לגבי שניים, שהיו מזרחית מהכביש הראשי, יכולנו לשלוח סיור אליהם, שנתן לנו את התשובה, לפחות לגבי מקלעים כבדים שהיו למכביר שם. ידענו שיותר בעומק, צמוד לברור חיל, יש מוצב אשר מוחזק על ידי אויב, שלא הכרנו עד אז, זה כוחות סעודים. מלבד שדו"ח המודיעין אמר שהציוד שלהם הוא בניגוד ליתר, אמריקאי. גדוד 54 וגדוד 52 ביחד קיבלו התראה לביצוע בלילה. כתגבור, ביקשתי וקיבלתי אחד מהטנקים, קרומבל. לקחתי בחשבון שבמידה ואנחנו ניכנס בשעות הבוקר, לפני שנסיים את הקרב, ההופעה של הטנק הבינוני הזה, שנחשב לכבד אצלנו, יוכל אולי להכריע את המוצב. המבצע נפתח ובמהלכו התנהלו קרבות קשים, קרבות עקשניים. לא במעט, לפי הערכתי, משום שהמצרים ידעו בדיוק כמונו שזהו המחסום האחרון. לא במעט גם משום שנפל עליהם פחד בלתי ידוע, מאחר וזו לא ארצם, הטבע והלילה לא שלהם. השטח אינו מצרי ואיננו מלווה בנילוס ובשירה המתוקה המצרית, אלא הוא עוין. הייתה לחימה עקשנית באופן מיוחד. מה עוד, שתוך כדי ההתקדמות, כל פעם נתקלנו במוצבים חדשים. לכן ברגע מסוים נתתי, בפעם היחידה במלחמה זאת, פקודה למפקד גדוד שיש לבצע מבלי להתקיף שנית מוצב שלא נלקח בכל תנאי. וזה בידיעה מלאה מה פירוש הדבר לגבי אנשים שאני מכיר את מצפונם ושאיני יודע שגם הערכתם אותי נותנת להם להבין שהכוונה היא באמת, וכאן חייבים לשלם את המחיר המלא. כאמור, כל זה משום שידעתי את השיירה שהתאספה כבר בצומת. דרך אגב, באותו לילה פגשתי גם את חיים גורי עם השיירה הזאת. ידעתי שלמעשה, אם תעבור השיירה, אם תיפול באר שבע, הרי למעשה סיימנו פרק רציני מאד במלחמה הזאת, מאחר שלפי הערכתי, אין המצרים בנויים לניתוק ממושך, כל עוד שיש להם אפשרות לסגת. תוכל לשאול אותי: "אם כן, כיצד הם החזיקו בפלוגה?" אני חושב שהם החזיקו בפלוגה משום שאנחנו עשינו את השגיאה שנתנו להם מוצא. ואני יכול לנמק.

עזרא: זה קרה בעוד כמה מקומות.

שמעון: הלילה נגמר. עם בוקר, המוצב האחרון היה בידינו, שלל רב, הרבה מאד אבדות למצרים, גם לנו. שלחנו יחידות לתוך המישור ואספנו מצרים נסוגים וכיתות. ולמעשה במשך עוד יומיים, מצאנו כאלה שהתחבאו

וניסו להגיע אל החוף, אך האזור היה בידינו. ועוד נאבקים על המוצב האחרון, שזה היה המוצב הסעודי.
עזרא: סודני.

שמעון: הסעודי, לא סודני. אמרתי שמה שידענו על הסעודים, שהם מחומשים בנשק אמריקאי. ואמנם זה היה נכון. מה שלא ידענו שהיו להם צמות, ודבר שני, שהם הלכו בסנדלים. מה שעוד לא ידענו, שהם גם לחמו בשיניים, בנשיכות ובכידונים, בקרב עקשני וקשה. השיירה חלפה ויתר הדברים הרי הם כתובים ב"ספר הישר". חטיבת "גבעתי" התבססה באזור והתחילה לגלוש קדימה בכיוון לים, במגמה לכבוש את מיגדל. בינתיים החסימה בחירבת א-ראי, נתנה את תוצאותיה לשעות רבות. זה גם כן דבר מענין, הפגיעה, הפריצה וההתקפות הגדולות מצידנו שיבשו את הקשר ואת השליטה של המטה המצרי על כוחותיו עוד שעות רבות. יחידות הספקה, קציני קישור מצריים ותחמושת נסעו על הכביש ונפלו לידינו. הכוונה שלנו הייתה לסלק במהירות מבלי להשאיר סימנים, כדי שגם היתר יפלו לתוך הרשת. אך המצרים בכל זאת התעוררו והובילו התקפת נגד. והפעם, מענין, לא חשבתי שתהייה עוד הופעה כזאת, בעזרת לוחמים מקומיים, שנתנו להם סיוע של מקלעים בינוניים מצריים וארטילריה מצרית. הדפנו את ההתקפה והחזקנו, ועל כן היה פקק מצד זה ומצד זה. כזה היה המצב. למעשה חלקנו במבצע "יואב" הסתיים. אינני מפרט פה עשרות של מבצעים קטנים שקיימנו כדי להרחיב את אזור הפעולה ולמנוע את זרימת התגבורת. את הפעלת הכוחות שלנו מול אשדוד, כדי לרתק אותם ולא לתת להם תאבון להוציא כוחות דרומה. כל אלה היו חלק של הרקמות שהחטיבה רקמה בעצמה, מבלי שהן נכתבו בפקודת המבצע של הפיקוד, ומתוך השליטה על השטח וההבנה. בזה אני מרשה לעצמי לחשוב, שהתרומה של חטיבת "גבעתי" למבצע "יואב" הייתה מעבר להחזרת ההשקעות במשך שנה של לחימה נגד כוח מצרי, תוך ידיעת יתר סך האויב והשטח. תוך ניצול הרמה המקצועית של החיילים ושל המפקדים. לא במעט גם משום הניצול של נשק שלל, שנפל לידינו ותופעל מידיית בשטח. בעניין הקרב על עיבדיס סיפרתי לך, כיצד נהגנו לגבי תותחים, אבל גם לגבי מקלעים בינוניים עשינו אותו הדבר. וויקירס זה דבר לגמרי לא מבוטל, כאשר אתה מקבל אותו כבסיס נוסף. יש פה מקום לציין שהעבודה של המטה של הפיקוד לא תרמו לנו באופן מיוחד, מכיוון שאנחנו היינו החטיבה היותר מבוססת, ואני חושב גם היותר מסודרת מן היתר. אבל לגבי יתר הכוחות, המטה של יגאל פעל, קשר את החוטים, דאג להזרמת הכוחות וללוח זמנים שדפק. וזאת חשיבות גדולה מאד במלחמה, לקיים את לוח הזמנים ולדייק. אין לי כל ספק שהיד המכוונת של אלוף פיקוד, שדרוש היה כבר זמן רב לפני זה, נתנה את תוצאותיה בעקשנות של העמידה על המטרה גם אחרי הכישלונות, או אחרי כמה כישלונות בתכנון, שהביאו לבסוף להשגת המטרה, שבמקרה זה הייתה כיבוש צומת באר שבע ואפשרות של התפשטות בכיוונים השונים. נגמרה הפרשה הזאת והחטיבה התחילה להתארגן.
עזרא: לפני שאתה מגיע לזה. אני יודע, מאחר שהייתי יחד עם חטיבת "יפתח" בטריז, וראינו את יד מרדכי מרחוק, וכל כך התחברנו ליד מרדכי מבחינה רגשית. גם יצא לי להיות אחר כך חבר קיבוץ ארז וליצור את הקשרים האישיים עם אנשי יד מרדכי שחזרו. אבל, חטיבת "גבעתי" הייתה זאת שנכנסה בחזרה ליד מרדכי. אתה זוכר את האירוע הזה של הכניסה ליד מרדכי?

שמעון: כן.

עזרא: יד מרדכי זאת שאתה אמרת עליה. בוא תיגע ברגעים האלה.

שמעון: זה יותר מאוחר, אחרי הכניסה למיגדל.

עזרא: אז תיכנס למיגדל ותיכנס ליד מרדכי. אתם עשיתם את זה.

שמעון: כמו שאמרתי, התחלנו להכין את ההתקדמות בכיוון לים ובדקנו את דרכי הגישה האפשריות. כאשר המטרה שנמסרה לגדוד 55 ולגדוד נוסף של המחוז, של אנשים מבוגרים, הייתה להבטיח שהכוח המצרי מאשדוד לא ייסוג דרומה. לפקוח עין ולעצור אותם באש מפעילות, כדי שנוכל להתערב וליצור מספר כיסים. בעיקר נראה היה לעין שעם כיבוש חוליקאת מכאן, ועם החסימה מגובה של חירבת א ראי ניתן ליצור כעין כיס, למעשה נוצר כעין כיס באזור פלוג'ה, עירק אל מנשייה. מאחר ואתה חייב לראות את הכוחות של חטיבת "הנגב" שחנו ולחמו דרומה מהכביש, כי החלק הדרומי האחורי של החסימה הזאת, לצערי, תשומת הלב בו לא הייתה מספיק גדולה. אנחנו לא קיבלנו ידיעות על נסיגת המצרים כאשר הם כבר הוציאו חלק לא מבוטל מהכוחות. החסימה של "יפתח", לא איפשרה להם להשתמש באופן חופשי בכביש. לכן הם מצאו כאן תחבולה, שהייתה יכולה להצליח, כי עמד לרשות המצרים פרק זמן גדול די הצורך. הם הניחו דרך רשתות בחוף הים, מה שאיפשר להם להוציא בחזרה גם את הציוד הכבד ואת מלאי התחמושת וההספקה הגדול למדי, שהיה להם במוצב הקדומי באשדוד. אני רואה את זה ככישלון, אבל הכישלון הוא כישלון שלי, כי הייתי צריך להיות יותר אצלם ויותר לדרוש ולהשקיע כוחות אחרים, והדבר לא נעשה. אם כי השגנו חלק מהנסוגים ופגענו בהם. זה לא פגע בגוף העיקרי המצרי והוא נסוג באין מפריע. בזה גם ראינו את המצב בשל הליכנס למיגדל. סיפרתי לך על "הדף הקרבי", על הדאגה שלנו שלא ישדדו, שלא יפגעו בתושבים. לא ידענו שהעיר תהייה כמעט ריקה.

נדמה לי ש-30 משפחות נשארו, בעיקר זקנים וחולים. הפעולה בוצעה באין מפריע. גדוד 55 המשיך להתקדם ונכנס ליד מרדכי ההרוסה. הביאו לי דפים מספרים מהספרייה, שהייתה שרופה וחרוכה וקבר אחים. ושוב אני מוצא לנכון לרשום את העובדה שבכל מקום המצרים נתקלו בקבר של חייל ישראלי, או במקום שהם הביאו לקבורה את האנשים שלנו, שנפלו. הם ציינו את זה בצורה מקובלת ומכובדת. מלבד במקרה אחד, זה היו הנופלים של חטיבת "הנגב", שניסו לכבוש את מוצבי חוליקאת יום לפני ההתקפה שלנו מכיוון ברור חיל. אותם מצאנו בתוך בור סיד. שם גם יצא לי לזהות אחד מהבחורים מהמחלקה הגרמנית, דיקי מגבעת ברנר, שהיה מ"פ בחטיבת "הנגב". אבל אותו קבר אחים מסודר מצאנו גם בעירק אל מנשייה, אחרי שהמצרים פינו את האזור. זו כנראה התנהגות של צבא סדיר, שגם שומר על כבודו. נפילת מיגדל השאירה את עירק סואידן כמחסום האחרון, ששלט על הכביש. התקפה נוספת מצידנו נכשלה. פשוט לא היה בכוחנו ולא היה בידינו הנשק המתאים בשביל לחדור. העלילות על הלחימה מסביב לתחנת המשטרה הן רבות, ויש פה סיפורים מופלאים. אבל העובדה שחיל המצב שם ושליטה של מספר רבי סמלים ותיקים מצרים, שלא הפסיקו את הלחימה, ושכיסו כל יחידה שהתקרבה אל הבניין ברימונים, שנזרקו בעשרות מהגג וקטלו בנו. כך נולדה המחשבה שהשריון יכבוש את עירק סואידן. זאת הייתה חגיגה ביום הזה. אני חושב שלו למצרים הייתה קצת יותר יוזמה הם יכלו לקטול את רוב הפיקוד של פיקוד הדרום ושל החטיבות. מכיוון שכולם ישבו כמו ציפורים מושחלות על הגבעות ששלטו על עירק סואידן וצפו במשטרה, שהתכסתה בענן של עשן. הפגיעות התכופות והיירי של הכיוון הישיר של התותחים ושל הטנקים - דבר שלעיתים קרובות אסור לעשות, אך יצחק עשה את זה, והמשטרה בידינו. אני הרחבתי את הדיבור, מאחר ואני מגיע לכישלון מספר שנים, שאני רושם לפני. אחרי שהמשטרה נפלה נשאר הבסיס הגדודי בבית עפה, שהוא צמוד לעירק סואידן במרחק של קילומטר וחצי. אנחנו שולטים על הכביש ותוך כדי הכיבוש, מסרתי לאחד המג"דים שעליו מיד להפעיל את כוחותיו ולחסום את בית עפה מכל הכיוונים ולמנוע את הצטרפותם אל הריכוז הגדול בפלוג'ה. שוב יש לי רק להאשים את עצמי, כי לא פיקחתי על כך, לא ראיתי בזה צורך. לא היה מקובל אצלנו, מילה הייתה מילה. אך הדבר לא נעשה במידה מספקת. הכוחות מבית עפה יצאו, לא רק באין מפריע, אלא יצאו והצטרפו אליהם. האזור, אם כן, היה ריק. למחרת בבוקר התחלנו להתקדם דרך דייקי בורמה, שהמצרים יצאו. המוצב הראשון המחלקתי היה מוכן לכניעה. נדמה לי שמחלקה 12 עם הקצין עמדו מוכנים למסור את הנשק. רק שהמקלעים הבינוניים היו בלי הבריחים ונחוץ היה לשכנע את רבי הסמלים שיראו לנו באיזה מקום הם הסתירו אותם בתוך האדמה. המשכנו בצורה די בלתי מאורגנת, יחידות קטנות, כיתות של גדוד 54 ומטה החטיבה, או חלק של מטה החטיבה, להתקדם, עד אשר הגענו אל המדרון שמגלה אותנו ליישוב פלוג'ה. שם קיבלנו אש אנטי טנקית. כמה כלי רכב נפגעו. עצרנו והתחלנו בצורה מסודרת יותר לעקוף את פלוג'ה, ולמעשה, להכניס את הכוח למה שנקרא אחר כך הכיתור והכיס. הימים הבאים היו מוקדשים לזחילה קדימה, לצליפה, להטרדה ולמכות אש מפעם לפעם. מתוך תקווה שהם יפלו ברוחם ויכנעו. ההמלצה, או הפנייה מצידנו לתת לנו אפשרות לפתוח בקרב רצוף לא התקבלה, משום שהיינו בתקופה של הפסקת אש והיו משקיפי או"ם בסביבה. לא עלי להתווכח עם השיקולים המדיניים המכריעים, שקבעו בסוגייה כזאת. כך למעשה האזור קפא, אלא שהתחלנו ללכת מזרחה. זה לא מעט בעקבות היתקלות בשיירה של הלגיון הערבי, שבאה מבית לחם, בהדרכת מספר קצינים אנגלים, כדי להציע למצרים פריצה בכיוון זה. זה הדליק לנו אור אדום ועל כן היה הכרח להרחיב את השטח בשליטתנו סביב לכיס. חטיבת השריון כבשה את בית גוברין ונתקלה שם בהתקפת נגד ירדנית. הגענו עד מעבר לטרקומיה. אני ראיתי לפני את האפשרות ללכת בדרך זו לירושלים. לפי הידיעות שהיו לפנינו היו, למעשה, שתי פלוגות של ירדנים וכוחות דלים של המצרים. ראינו את העץ הבודד של גוש עציון. ידענו שאנחנו לא רחוקים מהצומת וידענו שזה יכול ללכת. אלא, שוב פעם אמרו לנו: "חברים יקרים, אל תכתבו מהלכים מדיניים. אזור האחריות שלכם הוא איננו מעבר למה שנקבע".

עזרא: וכשאומרים לכם דבר כזה, אתה מנסה לשכנע? יש לך איזה ניסיון, כלומר, מבחינה היסטורית?
שמעון: אני מנסה לשכנע רק את הממונה עלי. לא נהגתי ללכת למישהו אחר, גם לא היו לי מהלכים וגם אני לא בנוי לזה. אני יודע שהיה מקובל אצל שורה של מפקדים להיות בני בית אצל בן גוריון. זה באמת בנה אותם לעתיד. אבל, מאחר והעתיד שלי היה בעין השופט, וחינוכי הוא לא כזה שאלך מעל ראש הממונה עלי, הכתובת שלי הייתה יגאל, ואת התשובות יגאל קיבל. על כל פנים, אנחנו התחלנו בפשיטת לעומק, לתוך ההר. הגענו לדוויאמה ולעשרות יישובים, ושמה אין יישובים גדולים. אלה חורבות של כמה עשרות בתים, מכסימום חלק מהם מיושבים רק בעונת הזריעה והקציר. הרחבנו את אזור השליטה שלנו באופן רציני. עשינו פעולה מאד יפה וזה היה חיסול של חטיבת האחים המוסלמים לאורך כביש הרטוב-בית גוברין. המבצע הוטל על גדוד 54. זו הייתה אחת הפעמים הבודדות שפעלנו ביום, אם כי הפעולות האלה באזור הר חברון היו כולן פעולות יום, כי לא חששנו מפני חיל האוויר המצרי, השריון והארטילריה המקובצת, שעמדו לרשות המצרים. גדוד 54 נע דרך

שער הגיא והרטוב, ותוך מבצע של שש שעות חיסול ופירוק חטיבה שלמה של חצי סדירים, והגיע עד למרחק של שני קילומטר לפני בית גוברין, כאשר מגן עליו מהאגף גדוד 52, ששומר על אזור הפעולה ומבטיח לו את התנועה באין מפריע. זה אחד מהמבצעים שהייתי תמיד גאה, מכיוון שהיה מתואם והיה מסודר. הוא העביר לידי מדינת ישראל שטח רחב ידים. למעשה, חיבר אותנו עם אזור השליטה של "הראל", מבלי ששילמנו אפילו אדם אחד באותו היום. נדמה לי שהיינו בשיא היכולת באותה תקופה. לו היו אומרים לנו - "הופ", היינו מגיעים לפתרון של כמה וכמה בעיות, שהן בכי לדורות. אבל, אין טעם לשקול מה היה ו... אלא, יש רק להעריך את העובדות. אנחנו העסקנו כל הזמן את כיס פלוג'ה, לא נתנו להם לנוח, לא יום ולא לילה. בצורה כזאת הבאנו אותם למצב שהיה מקום לפגישה, שיגאל אירגן, כדי לדבר איתם על כניעה. לי הייתה יחידת האזנה מצוינת, שבנינו אותה חודשים רבים לפני זה. התחברנו לכל הקווים של המצרים, אך גם ידענו את ההאזנה לאלחוט. ולכן הייתה לנו אינפורמציה על הכוונות ועל הלך הרוח בתוך הפיקוד המצרי. ידענו את האיום מצד המפקדים המצרים להיכנע, ואת ההצעות הירדניות לפרוץ, את כיוון הפריצה, את התוואי, מה ישאירו מאחור ומה ייקחו איתם. לו היינו עושים את זה הייתה שם שחיטה גדולה. ידענו גם שהפיקוד המצרי מתוך הכיס דוחה את כל התוכניות האלה. המפקד על כיס פלוג'ה היה קצין סודני, סמי טאהא, אלוף, גוי קרוב לגיל 60, עם חיוך מקסים, חזק ושלט היטב על הכוח. לא הייתה להם בעיה של מזון, מאחר והתקבצו שם אזרחים מכל הכפרים עם רכושם. ז"א, עם הרזרבה של דגן ועם בקר. גם כמות התחמושת שעמדה לרשותם יצרה אצלם מצב שיכלו לעמוד זמן ממושך. מה עוד, מהרגע הראשון האומות המאוחדות עשו מאמצים לשחרר אותם. זאת הייתה למעשה יותר מלחמת עצבים מדינית ופוליטית מאשר צבאית, מאחר ולא הפעלנו את כל הלחץ עליהם, להביא אותם לידי כניעה. אין לי הרבה להוסיף, הלחימה מסביב לכיס פלוג'ה נעשתה כמעט סטטית, המרחב היה באופן מלא בידינו. הכוחות עברו תקופה קשה למדי. מאחר ואלה היו אנשים שהלכו ביחד את כל הנתבי הקרבי, במידה והם נשארו בחיים. אליהם, אחרי כן, הצטרפו המילואים. ומאחר וחלק מהם היו חברות של נעורים, שהלכו יחד לבית הספר ותנועות הנוער. כל מי שנעלם מתוכם, השאיר פצע פתוח. הייתה מורגשת עייפות. זה מצא את הביטוי בשיחות עם המג"דים ועם המ"פאים, שביקשו ממני לעשות הכל כדי שישחררו את החטיבה מהדרום ויתנו לה אפשרות להתארגן ולנוח. הבאתי את זה לפני יגאל. לא הייתה התנגדות מצידו. החטיבה הועברה לאזור המרכז, תוך כוונה ליטול חלק בכיבוש הגדה, אם יהיה צורך. המטה ישב בבית ליד והגדודים לאורך הקו. היה קרב אחד על יד רמת הכובש עם כוחות עירק, שלמדנו אותם קצת. בפעם הראשונה עיבדנו את התוכנית, שהייתה צריכה להוביל אותנו עד לגובה של רכס ההר השני, דהיינו הרכס שנמצא לפני הירידה לבקעת הירדן. תרגלנו את חלקנו והיינו מוכנים. בינתיים הדבר הופסק. עבדאללה, תוך תבונה, ואחרי שהוא ראה את הכוחות הישראליים שמתרכזים באזור, שהתפנו מחזיתות אחרות, ולא ידע כיצד זה יגמר, שקל שעדיף לו לוותר מרצון על שטח מסוים, מאשר להעמיד בספק את השליטה על השטח כולו. הוא מסר את השטח עד למה שנקרא "הקו הירוק", כלומר ואדי ערה וכל האזור. בזה הגיעו להסכמה פוליטית, תוך ויתור על שטח. זה התאים גם לשיקולים של בן גוריון, לא לשלוט יותר על אזורים ערבים. וגם תוך שיקולים אחרים שאינני רוצה להיכנס פה. על כל פנים סיימתי את הפרק הזה. לפי פניית הרמטכ"ל, יגאל ידן, הוצא לי לעמוד בראש מחלקת המבצעים, לא אגף המבצעים. המבצעים היו מחולקים לשניים.

עזרא: רגע לפני שאתה מגיע ועוזב את החטיבה שלך, אני רוצה לגעת בכמה דברים אחרים. דרך אגב, שאלה לגבי העניין הזה של התוכנית "שת"ש" (שן תחת שן). הכל נעצר. אתה מרגיש שמהו מוחמץ מהבחינה הצבאית? אתה, כמפקד חטיבת "גבעתי", שאנחנו מפסיקים את המלחמה שלא בעיתת? זה גולש למחשבה מעבר למבצעים עצמם. אתה אז חש משהו?

שמעון: לא.

עזרא: אתה מקבל את זה?

שמעון: תביט, מעט מאד ארצות יש להם גבולות טבעיים. גבולות טבעיים זה האלפים, זה האנדים, זה האוקינוס. אינני יודע כיום אם הם גבולות טבעיים. הכיבוש של הדימנסיה השלישית זה למעשה מחק את המרחק. על כן, גם מה שנקרא "גבולות בטחון" מקבל פירוש שונה לגמרי. במקרה שלנו, היה דבר אחד בולט עד למאד - האזורים שאנחנו לחמנו בהם היו בדרך כלל אזורים שבהם הייתה קיימת אוכלוסייה יהודית מסוימת, או אזורים שבהם הייתה קיימת אוכלוסייה ערבית דלה, כמו הנגב. הכניסה לתוך האזור המאוכלס בצפיפות היה לגמרי משהו אחר. שונה היה הדבר לגבי ירושלים, שאת הצורך בפתרון של הבעיות שלה היה נהיר לי משום הכרות במרוץ הקרבות סביב לטרון, שער הגיא וכו'. הבנתי למעשה "ירושלים והרים סביב לה", הרי זה אומר לפי המושגים של היום...

עזרא: זה לא רק פריפריה.

שמעון: כן, כן. זה פריפריה שמאפשרת להרחיק סכנה לטווח כזה, שהבירה איננה עומדת כמטרה בקו האש.

מאחר ובאותה תקופה גם ענין לטרון לא היה ברור. אני רוצה להזכיר לך שהוא לא היה ברור עד לששת הימים, שזה היה לנו כעצם בגרון במשך כל הזמן. ראיתי אפשרות לפתור או לתת תשובה מכיוון דרום כדבר מאד רצוי. עובדה שבאחד המבצעים, שבהם משה דיין לא הגיע למטרה, ניסו בקנה מידה קטן, הרבה יותר קטן, לפתור את השאלה, גם כן בצורה כזאת. לי נדמה שאנחנו החמצנו הזדמנות באותה העת לחתוך בקלות את הכוחות העוינים שחנו לאורך הכביש והיו מנותקים, במידה שמדובר בכוח המצרי, ממרכזם. לא היה להם ענין יותר כמו בעבר לקבוע את העובדה הפוליטית, שיש להם זרוע לתוך ירושלים וחברון, לפגוע בלגיון, שעמד יותר ויותר בלחץ של כוחות ישראלים מתקדמים בלחימה במקום אחר. לו היינו הולכים לזה היינו נותנים תשובה, לפחות לאזור גוש עציון, שאני רואה אותו כהגנת ירושלים סביב גם לעתיד. שונה הדבר לגבי הגדה. שוב פעם, השיקול לא היה שיקול שלי. בנוסף לכך הייתי ער לעובדה שמתנהל משא ומתן עם הירדנים. ההערכה הייתה ששילמו הרבה אבדות ויש ביכולתנו להתגבר היום על כל אויב שהיה נראה לעין, ואין לחשוש יותר מהתערבות של כוחות אחרים. ידענו גם שהקרע בין העירקים ובין המצרים הוא חמור ביותר, והם למעשה המתינו רק לאפשרות לצאת. יכולת להוסיף את זה כגורם בהערכה על יכולת העמידה שלהם. השיקול, בכל אופן, לא היה שיקול צבאי בלבד. אם אתה שואל אותי, כדי לסגור את המעגל.

עזרא: בנקודה הזאת.

שמעון: כן, גם אם אני חשבת והצטערת שפה אנחנו מפספסים משהו. מאחר ולא ידעתי מה רוחב השטח שיימסר לישראל ללא קרב, מאחר ולא ידעתי שאנחנו נשאר בכמה מקומות, למרגלות, לא ההרים, אלא הגבעות. מאחר ולא ידעתי שמול נתניה, רוחב השטח בשליטת מדינת ישראל, נדמה לי, שלא עובר על 12 קילומטר. לא קיבלתי את זה כהחלטה. בניגוד להרגשה שהייתה לי בשעה שהלכנו באין מפריע מבית גוברין מזרחה בכיוון ירושלים, או כמעט באין מפריע.

עזרא: שמעון, אני רוצה לחזור איתך קצת לאיזו נקודה שחורגת מהסיפור המבצעי - לאותן הגבעות של חוליקאת. אני אעשה את זה בנגיעה או בעמידה מול המצבה הישנה, אבל המשמעותית ביותר נדמה לי, בסיפור המלחמה הזאת, שבו אתה עומד מול המצבה ויש שם את הכתובת - "ההלך, ברדתך דרומה, זכור אותנו". אני, לא פעם כבן הארץ הזאת, חושב שאנחנו עומדים מול המצבות האלה, מול השמות האלה ואומרים ב"זכורים" האלה למיניהם שאנחנו נזכור, לא תמיד אנחנו יודעים לשם מה הזיכרון. כשאנחנו אומרים ב"זכור" - "ובמותם ציוו לנו את החיים", לא תמיד אנחנו יודעים בעצם, לאיזה חיים הם התכוונו.

שמעון: לחיים של טעם.

עזרא: חיים של טעם. ושם רשומים, כמו על כל המצבות, אני משתמש במצבה הזאת כאילו היא כיסתה את כל הארץ וכל השמות של כל האנשים, שחלקם אתה מכיר אישית.

שמעון: כן.

עזרא: אתה מכיר אישית. אומרים שבמלחמה לטוראי הכי קשה. אתה רק מ"כ, אתה כבר מקבל אחריות ואתה מניע את עצמך מתוך האחריות שקיבלת. לטוראי הכי קשה. אבל, מצד שני, למפקד הזה שבשלב מסוים של קרבות חוליקאת אתה אומר - "בכל מחיר". אני שואל אותך שמעון אבידן, אז, ואפילו לאורך כל השנים, איך נושאים את המשא הכבד הזה בהקשר למה שמתרחש אחר כך? אתה אומר - "חיים של כבוד".

שמעון: לא. אמרתי "של טעם", לא "של כבוד".

עזרא: אני אומר, של טעם שיש בו כבוד. אני לא מתכוון לכבוד סינטטי, אלא, חיים מלאים, חיים שלמענם אתה יוצא, למענם אתה מקריב דור שלם?

שמעון: כן.

עזרא: איך חיים עם זה? איך הולכים עם זה? בתחושות הפנימיות של שמעון אבידן, מפקד חטיבת "גבעתי"?

אני מנסה להיכנס לנעלים של האנשים, ואני לא יודע איך הם עומדים במסה הכבדה הזאת.

שמעון: תביט, יש דברים כאלה של כורח, של צורך, שאין אתה שוקל בכלל. היה בתוך הדרך הצבאית שלי רגע ששקלתי לבקש שישחררו אותי מהחטיבה. זה היה ביום שהטילו עלי התקפה חזיתית באשדוד. הייתי אז במצבו של אלי גבע. שקלתי והחלטתי שאין אני רשאי ולא קובע כאן אם את נפשי אציל. ואיני רואה מישהו שיעשה את זה אחרת, ובחרתי להישאר. המחיר הגדול היה ברור. אתה צריך תמיד לקחת בחשבון שבמשך שלושת רבעי שנה החטיבה הזאת עמדה ממול הכוח הגדול ביותר המצרי. אנחנו לא ראינו תגבור מלבד דברים ספורדיים, כמו יומיים את משה דיין, שדרך אגב התגלה לי, כמו שהערכת אתו לפני זה, ואני הכרתי אותו היטב, כמפקד בלתי אחראי וכבן אדם בלתי אחראי. ידענו שחייבים לבלום, לעצור ולמשוך. זה ניתן רק תוך פעילות בלתי פוסקת, שהיא עולה והיא יקרה, עד אשר תגיע העת שניתן יהיה לשגר לחזית זו כוחות שיאפשרו להתחיל עם השמדת, או עם הוצאת הכוחות המצריים מן הארץ. על כן אתה עומד בזה. מה עוד שאתה נפגש יום עם האנשים, שעומדים במבחנים קשים פי כמה, מאחר והם קרובים לאלה שלא שבו מהלילה. אמנם

חלק מהם הכרתי. הכרתי מאות רבות של לוחמי החטיבה מהשיחות האישיות ומהמפגשים וכו'. אבל לא כמוהם, והם עמדו, לא כולם, רוב רובם. לכן העומס הזה התחלק כאשר הייתה לפניך בתקופה הראשונה המשימה הברורה להיות המגן ללב הישוב, שבלעדיו לא תהיה מדינה. אחר כך להרוויח את הזמן עד אשר ניתן יהיה להפוך את הקערה על פיה. אם כן, לשאלה שלך אין תשובה, מכיוון שלא היו לי הרהורים האם כן או לא. לא ידעתי אם נגמור יום. אני יכול להגיד לך שחרוטים במוחי ימים ארוכים אין קץ, שכאילו השמש עמדה דום והלילה זאת תהיה ההצלה. לא ידעתי אם נעמוד והיכן ומה יהיה מצבנו. אבל זה היה המצב של הארץ כולה. יש לי תפיסה שהלחימה היא לא על תנאי. וזה דבר חמור מאד. זה אומר דבר מה לגבי העומס הנפשי והמעשי שאתה נוטל על עצמך, ומטיל על הכפופים לך. בשביל זה אתה חייב להיות שלם עם מה שאתה עושה. כאן היו לי באמת בעיות, מכיוון שלא פעם הרגשתי שאנחנו לא יודעים מספיק כדי לנהל את המלחמה כראוי. לא יודעים מספיק, מאחר ואת הדברים האלה רוכשים בדרך הקשה. כל שלב נוסף העמיד אותנו בפני בעיות חדשות. כל הגברת קצב בלחימה דרשה מאיתנו תשובות חדשות. והתשובות האלה, בדרך כלל, קשורות באמצעים. זה קשור באפשרות של שינוי דרך הלחימה. הדבר הזה כמעט ולא ניתן כי אמצעים נוספים הגיעו טיפין טיפין, ולא התאפשר פתאום להקים גדוד ארטילרי ולתת מכת אש על מקום מסוים ולהשמיד כל חי, בכל מטר מרובע שממולך. לא היה. היית חייב לשלוח את האנשים שיפרצו. ושוב היית צריך לחזור בצורה זו על ההתקפה על השטח המוגן המצרי, כדי שלא יעלה על דעתם שהם יכולים לחדש את היוזמה ולנסות מחדש להתקדם צפונה. אמרתי לך שמצאנו את הדרך של כניסה לשטח החיוני הריק שלהם, והתגובה שלהם הייתה תמיד כעבור כמה ימים - הקמת מוצב נוסף ועוד מוצב ולצופף את הקווים שלהם. ידענו שכל מחלקה וכל פלוגה שמפרישים מקטינה את העתודה שעומדת לרשותנו לפעולה יזומה. זה יקר ועולה ברגעים קשים. דיברנו על יעקב ארנון. החטיבה הזאת, נדמה לי, הייתה הראשונה לגבי כמה דברים ארגוניים, אך גם אנושיים. היא הייתה הראשונה שהקימה לעצמה מנגנון של סעד ועזרה, כאשר עוד לא היה חוק אזרחי. היא הפרישה אמצעים גדולים כדי לדאוג למשפחות. היא הקימה מנגנון לטיפול בפצועים, שעוד לא היה. אבל היא גם הייתה ראשונה שהקימה משטרה צבאית. היא הייתה הראשונה שקבעה סימני דרגות, לא אלה שמכירים כיום, מכיוון שהגעתי למצב שהחיילים והמפקדים לא הכירו אחד את השני. היא גם הייתה הראשונה שהקימה בית קברות. בית קברות בכפר ורבורג. בהפוגה ראיתי צורך לאפשר להורים להגיע לשם. העמדנו תחבורה והבאנו אותם. אני ראיתי את עצמי חייב להיות שם. לא אשכח לעולם איך שחלק מההורים התנפלו עלי ורדפו אותי דרך בית הקברות. לולא ההורים של יעקב ארנון, ועוד כמה מוותיקי הישוב, רוב רובם מאנשי המערב קמו להגנתי ועצרו אותם. אם כן, זה הכל שמור בתוכי. יכולת העמידה באה גם מתוך החבורה. החבורה הזאת התגבשה כאשר לכל אחד היה משקל מסוים. מאחר ונהגנו בדרך אחרת של חילוף דברים באופן חופשי, משמעת קפדנית אחרי שנפל הפור. הגענו למצב שהיינו כמו חבורה, שבתוכה אחד יכול לסמוך באופן מוחלט על השני. זה בוודאי עזר. מעבר לזה, החטיבה הזאת הייתה מלאת המצאות, מלאת טריקים, מלאת ניסיונות שונים. היה זה בצורת הקרב, והיה זה בשימוש בלוחמה פסיכולוגית והיה זה פיזור של כרוזים עליהם, או הרכבת בובות על הג'יפים, שמרחנו אותם בפוספור, ושנעו בשטח כמו שלד, והמצרים, שהחייל שלהם היה פרימיטיבי באותה תקופה, קיבלו הלם. להקמת יחידות מיוחדות, לניסיון של פשיטה דרך הים כדי להגיע לריכוז התותחים באשדוד. עשרות ומאות דברים, שהפכו את החטיבה לגוף שהיה גם יותר מחוסן לפני המכות, והוא קיבל מכות. אני חוזר שוב על הגורם של היישובים ומערכת היחסים. על האהבה, על אימוץ החיילים, שבאו מהגולה כבודדים, בתוך המשפחות, על אף חוסר מזון וחוסר יכולת להאכיל ולטפל בעוד משהו. כל אלה ביחד מהווים מין רקמה מגינה. נדמה לי שכבר ספרתי כמה וכמה גורמים, ניתן תמיד להוסיף, אבל יסודית זהו.

עזרא: שאלתי את שייקה גביש, שאמנם היה במלחמת העצמאות מפקד פלוגה ובסוף המלחמה היה מפקד הגדוד הראשון. שאלתי אותו את אותה שאלה, על העניין הזה של העמידה של המפקד אל מול המצבה, אל מול מה שמסמלת המצבה, ואל מול ההורים. הוא סיפר, גם כן, על אירוע שעושים איתו במלכיה, בכנס ראשון של הגדוד אחרי המלחמה, בינו ובין זוג הורים. הוא לא בא אליהם בטענות כי בנם היה בן יחיד. הם אמרו לו: "למה לקחת?" והוא אומר להם: "אמרתי לו במחנה פילון לא לצאת, אבל הוא התגנב ונפל במלכיה", ויגאל עומד בינו ובין ההורים. הקושי שלו, עד עצם היום הזה, כשבכל אזכרה שהוא עומד הוא נזכר במסה הזאת של ההורים, שמסתכלים עליו כמפקד. זה עובר על כולם. לא במקרה שאלתי, מפני שלזה הרי צריך כוחות נפש אדירים. ואת הכוח לוקחים מן החיילים, זה אתה אמרת, ומן החבורה, זה אתה אמרת. וכשאתה סיפרת על חזית הדרום, אחרי שמתגברים את "גבעתי" אז בעצם יש חבורה. אתה סיפרת לי על יגאל, על מאירק'ה ועל יצחק שדה, בתוך המערך הפיקודי הזה. ישנה תמונה היסטורית שהייתה בחנייתה, שיצחק שדה עומד, יגאל מצד אחד ומשה דיין מצד שני. ובעצם אותה תמונה עם שמעון אבידן. ז"א, יצחק שדה שם ויגאל מצד אחד (מטעמי פיקוד הוא במרכז) אבל יצחק שדה, המורה, שמעון אבידן, יגאל אלון, מאירק'ה דוידזון וכל האחרים,

אנשי ההגנה והפלמ"ח, שעושים את המלחמה הזאת. החבורה הזאת נותנת את הכוח אבל בעיקר לוקחים את הכוח מהחיילים עצמם. שאלתי פעם אחד ממפקדי הפלוגות של הגדוד הראשון, אחרי קרב שילטה, המאד מפורסם, המאד עקוב דם וגם המאד עצוב. אמרתי לו: "כשנסעתי אליך, אמרו לי שאני נוסע אל תוך האגדה". אז הוא אומר: "איזה אגדה? אתה לא ראת איך שרעדו לי, 40 שנה אחרי האירוע, הרגלים מתחת לשולחן". אני שואל אותו: "מאיפה לוקחים את הכוח להמשיך אחר כך?", אז הוא אומר: "מן החיילים ומחברי המפקדים, משם אני לוקח את הכוח". בוא נגיע, אתה נפרד מהחטיבה. אני אשאל אותך, ככה, שאלה ישירה מהבטן אל הבטן - אתה מרגיש שאוהבים אותך?

שמעון: אני חושב שכן, אני חושב שכן. יש לזה ביטויים ארגוניים, שאתה יכול להגיד ויש לזה תחושות. אבל, אני לא העליתי על הדעת אף פעם, או בכלל לא נגנב לאוזני...

עזרא: אני מבחין בין הערצה של מפקד ובין אהבה של מפקד. אהבה קשה להסביר אותה.

שמעון: אני חושב שאהבה זה בכלל מושג שונה. אני יכול להגיד שמה שקושר לוחמים בתנאים כאלה, ומה שאני מוצא עד היום שזה חזק מדבק, מה שמאפשר לחטיבת "גבעתי" לצפות לבואם של אלפי האנשים, כשהיא נקראת היום. אלה הם לא יהודים קלים. מדינת ישראל "זכתה" בינתיים לעוד כמה מלחמות, וחלק מהם שכלו את בניהם. שעון הזמן מתקדם, רץ ומתקתק. ובכל זאת זה הוא הדבק החזק ביותר, משום שהייתה לבן אדם התחושה שבאותו הזמן הוא היה הכי חיוני ותרום לדבר הכי מוסרי שעמד בעידן המודרני לפני יהודי. ואם תצריך לזה עוד, שהייתה לי ההרגשה שאנשי החטיבה יודעים שאני אעשה במיטב יכולתי כדי שלא יבולע לאדם ללא הכרח, לא ציפורן ולא אצבע. ראו בי טיפוס של מפקד אב, נקרא לזה כך. אני יכול להגיד שזה מה שרציתי. את כל פיתולי הדרך ואת כל הלילות של ההיסוסים, המחשבות וההרהורים, כל אחד עבר בצורה זו או אחרת וזה שייך. וכאן תיקח בחשבון שהסביבה לא הייתה חופשית, הייתה מלחמה. פנה אלי ראש המטה. בעצם הוא לא היה ראש המטה, הוא היה סגנו. דורי, פורמלית, נשאר ראש המטה. הוא היה מופקד על המבצעים והוא פנה אלי להיות ראש מטה המבצעים במטה הכללי, לידו. והוא נתן לי הסבר מה הפעולות שעומדות לפנינו. אני חושב שהיו שתי סיבות לפנייתו. דבר אחד שהוא רצה לנצל את הניסיון הקרבי והדבר השני, הערכתו שמבחינת ארגון וניהול של מערכה, אני אמין יותר מאחרים. אני רוצה לצרף נימוק שלישי, זה עצם העובדה שחטיבת "גבעתי" הייתה המסודרת, (כך אני מרשה לעצמי להגיד) מבין החטיבות. הוא גם הוציא את העוקץ של המאבק על הצורך להכניס אנשים שעברו דרך כור ההיתוך של הצבא הסדיר. לא יכלו לטעון נגדי שאני לא מסוגל להבין מבנה של יחידה. על כל פנים קיבלתי את התפקיד. ראיתי בזה ענין לעתיד. איתי הלך מאירקה, הצטרף אלינו משה כרמון, לפי בקשתי, ועוד איש פלמ"ח, צ'יבי. התחלנו לפעול. מהחטיבה יצאו יותר מוקדם כמה מהמג"דים, הראשון היה יצחק פונדק, שקיבל את חטיבה 17. על יעקב פרי אני המלצתי כמפקד חטיבת "גבעתי". החטיבה התחילה בהתארגנות ובאימונים סדירים. הדגש היה על דברים שראינו בהם צורך כדי ליצור מחדש את המסגרת היותר נוקשה של כוח אשר לא עוסק יום יום בלחימה. כלומר, תוכנית אימונים מפורטת כמו מסעות, כל הדברים שלא היה לנו זמן והזדמנות לעשות תוך כדי הלחימה. במבצעים, על ידי בתיכונן פעל ישראל בר. הייתי איתו במשך שנים ביחסים טובים, הייתה לנו שפה משותפת. שיתוף הפעולה עם יגאל ידן היה סביר. הדברים התנהלו והמבצעים, שעוד בוצעו באותו הזמן, קיבלו את הטיפול שלנו. מעתה, אני לא מספר 1 אלא אני מספר X בתוך מסגרת המטה הכללי. אבל שוב, אף פעם לא הייתה לי הבעיה, שקשה לאנשים להיות מספר 2 או 3, כאשר הדבר דורש. אני רואה את הצורך ואין זו בעיה בשבילי להשתלב. כך היה בפלמ"ח וכך היה בכל דבר. גם לא ראיתי את עצמי כגאון התורני, וגם ידעתי את המגבלות, א-פריורי, של היותי חבר בקיבוץ הארצי וחבר במפלגה שלא הייתה מקובלת. הייתי מודע למאבק בתוך הציבור הישראלי. ידעתי שהמהלך של שינוי פני הצבא לא יגמר בפירוק מטה הפלמ"ח, מכיוון שיש לו די הצדקה, מכיוון שאין צבא שיכול להתקיים כשיש מספר מטות עצמאיים. אם כן, בקצת רצון טוב מצד בן גוריון אפשר היה להגיע בקלות לניסוח שישאיר את מטה הפלמ"ח כמטה מתאם, ולא לפרק אותו כדי לקבוע את העובדה שלא יכול להיות שרוב רובם של מפקדי הצבא לא שייכים למפלגה. שלא רואים בו "אחד בדורו". הבנתי גם שברגיעה האופי של הצבא חייב להשתנות. שיתחילו למעשה התלבטויות לחיפוש דרך של צורה מתאימה לצבא ההגנה לישראל, שגם בעתיד יהיה מבוסס בעיקר על כוחות מילואים, ובזה הוא ישמור על האופי העממי, ויעביר לתוך הצבא את החוויות ואת הציפיות של האזרח, בהבדל אחד, שהוא לובש לזמן מה מדים. המהלך הזה, או הדרך הזו, החיפוש של דפוסים דווקא משך אותי למלא את התפקיד במקום שהוא רגיש באופן מיוחד לגבי נושא זה. אלא שהדברים נפלו אחרת. אחרי שבדיון חופשי, שבו בן גוריון ביקש את הבעת דעת המפקדים על האופי של הצבא, דבריו של מאיר דוידזון התפרשו על ידו כהתקפה חוצפנית על סמכותו. ומאיר קיבל מיעקב דורי, שנבחר למלא את תפקידו כראש המטה הכללי, מכתב פיטורין, קצה נפשי מהעניין והגשתי את התפטרותי. האמת, שמאד רציתי הביתה. האמת, שאם אתה תצריך בהפסקות את השנים שאני שירתתי, אז אני מגיע בערך למה

שנתן החייל בצבא הצאריסטי, אצל ניקולי, כמעט 20 שנה. האמת שהייתה בעיה של ילדים, של משפחה ושל צורך לחזור למקור. הגעגועים לבית גם הם פעלו חזק מאד על כל אחד מאיתנו. האמת גם שלא ראיתי את המשקל הנגדי הפוליטי, שיחייב אותי להישאר בכל תנאי. אני יכול להגיד שבאופן אישי ומתוך ניסיוני על תגובותי בעבר במצבים דומים, שלו היו אומרים: "שמעון, שב, לא חשוב מה, אפילו אם יטילו עליך לבדוק את בעיית הכלבים העזובים במחנות צה"ל, אתה יושב, אתה חייב להיות בפנים. צה"ל בנוי, כל צבא בנוי כך שאם אתה מתחלף ויוצא ב-11.59, אתה המפקד. ב-12.00 המחליף שלך מקבל את האחריות ואתה בחוץ, ובזה אתה חדל להיות בתוך המעגל. אין לי כל ספק שהייתי מקבל את הדין. יכול להיות שזה היה משנה את דרך חיי והייתי מחליט שאינני יכול להיות מנותק גם בשעת שלום מהמשפחה. אבל אלה הם דברים היפותטיים, שאין להם תשובה. איש לא אמר לי וזהו זה. עכשיו, אם אתה שואל את השאלה ההיפותטית: "האם זה לא חבל?" בוודאי שזה חבל.

עזרא: זה לא לוקוס גדול ששמעון אבידן, ואני משתמש במילה הזולה הזאת, העיתונאית הזאת, לוקוס גדול מדי שבשעה שמעצבים את הצבא, שהוא חלק מהעם, שהוא תנאי לקיום, שמעון אבידן סולידרי עם מאירקה דוידזון, שגם הוא לא צריך ללכת, וגם יגאל לא צריך ללכת. מה זה? העלבון היה קשה מנשוא?

שמעון: לא, לא זאת השאלה. שום עלבון שאי אפשר לשאת אותו נותן היתר לעשות מהלך כאשר יש לו הצדקה. לו היו הגופים הפוליטיים שהיינו שייכים אליהם רואים את הנולד ומטילים את כל כובד משקלם לעצור את אלה, שכמוני, באופן טבעי, חיפשו את המגיע להם. אני חושב שהגיעה קצת רגיעה וקצת חיים נורמלים, במידה גדולה. אבל הם לא עשו זאת, מכיוון שהם לא היו בולשוויקים. הם לא הבינו את המשקל של הצבא די הצורך. הם לא ראו את ההתפתחות הכמעט הכרחית עם התפיסה הממלכתית של בן גוריון לגבי כל הנושאים. לא היה להם ניסיון ואופי של גוף צבאי, שהוא היררכיה מסודרת. אם אתה קושר את הדברים ביחד אז אתה מגיע כאן לחוסר שליטה וחוסר התעניינות מספקת במתרחש. חוסר רגישות מצד הדרג התנועתית הפוליטי, יחד עם העייפות הטבעית והרצון מצד חלק ניכר מהאנשים לעבור לאורח חיים מנוגד לצבא, שאותו אהבו ובשמו הם הלכו אל היחידות הלוחמות. אז הלוקוס, זאת הייתה שגיאה, שגיאה שהייתה אפשרית משום שאיש לא שם מחסום. מי שיכול היה לשים מחסום, זה היה בראש וראשונה אדם בעל סמכות, או אנשים בעלי סמכות. זה היה מוגדר מאד בתוך התנועות. מאחר והם לא עשו זאת, התגובה הייתה תגובה של הפרט. נכון שמוקדם או מאוחר, היינו חוזרים למצב של חוסר יכולת להמשיך, או של הסתגלות של חלק מהאנשים. אני הייתי מציע לך גם לא להעלות על נס את כל אלה שנשארו. חלק מהם הסתגלו מאד יפה לסביבתם ולא נשארו מה שהיו. יש גם דבר כזה של הקרנה של סביבתך עליך, כאשר אין עליך הקרנה נגדית. דהיינו, כאשר אתה מנתק את הקשר עם הסמכות התנועתית הפוליטית שלך ולמעשה חלה עליך הסמכות הממלכתית. הטקס, המדים, פגישה עם חוג חברתי אחר לגמרי. בוא, אני אספר לך סיפור. ביום העצמאות הראשון ערך שר הבטחון מסיבת גן בקריה על יד הבית שלו. דרך אגב ישבתי בו כאשר עזבתי את החטיבה. לא במקרה לקחו את זה אחר כך בשבילו. אני בא לשם. היה חושך ואני מחפש את חברי. אני רואה שם אנשים שלא הכרתי, אף פעם לא ראיתי אותם. גברים בחליפות יפות ועניבות רחבות וגברות מטופחות ומטופלות. המלצרים במעיל הלבן מגישים את השתייה. אני מחפש את חברי ולא רואה אותם. עד שאני מוצא אותם מקובצים באחת הפינות, כי לא היו חלק טבעי, וגם זה די טבעי, וגם את זה אני מבין. כי מדינה, כשהיא מתחילה לארגן את חייה היום יומיים ואת זרועותיה זקוקה לעיתים קרובות לחומר אנושי שונה מאשר זה שחלם ולחם. אני יכול להוסיף, הרי יש בהיסטוריה דוגמאות אין סוף שאלה שחוללו את הדברים היו אחר כך במציאות שהיא מחוץ לחלומם. היו להם שתי אפשרויות, האחת להילחם נגד מה שהם הקימו, ואז היה צורך או לסלק אותם בפחות כוח או ביותר כוח. בדרך של סטלין, או בדרך של דה גול, שפיטר כך וכך עשרות גנרלים, שכל אחד מהם היה פרק בהיסטוריה הצרפתית. לנו קרה מזל גדול, לא פגעו בנו. המציאות, לפחות בשנים הראשונות של המדינה לא עמדה כה חריף בניגוד לחזון, כך שלא היה צורך להתקומם. אחר כך, עם הזמן, ההסתגלות, הגיל והמסגרת, כל אלה עשו את שלהם. אני יכול להגיד גם כיום, שאם הלב כואב על האופי של החברה הישראלית, על הנורמות, על הדרג הקובע את עתידה הפוליטי, הוא לא שלי, לא של אויבי בליכוד ולא של ידידי במפלגת העבודה, ואין לי לאחוז בו. האפור גדול יותר מאשר הלבן. אני בוחן את הסיכוי לשינוי ואינני רואה אותו. אינני רואה אותו מאחר ואת העתודה שנשמה כמוני וחשבה כמוני, ובעיקר חניכי תנועות הנוער, רבע מיליון לפני השואה שחטו. ומה שצומח בארץ לא מתקרב אלי, אפילו להפך מזה, מבין אותי פחות ופחות. אבל, זאת ארצי ואני אוהב אותה וצריכים לקוות. אלא, שאינני יכול להשלות את עצמי ולשקר לעצמי ולראות את השינוי הנראה לעין. אינני יודע מה עוד צריך להתרחש שלא התרחש כבר, אשר יביא לשינוי. אלא, שבכל זאת יש מעגן, יש מגן ליהודים, ויהודי שרוצה יכול להגיע. הארץ היא הארץ והיא שלי. ועם כל השינויים שיש פה, הטוב הוא רב, וזה בעצמותינו. אני חושב שתם ונשלם.

עזרא: אני ארשה לעצמי, משפט אחד בשעת נעילה. אתה מכיר את המושג הזה, "נעילה" ביום כיפור?

שמעון: כן.

עזרא: אני תמיד משתמש בדימוי הזה, שיש משהו באווירה בנעילה. אתה, במסיבה שערכו לכבודך, אני אומר לכבודך ולכבוד חטיבת "גבעתי", אתה ייצגת את החטיבה בדברים שאמרת. סגרת במשפט אחד: "אני אוהב אותכם". האמירה הזאת הרי דו סיטרית. שאלתי אותך מקודם אם אתה מרגיש שאוהבים אותך. ואכן, את שמעון אבידן אוהבים בארץ הזאת. מי שקורא את תולדות הארץ הזאת והמלחמות שלה, והמלחמה הזאת, יודע מה זה חטיבת "גבעתי", מי זה שמעון אבידן, כחלק מחבורה נפלאה. רק לפני כמה ימים הייתי פעם נוספת בחדרו של גידי אילת בגבעת חביבה. אני נעזר בגבעת חביבה לצורך העבודה הזאת, שהולכת לבית אלון וחלקה חוזר לגבעת חביבה. על הכתלים של החדר, גידי ביוזמתו תלה, הייתי אומר את מרוץ השליחים הנפלא הזה, שהתרחש בדור לפנינו ובדור שלך, ואני קצת מזנב בדור. יש שם תמונה של "השומר", ואחר כך תמונה של וינגייט, של פלוגות הלילה של וינגייט, ואחר כך יש תמונה של נוער שהולך בעקבות חזן, הוא מייצג תנועה נפלאה כזאת, השומר הצעיר. ואחר כך מופיעה תמונה שלך ושל מאירק'ה דוידזון.

שמעון: ואלהו.

עזרא: ואלהו, שמשום מה נגזרה. וזה מה שמאירק'ה אמר לי: "בתמונה ההיסטורית הזאת, אליהו לא מופיע". את העוול הזה פעם צריך לתקן, שהוא לא מופיע בתמונה. אתה ומאירק'ה ליד השולחן ליד המפות. אני אומר לך כי ראיתי את זה ביום ראשון זה עוד פעם. אחר כך יש התמונה של יגאל והתמונה של יצחק שדה ממול, משקיפה על כל הגלריה. להיות שותף כזה במרוץ שליחים, כפי שאתה היית, זו זכות. אני יכול לסכם ולומר שהזכות שניתנה לי על ידי צוות בית יגאל אלון לבוא להיפגש איתך. אני לא יכול שלא לציין אותה בחוויה האישית שיש לי לפגוש את שמעון אבידן. אז מה שנותר לי, להודות על השעות ולהאמין שהסיפור הזה, בנוסף לסיפורים רבים אחרים שאנחנו אוספים, יעזרו במשהו "לגול את האבן מפי הבאר". ויש הרבה מים בבארות. צריך רק לגול את האבן. אז תודה לך שמעון אבידן.

סיפורים

2 - 7	השפעות בחינוך
7	גיוס להגנה
7	מאורעות 1936 - 1939
11 - 12	עיצוב כוח המגן
12 - 15	פלמ"ח, המחלקה הגרמנית
13 - 14, 21	תוכנית הכרמל
16	המחלקה הבלקנית
24 - 25	ארגון הבריחה מאירופה
34	מלחמת העצמאות, תחילת הקרבות, מרכז - דרום
49	שיירות
39 - 40	חזית לטרון
40 - 43	מבצע "נחשון"
41	פיצוץ מפקדת חסאן סלאמה
42	מבצע "ברק"
43 - 64	קרבות הנגב

41 - 51	קרבות ניצנים וגבעה 69
50	קרב גזר
52	קרב עיבדיס
56 - 61	מבצע "יואב"
64 - 65	מבצע "שת"ש" שבוטל

דילמות

7	קשיי הקליטה בארץ
7	היציאה מחוץ לגדר
9, 11 21-20, 35-32, 52-50, - 61, 68-64	דמות המפקד
10, 43, 57-56, 67-64	אבדן חברים
12, 30	פוליטיקה בהגנה
15-14	האם נעשה הכל להצלה בשואה
22-16	המיוחד בפלמ"ח, לטוב ולרע
18, 21-20,	גאוות היחידה
21	יהודים (כולל מנהיגים) היו מוכנים לשרת את הגרמנים ל"טובת הישוב"
22-21	ייחודו של הקיבוץ המאוחד
23, 25	נקמה בגרמנים
25-24	הכנסת פוליטיקה בין שארית הפליטה
25-24	את הבריחה והעליה עשו העולים עצמם
28-27	הארגונים הפורשים
33, 35, 67	המחסור בצידוד ונשק
33, 53-52	מה נתן כוח ללוחם ?
34, 36, 44, 49	הבנות
35-34, 40-39	מחסור בכוח אדם
36-35	חינוך לערכי מוסר בצבא
58-36	לבצע בכל תנאי
37	הקשר עם היישובים
39-38	מלחמה שגרתית ובלתי שגרתית

43	הוצאת נשק מהיישובים לצורך הקרב
45-43	פליטים
43, 62	התייחסות האויב לחללים
46	חובה להכיר את האויב
47, 56	פצועים
47	פינוי אוכלוסייה בלתי לוחמת
50	בריחה מהקרב
51	ביזה
52-51	קליטת העולים ביחידה
52	הגבורה איננה נחלתו של צד אחד
58-57	עייפות לוחמים
67	שכול
69	פירוק הפלמ"ח
69	פיטורים מהצבא מטעמים פוליטיים

אישים

2, 9, 12, 21, 30-29, 57, 62	יצחק שדה
8	צ'רלס אורד וינגייט
9	אליהו בן חור
25-23, 36-35, 52	אבא קובנר
28, 39, 58-55	יגאל אלון
30	אליהו גולומב
	דוד בן גוריון
66	משה דיין

תוכן

34	תחילת הקרבות, מרכז ודרום	2	הקדמת המראיין
35	חינוך ותרבות בחטיבה	2	על המשפחה בגרמניה
37	בנין החטיבה	4	במפלגה הקומוניסטית, בצל התחלף הנאציזם

37	שמירה על שדה התעופה	5	הבריחה לצרפת
38	האסכולות השונות	6	עליה, אילת השחר
39	חזית לטרון	7	גיוס ופעילות בהגנה
40	מבצע "נחשון"	7	מאורעות 1936-1939
42	מבצע "ברק"	10	על מלחמת ספרד והשפעתה
43	פליטים והרס כפרים	10	פרוץ מלחמת העולם השנייה
46	עם הפלישה	10	קורס מ"מים ראשון
48	קרב ניצנים	11	מעבר לנהלל ועין השופט
51	קליטת עולים ביחידה	11	בניית תורת הלחימה בהגנה
52	קרבות נגבה	12	הקמת המחלקה הגרמנית
52	קרב עיבדיס	13	על הצבא הבריטי והקשרים
53	חישול היחידה	13	תוכנית הכרמל
55	יגאל מפקד חזית הדרום		האם נעשה הכל להציל - יהודים בשואה?
56	מבצע "יואב" כיבוש הצומת	14	מפקד הגדוד הראשון
62	גירוש המצרים מהצד המערבי	15	על המחלקה הבלקנית
62	הקרבות על עירק סואידן	16	על הפלמ"ח כצבא שבדרך
63	התקדמות מזרחה לכיוון הר - חברון	16	מידע על השואה מתחיל - להגיע
64	כיס פלוג'ה	22	יציאה לפעילות בגרמניה
64	התארגנות במרכז	23	ארגון הבריחה
64	מבצע "שת"ש" שבוטל	24	חזרה לארץ והביתה
65	סיכום תקופת "גבעתי"	27	ה"סזון"
68	ראש מטה מבצעים במטכ"ל	27	הקמת חטיבת "גבעתי"
69	ההתפטרות	30	סיום
		69	סיפורים
		72	דילמות
		73	אישים
		74	